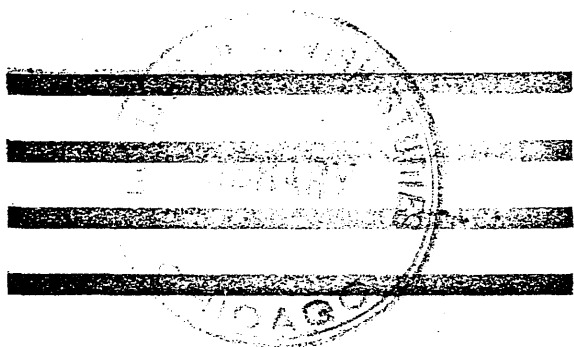

בְּנֵי־הַ

נֶצֶר

אליעזר ענאלי
אנשי בר אשית

הוצאת עמל יזל
אל-אב

WITHDRAWN

From

Spertus College of Judaica

אליעזר שמאלי

אנשי בראשית

ספור

חלק שני

הוצאת א. י. שטיבל
תל-אביב, תרצ"ג

לשוננה

כל הזכויות שמורות

נדפס בארץ-ישראל

דפוס קואופרטיבי «הפועל הצעיר», תל-אביב

פ ר ק ע ש י ר י רְכַב, כִּי בִרְכַבְתָּ נוֹלָד

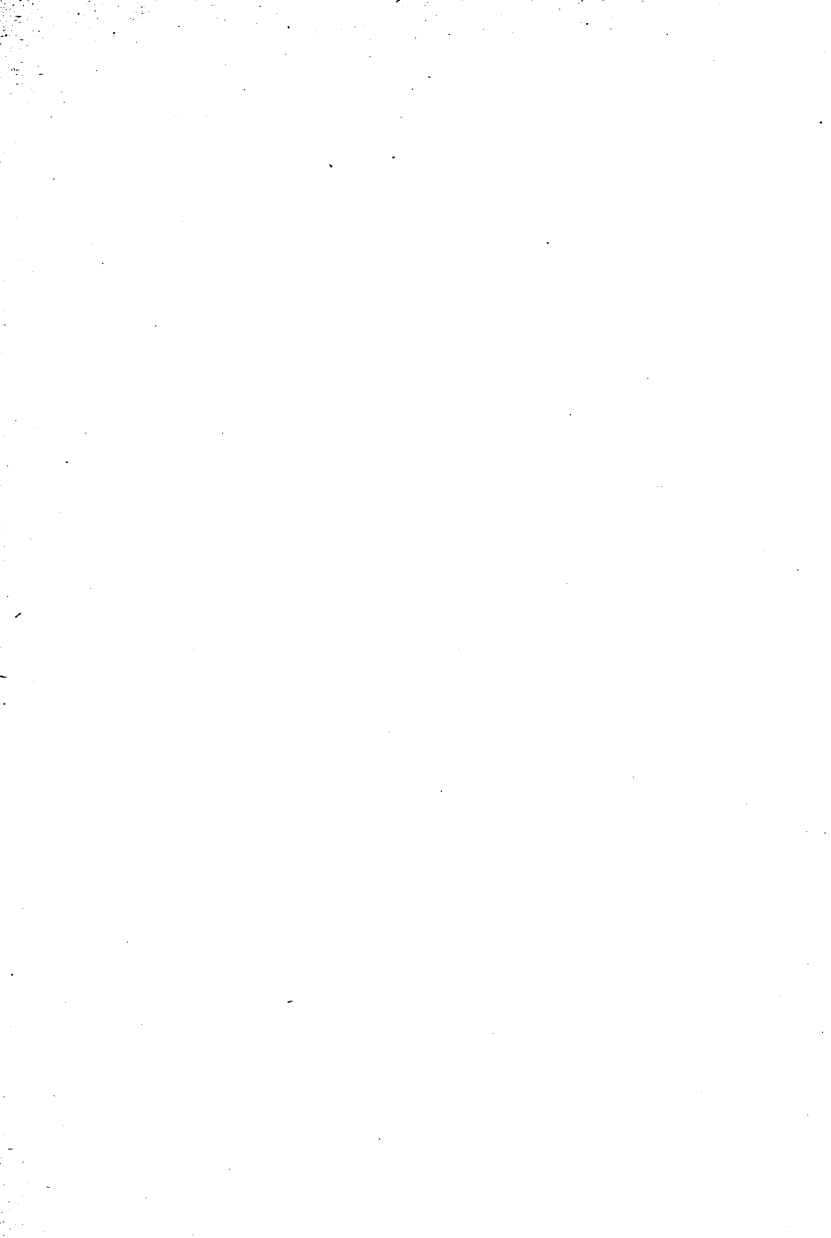
עמליה שבה מבית ההבראה, שפלתה בו שבועים, לאחר ששכבה בבית-החולים במשך חודש ימים. כשהתקרבה העגלה, שבה הביאה חרמוני מחיפה, לעין-רועים, רצו תקוה ועוזי לקראתה בזרועות פתוחות וקבלו פניה בחבוקים ונשיקות. מעיני תקוה זלגו דמעות, דמעות אושר. כמה התענתה במשך הימים הרבים, שעמליה שכבה בבית-החולים, כמה לילות-גדודים עברו עליה!

וגם עבודתה קשתה עליה מאוד במשך הימים הנוראים האלה. — וכי איך תטפל במנוחה הדרושה במשק ובבעלי החיים ועמליה שלה מפרפרת בין החיים ובין המות? ...!

ועכשיו — הרי ילדתה שוב בזרועותיה ושפתיה נושקות את פניה. עמליה ירדה בקפיצה קלה מהעגלה והחביאה את ראשה המתולתל בחיקה של אמה.

כשעברה ההתרגשות, הסתכלה באמה במבוכה. התרחקה קצת ממנה, בלי הזיז את ידה מידיה והתבוננה בה בסקרנות ותהיה.

את השמנת כל-כך, אמא...—גמגמה הילדה ונתאדמה...—

שרף חריף, וכליל-החרש התעטף כולו בעתרת פרחים
פְּרָפְרָנִים סגולים, ששיוו ליער גֵּן אֲרָמְנִי.

בכול נראו דמומיות, אקחונים לבנים ופרגים. כשטיח
ססגוני נראתה כל-הסביבה, שטיח חי ורענן, הנע ונע
לרוחות האביב הקלילות...

לאט לאט התחילו לשוב גם צפרי האביב. במרומי
האזיר נישאו סיסים בציוץ נוקב. דוכיפת מבוהלת נראתה
בשדות, והיער נתמלא הֶמְיָה כבושה ובלתי-פוסקת של
תורים, שמלאוהו אלפים ורבבות...

הצריף טבל בתוך ים פרחים וריחות, טבע בגלי
זמרה וצלילים ולבות היושבים בו נפתחו לרוחה, קלטו
את הכל ורעדו בגילה...

העבודה בעין-רועים היתה בתקפה. תקוה והילדים
זרעו ונטעו ירקות קיץ בעמק-המעין, הדגירו תרנגולות
ואספו את הבצל והשום שזרעו בימות הגשמים. חרמוני
חרש חלקות-חלקות, הפונות לצד הבצה – לזריעת תירס
ודורה.

גם ליער נאלץ לסור תכופות, כי ערבים-נוצרים,
מנצרת ומהכפרים שבשכנותה, התחילו לבוא יום-יום
בהמוניהם ולקטוף את פרחי כליל-החרש היפים והמתוקים,
כדי לקטט בהם את מאפה הפֶּסְחָא שלהם – כמנהגם
מימים-ימימה.

הם חדרו ליער בהפקרות, קצצו בלי רחמים והשחיתו
עצים רבים... תחילה פגשו את חרמוני בלעג ובביטול,

תקוה תפשה בראשה והעתירה עליה נשיקות רבות.
בהתאמצה להתגבר על מבוכתה.

עוזי עלה על העגלה והתקדם עם חרמוני לעבר
הצריף. תקוה ועמליה הלכו לאָטן מסתכלות, אחת בפני
חברתה בעינים מלאות אהבה.

— יש לך ילד בבטן? — שאלה עמליה פתאום בצחוק
עצור, בחבקה את גופה של תקוה.

— האינך רוצה באחות קטנה? — שאלתה האם בבת-
צחוק ובהיסוס, בהחליקה ברוך את ראשה.

— אני רוצה נורא ואוהב אותה הרבה-הרבה!..

— פתיה שלי... — לחשה תקוה, ולחצה את ידה

הקטנה של עמליה — אל תחבקיני בחזקה...!

בא האביב. הגשמים פסקו והשמש התרוממה מיום
ליום במעלה הרקיע. נוריות אדומות וחרציות צהבות
פשטו בגבעות וקשטו אותן במרבד מרהיב עין.

התבואה עלתה וצבעה — ירוק-צהבהב. חרמוני התהלך
מחלקה לחלקה ופניו מביעים אושר ותקוה. ימים שלמים
שחה בים התבואה ונפש את השלמון הסורי שעלה פה
ושם, השמיד את הכשותה, ומסר את פניו ללטיפת השָׁבֵלִים
ואת אפו לריחות השדה המשפרים...!

היער התחיל ללבלב כולו. הלבנים התכסו פרחים
לבנים כשלג, שהפיצו ריח נעים. האלון עשה עלים ירוקים
ורעננים, שהבריכו בשמש בברק כהה. האלה הפיצה ריח

הגבעה – לעגו לו הזרים בקולי-קולות. – זה כעשרים שנה שהם באים הנה, שנה-שנה, מצפת וסביבתה, להתרחץ במי הרפואה של עין-רועים!

– מאין אתם?! – שאל חרמוני משתומם.

– מסביבות צפת, חביבי.

– ולמה זה באתם הנה ממרחקים? – שאל בתמהון. כי לא עמד על הדברים שאמרו על אודות המעין.

– להתרחץ במי המעין – נדו לו בלגלוג – על יד מעין-הישועה אתה יושב והדבר נעלם ממך.

חרמוני ותקוה החליפו מבטים תוהים ולא ירדו לסוף דעתם של הזרים.

– רפואה, רפואה במים האלה... – דברה אליהם זקנה אחת מהאורחים, שענינה היו טרוטות ואדומות כדם – מבורכים הם מי עין-רועים, באללה, ורפואה בהם... הנה זה חמש שנים אני באה הנה שנה-שנה לרחוץ במים אלה את עיני שלקו – והתודה לאלהים: לאט-לאט הן הולכות וטובות והישועה קרובה לבוא.

– הנה רגלי זאת, חַנְגִּיה – פתח זקן שבחבורה, שעמד נשען על קב עץ – נשתתקה לפני תשע שנים, ומאז הנני באה למושח אותה בבוץ שבמעין, ויבורך אללה – היא הולכת ומתְנַצֶּרֶת, ואינשאללה תשוב לשאת אותי כבראשונה.

– הנה בתך, חביבתי – הצביע זקנה אחרת על עמליה – פניה פורחים כְּנֶרֶד – רק משום שאת מי עין-רועים הקדושים היא שותה – רפאות לגופה!

כי בימי אבו־נעמי היו נוהגים ביער כבתוך שלהם. אך
לאחר שהרחיק רבים מהם בכוח, והתרה בבאים לנהוג
זהירות בעצים – התחילו נשמעים לו.

– לכם חגי... – טען חרמוני במרירות, בראותו זקנים
וזקנות יוצאים את היער ובידיהם ענפים פורחים ששברו
מהעצים – ולעצים אבל...

– בשם המשיח, יהודי!... – רוטנים הזקנים.

– המשיח רחם גם על עצים – רוגז חרמוני. –

היו שלמים כל השנה! – הוא גומר בברכה.

– גם אתה... – עונים האורחים ולועסים את הפרחים

המתוקים...

יום אחד הופיעו בעמק המעין חמורים וגמלים טעוני
חפצים, נשים וטף. הגברים הבריכו את הגמלים בהרחבה
ופרקו את המשא מעליהם ומעל החמורים. במשך שעה
קצרה הוקמו אוהלים ותמרות עשן התחילו לתמר מהמדורות
שהעלו ביניהם...

חרמוני היה אותה שעה ביער, וכשירדו תקוה
והילדים למעין – קבלו האורחים את פניהם בהשתוממות
והסתכלו בהם בשנאה גלויה. את החמורים שלחו לרעות
בחלקת התלתן, שחרמוני זרע סמוך למעין, והילדים
חדרו לגנת הירק, עקרו צנון וגזר, וחמסו את בכורי
המלפפונים.

עוזי רץ ליער והבהיל את חרמוני. כשניגש הוא
אליהם ודרש מהם לאסוף את אהליהם ולתקוע אותם על

אונים וקאב על עמלם הרב של תקוה והילדים שעלה בתוהו... אמנם, הבטח הבטיחו לו המתרפאים, שישמרו על הירקות מהשחיתם. אך הקהל הלך וגדל משעה לשעה ושטח הירקות הלך וקטן מפעם לפעם. בעצירת נשימה עמדו תקוה וחרמוני על יד הצריף והסתכלו משתוממים באנשים ונשים, שמשחו את גופותיהם הערומים ברפש המעין, לכלכו את פניהם וראשיהם והתפלשו בבוץ כעדת בני התאו...

גם הרועים הערבים, המשקים את עדריהם במעין, חדלו מבוא שמה בימים אלה. ובהפגשם בחרמוני ביער — הזהירוהו שישגיח בשבע עינים על משקו... כי גנבים הם הנודדים האלה ואין אימת המשטרה עליהם...

מאיתן נתקבל מכתב שלישי, ובו הודיע שכעבור ימים אחדים יקבלו התלמידים חופש לשבועיים. רוצה הוא לבוא הביתה ומבקש לשלוח לו כסף להוצאות הדרך. בהמשך הדברים ספר שוב על חיי בית-הספר. «יש לנו כאן חדר-טבע, שבו אנו מגדלים צמחים רבים ובעלי-חיים שונים. אני אוהב מאוד את חדר-הטבע ומבלה בו בשעת הפנאי. יש בו גם קוף, וישמו צ'רלי. פל דומה הוא כמעט לבן אדם. ואני חולק לו לפעמים חלק מארוחתי. כשדעתו טובה עליו הוא פולה את שערותיו ממש כמו הרועים, העושים במלאכה זו על יד המעין שלנו בשעות הצהריים... והננו מגדלים עכברים לבנים, ארנבות וכל

חרמוני ותקוה הסתכלו באורחים מקרוב — וצמרמורת
עברתם. כולם היו בעלי מומין: עורים, פסחים, מְכִי שחין
ופצעים. והילדים נפוחי-בטן, עקומי רגלים, בעלי אזנים
זבות, מְכִי גִזְזֹת, — מעוררים זועה.

— הרחיקי את הילדים מזה — רמו חרמוני לתקוה —
עלולים הם להדבק כאן...

תקוה אחזה בידי הילדים והתרחקו לצד הצריף.
מדי פעם בפעם הפנתה את ראשה והסתכלה במסכנים
ועלובי החיים, שבאו למעין הדלוח והמרפש לבקש ישע
ורפאות, ואנחות פרצו מלבה.

— למה באו הערבים הנה? — שאלה עמליה במבוכה.
— להתרחק במי המעין ולהתרפא בהם... — ענתה
תקוה באנחה.

— היש בכוח המים שלנו לרפא? — שאל עוזי
בלגלוג.

— כך הם אומרים... — לחשה תקוה והביטה בצער
לירקות שעל יד המעין, ההולכים ונדרסים.

כל אותו היום ולמחרתו נהרו בלי הרף גמלים
וחמורים לעין־רועים, ועל גביהם המונים המונים שוחרי
ישע ורפאות. רובם היו נשים וילדים בעלי מומין. כל
בקעת המעין נתכסתה אוהלים וסוכות וקול המולה ורעש
עלה משם, מלווה קולות תוף ושירה וקריאות יְבָבָה של
נשים בהפגשן במכריהן, מבקרי מעין הרפואה שנה־שנה...
חרמוני היה אובד עצות. ערוגות הירקות נרמסו ברגלי
האנשים והבהמות, שפרצו את הגדר, והוא עמד חסר

גבים – קנים ליתושי הקדחת. תקוה התהלכה קודרת ועצובה. כל העבודה שהשקיעה בהכנת ירקות קיץ – ירדה לאבדון. נתחללה... פעם בפעם הביטה בעצב לבקעת המעין וחשה כאב צורב בכל גופה...

חרמוני נתעורר לקול יבבה חנוק שעלה באזניו. אפלולית שלטה עוד בחוץ, ורק זְהֵרורים ראשונים נראו במזרח. הוא התרומם, הטה את אזניו ושלוה גמורה שררה בצריף. חשב: ודאי נדמה לו. התעטף שוב בשמיכתו, שכב ויָרָם. אך אנחה עמוקה וממושכת העירה אותו שוב. הוא ירד ממשכבו ומבוהל ניגש למשכבי הילדים ותקוה. הילדים ישנו בשלוה. גם עיני תקוה היו עצומות, אך נשימתה היתה כבדה וגניחות תכופות פרצו מגרונה. חרמוני התכופף והסתכל בה בנשימה עצורה ובלב קופא. פניה נראו לו מעונים ושפתיה נשוכות מכאב...

חרמוני העביר את ידו על פניה – ותקוה פקחה את עיניה בעוית כמתעוררת משנת־טירוף כבדה. מבוהלת ונבוכה הסתכלה סביבה בעינים יוקדות...

– החולה את. תקוה? – שאל חרמוני, בלטפו בידו את פניה הלוהטים.

– אני חשה כאב נורא – ובענותה התפוצה ותמכה בידיה את בטנה...

חרמוני הסתכל בה במבט מבוהל ולבש מהרה את בגדיו.

חוששת אני, שאלה הם חבלי־לידה – לחשה אחרי

מיני צפרים. וכשאבוא ליער שלנו – אוכל לכנות צפרים רבות בשמותיהן.

«מצאתי לי בבית-הספר חבר טוב. שמו שמשוני. הוא נער ישר, אמיץ לב ומבין דברי. הוא מפותח... ומכיון שאני חלש בכתיבת חיבורים – הנני מעתיק ממנו בהחבא... ואם כי המורה אורב לנו – ימציא הוא לי בכל-זאת העתקה בשעת הצורך. המחנך אינו אוהב אותו ונוזף בו בכל הזדמנות והזדמנות. בין אם הוא ראוי לנזיפה ובין אם איננו ראוי לה. כי אין דרכו של שמשוני להחניף. ואינו משתדל למצוא חן.

«גם שמיכתי שנגנבה ממני – עזר לי שמשוני לגלות. היא נמצאה בידי אחד התלמידים שבכתה בי"ת, יליד אחת ממושבות יהודה. וחרפה לספר, שאביו הוא פרדסן עשיר. – הוא התחנך, שהדבר לא יודע למנהל, כי היו מעיפים אותו מבית-הספר. הבטחנו לו לשמור את הדבר בסוד וקיימנו את הבטחתנו. אין אפילו טינא בלבי עליו. הוא מספן ולא גנב... וכי יש לו צורך בשמיכתי? הוא חמור גרם...»

חלקת הירקות שבצמק המעין נחרבה לגמרי. לא הועילו איומיו ונְעָרוֹתָיו של חרמוני, כי המתרפאים באו המונים המונים ועשו במעין כטוב בעיניהם. עגומה ועלובה נראתה בקעת המעין עם צאת האורחים. דרוסה ונבורה, כאילו עדרי חיות בראשית נברו והתפלשו ברפשה. מי המעין השתפכו שוב על פני כל-הבקעה ושקעו גבים-

אל תפחדי ואל תבכי. בעוד חצי שעה ישוב עוזי בעגלה מהתחנה.

עמליה עלתה לעגלה ונשקה לאמה ביבבה חנוקה.
 — אל תצבכי אותנו, עמליה! — אמר חרמוני ברוגז
 והורידה מעל העגלה — השגיחי על הכל ואל תפחדיי...
 חרמוני האיץ בסוסה והעגלה ירדה לאט-לאט מהגבעה.
 עמליה נשענה בקיר הצריף, לותה את העגלה במבט מלא
 געגועים ואהבה — ועיניה זלגו דמעות...

כדי לקצר את הדרך לתחנת הרכבת סר חרמוני
 מדרך המלך ונסע בשדות בור. העליות והירידות גרמו
 לה לתקוה כאבים חזקים וגניחות טרופות פרצו מפיה בלי
 הרף, אך חרמוני האיץ כל-הזמן בסוסה, כי צפירות
 הרכבת התקרבו יותר ויותר. צמרמורת עברה בכל גופו
 בהעלותו על דעתו, שתקוה עלולה ללדת בשדה רחוקה
 מרופא ומילדת...

הם הגיעו לתחנה יחד עם הרכבת. במבט מתחנן
 הסתכל חרמוני בחלונות של קרון-הנוסעים היחידי. חפש
 ידיד או מכר לקראו לעזרה. בעד אחד החלונות ראה
 בחור בעל בלורית גדולה, שראשו נשען בזכוכית והוא
 מנמנם. חרמוני דפק בשוטו בזכוכית והלז התעורר מבוהל
 והציץ בחרמוני תמה ומצטחק, כאילו סליחה הוא אומר
 לבקש על אשר נרדם בתוך הקרון...

— שמע נא, חברי, רד לרגע, בבקשה! — רמוז לו
 חרמוני בשוט שבידו לעגלה שעמדה סמוך לרכבת.

הפסקה קצרה, בהסתובבה מצד לצד ובהתאמצה שלא להאנח.

— האם חוששת את שלא נספיק אפילו להגיע לבית-החולים? — שאל חרמוני ופניו החוירו.

— איני יודעת... — ענתה תקוה והחניקה זעקת כאב שעמדה לפרוץ מפיה.

— בעוד שעה בערך עוברת רכבת-הבוקר הראשונה, ואנו יכולים להגיע לתחנה הקרובה בחצי שעה — אמר חרמוני כשהוא רועד כולו.

— מהר ועשה... — לחשה תקוה והסתכלה בו בעינים מתחננות.

חרמוני העיר את הילדים ורמו לעמליה שתיגש ותשב על יד אמה. עוזי הסתכל סביבו תמה ובראותו את אמו ועיניה מלאות דמעות — פרץ אף הוא בבכיה...

חרמוני מהר ורתם את הסוסה לעגלה, שם בתוכה מזרן וכר ופרש עליהם שמיכה. נכנס ונטל את תקוה על זרועותיו ונשאה לעגלה.

— אבא! — קראה עמליה נבהלת — לאן אתה לוקח את אמא'לי?!

— אל תבכי, עמליה, — לחשה תקוה ברפיון, מחר אשוב ודאי הביתה...

השמש עלתה. השעה דחקה. הד צפירה עמומה נשמע. צפירת הרכבת שווה מאחת התחנות הקרובות.

— עוזי, עלה לעגלה ותשוב בה אחר כך הביתה! — קרא חרמוני — ואני אסע עם אמא לחיפה. ואת, עמליה,

הקטן והצר. קליפות תפוחי־זהב, שקדים ובָטנים התגוללו על הרצפה והספסלים. קרעי עתון הלבינו פה ושם, וחלק מהקרונ היה מלא כלי־עבודה שונים של פועלי המסילה. ששבו מאחת התחנות לעיר. הנוסעים בקרון היו מועטים. פועלי המסילה, העטופים בכפיות מלוכלכות; בחורים מעמק־הירדן ועמקי־זרעאל. פלחים אחדים, ובְדוּי זקן, בעל קומה גבוהה, שכרע על אחד הספסלים והתפלל בכונה עצומה. חרמוני ישב מול תקוה והסתכל בחרדה בפניה שנתעוו מדי פעם בפעם. גופה נתפֵּן לרגעים ופניה הכחילו והחורו חליפות. היא נשכה את שפתיה, שמה אגרופה בפיה והתאמצה להחניק את גניחותיה...

— כמה נורא... — לחשה בדמעות — אני חוששת שאלד

שוב בדרך... כמה נורא... דובבה ביבבה חרישית.

חרמוני אחז בידה והרגיעה. — עוד שתי תחנות ונגיע העירה — דבר אליה רכות. אטלפן לבית־החולים והרופא יבוא לתחנה באוטו...

— וי! — פרצה פתאום זעקת כאב מפיה של תקוה —

ויי!...

חרמוני קפץ ממקומו וגָחַן אליה. פניו החורו וידיו ורגליו רעדו. הוא עמד מחוסר ישע כילד, ולא ידע מה עליו לעשות.

— אוי — אוי — אוי! — פרצו שוב קריאות דְּנֵי מפיה

של תקוה. בהתפתֵּה במכאוביה על הספסל הצר והקשה. בקרון קמה מהומה. הבחורים ניגשו מבוהלים והכניסו

— מה?! — שאל הבחור בתמיהה, בהעבירו את ידו על פניו האחוזים שנה.

— עזור לי בבקשה להעלות חולה לרכבת! — קרא חרמוני בקול רם.

בבת־אחת נפתחו חלונות אחדים, וראשים פרועים הציצו החוצה.

— מהר, מהר, חוג'ה! — האיץ מנהל הרכבת בחרמוני — יאללה, חביבי, לא טרומביל (אוטומוביל) הוא זה...

שני בחורים ירדו בקפיצה מהקרונ ורצו לעגלה. תקוה האדימה, הסתירה את פניה בשמיכה וסתמה את פיה, לבל תשמענה אנחותיה. במהירות ובוזהירות העלו אותה לקרון הרכבת. הקטר השמיץ שריקה חדה והרכבת זוהי. — שוב תיכף הביתה, עוזי! — קרא חרמוני בעד החלון הפתוח. — מהר ושוב!

הילד הביט מבט נוהה אחרי הרכבת המתרחקת. אמר לפרוץ בבכי, אך הבלגי, מצץ בשפתיו לסוסה והצליף עליה בשוטו: הי קדימה, חביבה!

את תקוה השכיבו על ספסל. חרמוני פָּסָה אותה בשמיכה ואת מעילו שם למראשותיה. מנהל הרכבת ניגש והסתכל בה מתוך צחוק. — אינשאללה ולד (ילד), חוג'ה — קרא בקרצו עין לבחורים — לא צריך בנות, באללה!

אחד הבחורים פהק והתלוצץ אף הוא: — לשוא העירו אותנו, בחיי. חולה לא כל־כך מסוכן...

בקרונ דלקה עוד עששית הנפט והפיצה ריח חריף של פיח ונפט. צללי הלילה לא גורשו עוד מתוך הקרון

יאללה, אנשים! – קרא ודחף את הנוסעים הצדה ועבר
ביניהם – מהרו ולכו מזה כולכם!

בתנועה קלה הסיר מעליו את עֲפִיתו ומָרָה לידי
חרמוני שיאהיל על התא שבו שכבה היולדת. הפשיל את
שרווליו, ובעינים טובות ורכות ניגש ליולדת.

חרמוני קפא. בעינים בולטות ונבהלות הסתכל בבְדוּי
הזקן, ובלי משים חסם בפניו את הדרך לתקוה.

– אל תפחד. בני... – הרגיעו הזקן בבת-צחוק
טובה – רגילים הבדוים בכך.

הזקן לחש תפלה, ובעינים מפיקות רוך ורחמים
הסתכל בתקוה, שהתאמצה בכל כוחותיה להשתחרר מהנטל
שהעיק עליה – עד כלות הנשימה.

– אל תפחדי. בתי, אל תפחדי – הרגיעה הזקן –
אינשאללה (אם ירצה השם), הכל יהיה טוב, הכל יהיה בשלום...
– מהר ותן את כותנתך הלבנה! – קרא הזקן פתאום
לחרמוני – מהר ופשוט אותה!

חרמוני מיהר לפשוט את חולצתו הלבנה – ופתאום
פלח את חלל הקרון צפצוף נוקב של תינוק, קול מתריס
ומורד, קול אדם חדש עלי אדמות.

חרמוני נתבלבל. באופן מיכאני הושיט את חולצתו
הלבנה לזקן. הלז לָקְחָהּ, עטף בתוכה את היצור האדמוני,
שגעה ופעה בלי הרף.

– קח לך את בנך – אמר הזקן בצחוק והושיט את
התינוק לידי חרמוני – חסל, הכל עבר – התודה לאלוהים.

בוהירות את ראשיהם לתא, שבו שכבה היולדת. אַרְשֶׁת
רצינית הופיעה על פניהם ונאנחו חרש.

— היא כורעת ללדת!... — אמר חרמוני ביאוש —

חברים, האין אף אשה אחת בקרון?

— לא, אין אף אשה בקרון... — הודיע אחד הבחורים

באנחה.

פועלי המסילה התקרבו אחד-אחד, הסתכלו בתקוה

ובחרמוני ברחמים ושרקו בשפתיהם:

— יא, אללה, יא אללה!

— א-מ-א! — פלחה קריאת-אימים את כל הקרון —

א-מ-א!...

המהומה גדלה. הנוסעים התרוצצו ממקום למקום.

התוכחו והשיאו עצות שונות. חרמוני עמד ורעד כולו.

תקוה הגיעה עד משבר — ולא נמצא איש שיִעֶז לגשת

אליה, להושיט את ידיו ולקבל לתוכן את הולד...

פתאום הגיח הפדוי הזקן מפניתו ונגש לתא, שבתוכו

שכבה תקוה.

— מה קרה, אחי? — שאל בתקנו את הכפיה והפתיל

שעל ראשו ובמחוחו את עיניו השחורות.

— אשה כורעת ללדת... — ענה לו אחד הפלחים

בלחשו תפלה.

— היכן?! — קרא הזקן בהשתוממות.

— הנה כאן, אחי...

— באללה! — פרצה קריאת רחמים מפי הזקן —

הנשים, והבקבוק שבידה נפל ונשבר – חרמוני! גולן, מה עוללת לה?!

היא נטלה את התינוק מידי חרמוני, זרקה מעליה את הסחבות שהיה עטוף בהן ועטפה אותו בסדין נקי ולבן.

– בחורים, הביאו את האלונקה! – קראו הנשים, שטפלו ביולדת, לגברים שעמדו וחיכו בחוץ, ובת-צחוק נבוכה על פניהם.

בחורים אחדים עלו לקרון והכניסו אתם אלונקה מתקפלת.

בוהירות ובחרדה נטלו את תקוה, שעטפוה בינתיים סדינים לבנים, והניחוה באלונקה. תקוה הסתכלה בהם בעינים דומעות ומתחננות, כמבקשת מהם סליחה על הטרדה שגרמה להם והטרחה שהטריחתם.

– לאט לאט! פקדו הנשים על נושאי האלונקה – הזהרו והזהרו!

הנוסעים ליוו את היולדת בברכות ובנפנופי ידיים. – הָבָא מים! – קרא מנהל הרכבת לחרמוני, שעמד כמבולבל – צריך לשטוף אה הקרון, יאללה! הרכבת אָחָרָה בגללך למעלה מחצי שעה!

– הרי לך דלי! – קרא אחד מפועלי המסילה בעד החלון והושיט לחרמוני דלי-בד. המכוון פתח אחד הברזים שבקטר וחרמוני מילא את הדלי מים חמים. אחד הבחורים מהנוסעים בקרון קבל מידו את דְּלִי המים ושטף את הספסל והרצפה שבתא הלידה.

— ברוי, הבדוי! — הריעו פועלי המסילה שבקרונ
לכבוד המילד הזקן — ברוי, ברוי!
חרמוני עמד נבוך, חיבק לגופו השזוף והשעיר את
היצור האדמוני והצועק ועיניו זלגו דמעות. תקוה שכבה
כמתעלפת, והבדוי הזקן טיפל בה כאם טובה, כמילדת
מסורה.

פתאום השמיע הקטר שריקה ממושכת. הרכבת
התקרבה לתחנה אשר לרגלי הר־אליהו.

— חוג'ה! — קרא מנהל הרכבת אל חרמוני, בהתפרצו
לתא היולדת, והוא חיור כולו — כאן אעכב את הרכבת
ותצטרך להוריד את היולדת לקומפאניה (קבוצה) של
היהודים. אסור לי להביאה העירה, חוג'ה, באללה, אסור לי!
הרכבת עמדה. אחד הבחורים קפץ וירד מהקרונ ורץ
לעבר הקבוצה. חרמוני לקח את השמיכה ועטף בה את
הנולד, ביקש מהנוסעים לסגור את החלונות, כדי למנוע
רוח פרצים בקרון... תקוה פקחה מדי פעם בפעם את
עיניה, אך מאום לא ראתה. — זרם דמעות חמות ומלוחות
הציפן וחאפיל עליהן...

כעבור דקות אחדות נשמעו קולות נשים סביב הקרון.
בעד שני הפתחים התפרצו ונכנסו בחורות אחדות, וכידיהן
בקבוקים, צמר־גפן, סדינים, כר וכד מים.
— בחורים, החוצה! — פקדו על הגברים בקריאות
עצבניות — כולכם!

— ת־ק־ו־ה!!! — פרצה קריאה היסט־רית מפי אחת

ה«מטפלת» גערה בו בניזיפה וגרשה אותו מהחדר.
— זוהי מנת גורלנו... — רַטְנָה ברוגז — לעבוד כבהמה
וללדת כחיה... סע לך לביתך!
ולילד קרא חרמוני רַקְבִי, כי ברכבת נולד...

— שלם לירה, חביבי! — אמר מנהל הרכבת לחרמוני.
 בטפחו על כתפיו ברוגז — עיכבנו בגללך את הרכבת שעה
 כמעט... בחיי הנביא!
 חרמוני הסתכל סביבו במבוכה. — מרוב בהלה שכח
 לקחת את ארנקו בצאתם מעין־רועים.
 — כספי איננו אתי — גמגם ופניו האדימו.
 — הממשלה אינה מקיפה! — התרגז מנהל הרכבת —
 גרמת לי כאבר־ראש, ועתה — אין לך כסף! עלה וסע אתי
 העירה למשטרה, יאללה!
 — הא לך לירה — אמר אחד הבחורים שבקרונ —
 תפרע אותה למשק־גלבוע.
 חרמוני קבל את הלירה והסתכל בבחור בעינים
 נוצצות מדמעות.
 כשהרכבת זזה — תקע לו הפדוי הזקן את כף ידו
 וברכו ברכות רבות וממושכות.
 — רד, יא אבא, — הפציר בו חרמוני — בוא וקבל את
 ברכת כולנו על עזרתך הרבה שהושטת לאשתי המסכנה.
 הזקן הצטחק, שם את ידו על לוח לבו ואמר:
 — בפעם אחרת, חוג'ה, אינשאללה אבוא לראות את
 שלום היולדת והולד...
 — ביתי — ביתך... — לחש חרמוני ולחץ את ידו
 הגרומה בחזקה — ירָפה אללה את אונך!
 כשהגיע חרמוני לקבוצה מצא את תקוה שוכבת
 במטה לבנה ושקועה בשנה עמוקה ושקטה. על־ידה עמד
 סל־נצרים גדול ובתוכו התינוק...

תרנגול לגהורין, גדול ולבן כשלג, נטפל לעמליה
 והתחיל לנקר בזעם את רגליה היחפות. הילדה בעטה בו,
 נופה בו בצחוק ואחר ברחה במעלה הגבעה, כשהתרנגול
 מרדף אחריה בקרקור ובצריחה, כאומר לטרוף אותה,
 כביכול...

כשעברה עמליה על פני הסוכה – השמיעה הפרה
 געיה קובלת ומתריסה. נכנסה והתירה אותה ואת העגלה,
 הקימה מרבצם גם את העז והעופר, והוציאתם למדרון
 הפונה לבקעת המעין – לרעות בשפעת העשב הרענן והדשן.
 בעלי החיים הסתכלו סביבם בעינים נוצצות, נשמו
 לתוכם בהרחבה את ריחות הבוקר והתחילו לוחכים את
 העשב הטעים. העגלה גָּצְתָה גְעִיה דקה וממושכת, הפשילה
 זנבה למעלה והתחילה לנתר ולכרכר סביב הפרה. עמליה
 עמדה על יד העופר והחליקה בחבה את ראשו הקטן
 והיפה. הבוקר היה נאה להפליא. כים ירוק וגדול, בלי
 גבול ובלי סוף, השתרע לעיניה כל עמק־יזרעאל. הנוריות
 האדומות הלכו ונפתחו לקראת השמש, וטפות הטל שעליהן
 הזהירו כפנינים ורודות. צבעונים הניעו חרש את ראשיהם
 הגנדרניים, אקחונים הלבינו בלובן חגיגי וחרציות צהובות
 כאש הסתמנו בים הירוק, ככוכבים קטנים. במרומי האויר
 שטו להם עפרונים מצויצים ושרו שירי עידוד לרעיותיהם,
 היושבות בקניהן החבויים בתוך העשב. בין השיחים נשמעו
 ציוציו שאינם פוסקים של הפֶּשׁוּשׁ. ודבורים התעופפו
 מפרח לפרח, מלאו את סליהן אבקה צְהָבָה וריחנית
 וזמזמו זמזום חרישי...

פרק אחד עשר

בית חרמוני פתוח לְרִנְחָה.

לאחר שהעגלה, שבה הסיע חרמוני את תקוה לרכבת, התרחקה ונעלמה בין הגבעות – נרגעה עמליה והסתכלה סביבה במבט רציני. הרגשת הפחד נגווה מלבה. אדרבה, הרי על אחריותה השאירו את כל המשק! נזכרה בבעלי-החיים הכלואים מאמש ואמרה להאכילם. נָעְלָה את דלת הצריף במפתח והטמינה אותו תחת אבן מסותתה. ששמשה מדרגה לצריף.

בהכרת חשיבותה קראה לעופות והוציאה אותם מהמזרה שהיו כלואים בתוכה. העופות פרצו בקרקור ובטרוניה החוצה והתחילו לנקר בזבל ובעשבים. עמליה הכניסה את ידה לכד־חרס גדולה, שעמדה על־יד המזרה, הוציאה מתוכה גרעיני דורה ופִּוְרָתם לעופות. אחר רצה לחבית המים שעל־יד הצריף, שאבה מים בפחית ועָרְתָה אותם לתוך שוֹקֶת־עֵץ קטנה המיועדה לעופות. הללו התנפלו על הגרעינים בריטון וריגון וניצו ונלחמו זה בזה. אחדים עטו על שוקת המים, גמעו ממנה טפין־טפין, הרימו ראשיהם למעלה וחוזר חלילה. הִלְהָקָה היתה מגוונת: לְגַהוֹרן לבן, אנקונה מנוקד, מינורקה בעלי אונות לבנות וזנבות ארוכים, ועופות הבדוים – בעלי עינים גדולות ושחורות.

- אתה רעבי עוזי? - שאלה עמליה.
 - אני רוצה לנוח קצת - ענה הילד והתמתח ופיהק.
 - מי זה שם?! - שאל פתאום בהסתכלו במבט חודר
 למדרון בקעת המעין שממולם.
 עמליה הביטה סביבה ונבהלה: במדרון בקעת המעין
 שמצד קישונה ירד איש זר ומשונה.
 - זה שודדי עמליה? - שאל הילד בפחד. בהסתכלו
 בור בעינים בולטות.
 הילדה החוירה ולא יכלה לענות מרוב פחד.
 - הוא ערום כמעט... - לחש עוזי והתכּוּן.
 - ויש לו זקן אדום כאש... - אמרה עמליה בהסתתרה
 מאחורי הפרה.
 - זה מין חלוץ כזה! - הרים עוזי פתאום את
 קולו, קם והפחד סר ממנו.
 - זה מנין לך?
 - הביטי: הוא נושא תרמיל על גבו.
 הזר ירד בצעדים כבדים למעין, ולא הרגיש בילדים
 המביטים אחריו. כשהגיע למים עמד, הוריד מעליו את
 התרמיל, התכּוּף והתחיל לרחוץ את ידיו ופניו. הילדים
 ראוהו עתה כולו. זה היה איש נמוך ורחב־גֶּרֶם. שערות
 ראשו וזקנו האדימו כחלודה. חצי גופו העליון היה ערום
 לגמרי, ואת החצי השני עטפו מכנסים קצרים מאוד. וכולו
 נראה כיצוק נחושת...
 - הוא שרי... - צחק עוזי וקרץ בעיניו לעמליה.

עמליה שכחה את בדידותה, ישיבה בין הפרחים
והטתה את אזניה לרחש החיים העולה סביבה. פתאום
שמעה קול קורא: עמליה! עמליה! היא נתעוררה כמו
משנה ורטט עִבְרָה. קמה, התחילה לסחוב אחריה את
העופר והעפילה לגבעה.

— עוזי! — קראה בשמחה, בהזכרה פתאום בכל
אשר קרה בבוקר.

הילד קפץ וירד מהעגלה ופרץ בבכי.
— טפשה, אני כל־כך נבהלתי! אני קורא לך וקורא
לך זה כשעה — ואת אינך — אמר ברוגז.

— רעיתי את הפרה, עוזי — גמגמה הילדה — גם
אבא שב כבר?

— לא, אבא נסע עם אמא לבית החולים. שני בחורים
עזרו לו להעלות את אמא לקרון והרכבת עמדה ותכתה
כל־הזמן... — התפאר עוזי ושכח את בכיו.

— ואמא בכתה? הגד, עוזי... — שאלה עמליה ופניה
מביעות דאגה.

— עזובי! — ענה הילד ברוגז — היא לא השמיעה
אף גניחה...

— הויס! — גער בסוטה, בנסותה לחרוג מהיצולים. הוא
ניגש לעגלה, התיר את הסוטה ושלחה לרעות. שניהם
הלכו אחריה. הסוטה זוררה, התגלגלה פעמיים ושלוש
בעשבי, ואחר קמה והתחילה לכסוס עשבי, כששפתה העליונה
זעה בעצבנות.

עוזי שכב על העשבי, הכניס גבעול ירוק לפיו וְלָעָסוּ.

— אתה מצחיק! — ועוזי הגביר את צחוקו ואחריו גם עמליה.

— מי אתם? — שאל האורח לאחר שנשתתקו.
 — של אבא שלנו... — ענה עוזי בקריצת עין.
 — בן-חיל! — חייך האורח.
 — עוזי, די לך! — נזפה עמליה בילד — לא יפה לצחוק לאורח!

— ואתם גרים כאן? — שאל האורח בהשתוממות והסתכל בילדים בעיני-ילד כחולות.
 — שם, למעלה — הצביע עוזי והשתדל להעלות על פניו ארשת רצינית.
 — לא ידעתי כלל — גמגם האורח — לא ידעתי שיש כאן ישוב.

— מה שמך? — שאלה עמליה.
 — בן-שלמה.
 — ומה אתה עושה? — שאל עוזי.
 — מטייל.
 — תמיד מטייל?!
 — עד שאני מוצא לי עבודה — ענה האורח והוריד את התרמיל מעל גבו.
 — אבא איננו בבית — אמרה עמליה פתאום מתוך עצבות.

— והיכן הוא?
 — הוא נסע עם אמא — גמגמה הילדה.

— הסי עוזי... לחשה עמליה ואימה עליו בידיה —
הוא יכעס עליך...

— הוא מצחיק! — לחש עוזי בהחניקו את צחוקי.
הור התרומם, תר את מדרוני הבקעה, בהאהילו
בידו על עיניו בפני קרני השמש.

— הלוי שלום! — קרא בשמחה, בהרגישו בילדים —
שלום! — חזר וקרא ונפנף בידו.

— זה יהודי!... — קראה עמליה בשמחה וחבקה את
ראשו של העופר בהתרגשות — זה יהודי באמת!...
— וכי לא אמרתי לך?!

— אני פחדתי, נורא — גמגמה עמליה והניפה את
ידה כתשובה לברכת הזר.

— הנה! — קרא עוזי ורמז לו בידו — אנחנו כבר
איננו פוחדים מפניך!

— חה-חה-חה! — צחק הזר. הוא העביר את ידו
על ראשו וזקנו, העמיס על גבו את התרמיל והתחיל
מעפיל לעלות בגבעה.

כשניגש לילדים ועמד — החרישו שלשתם רגע.
הילדים הסתכלו בשריריו הדרוכים והיצוקים, בזקנו
המסולסל, והוא הגביה את גבות עיניו וסקרם בבת-צחוק
מלטפת. עוזי לא יכול לעצור ברוחו ופרץ בצחוק. — אין
לך חולצה?! — שאל בהסתירו את פניו ביד אחת.

— יש לי — ענה הזר ברצינות.

— ומדוע אינך לובש אותה?

— מפני שכך טוב ללכת בשמש.

- עוזי, רוך ללול וקבא ביצים אחדות, ואני אדליק את מכונת הבישול – אמרה עמליה.
- כעבור שעה קלה רחשו ביצים במחבת וריח שמן מטוגן נישא בצריף ומסביבו.
- בוא לאכול... – הזמין עוזי את האורח, כשפניו מושפלים לארץ.
- לא, לא, חביבי... – הצטחק האורח – איני יכול לאכול אתכם...
- זה לא אוכל בשרְנִי! – קראה עמליה מתוך החדר – רק ביצים ולחם!
- איני אוכל ביצים... – גמגם בן-שלמה והשתעשע בשרירי ידיו המתוחים.
- וכי אסור לצמחוני לאכול גם ביצים? – שאלה עמליה במבוכה.
- אני לא צמחוני, ילדתי, אני טבעוני... – ענה האיש ולטף את הילדים בעיניו הכחולות והטהורות.
- הילדים נבוכו, אובדי עצות עמדו שניהם ולא ידעו את אשר עליהם לעשות.
- אבל אתה רעב?! – שאל עוזי בצער.
- קצת – ענה האורח בשקט – לא נורא...
- אני יכול לתת לך לֶבֶן! – קראה הילדה בשמחה.
- לא, לא, – לחש בן-שלמה – אכלו בתְּאֹבֹן, ילדים, ואל תדאגו לי.
- הוי, וירקות אתה אוכל?! – נאחזה עמליה כבעֹזֵגן הצלה.

— ואתם אינכם פוחדים כלל? — שאל האורח. בתפסו את ידי עוזי בחזקה ופניו נוהרים.

— עזוב! — קרא עוזי וחלץ את ידיו מידי האורח.

— יש לנו רובה בבית... — הוסיפה עמליה אחר

שתיקה קצרה.

— זה לא טוב — נאנח הזר — לא צריך רובה. אסור

לרצוח.

— אנחנו לא צמחונים! — אמר עוזי בלעג נסתרי.

— ואני צמחוני. ילדי החביב! — אמר האורח

בשמחה. — הוא תפש את עוזי. הושיבו על ברכיו ואמץ

ללבו. ויש לי ילד שובב כמוך. שובב גדול כמוך.

— ואיפה הילד שלך? — שאל עוזי בסקרנות והתאמץ

להשתחרר מזרועותיו.

— הו הו — נאנח האורח — רחוק. רחוק. מאד...

— עוזי, צריך לאכול ארוחת הבוקר. — כבר מאוחר

מאוד! — נזכרה עמליה פתאום. — בוא. — אמרה לאורח —

תראה את הצריף שלנו...

הם עלו למעלה והאורח אחריהם. בידו האחת נשא

את ילקוטו ובשניה גרד את זקנו האדום. בעל שני

הקצוות.

עמליה פתחה את דלת הצריף והזמינה את האורח

להכנס לחדר לנוח.

— לא, בתי. — הצטחק האורח והעביר את ידו על

ראשה — כאן בחוף אשבי. אני אוהב מאוד מאוד את

השמש...

— הוא ישן כבר... — לחש עוזי. הוא התגנב בלֵט והציץ בספרי שהרווח שחקה בדפיו.
 — זה ספר לא עברי... — שב והודיע לעמליה ביאוש—
 אני איני מבין בו כלום...

השמש שקעה. לאט-לאט הלכה ונעלמה מאחרי הר-
 אליהו. צעד-צעד. פאתי מערב האדימו, הוזהבו וזעיר-
 זעיר לבשו ארגמן. במזרח, מאחורי הרי החורן המכחילים
 זחל ועלה הירח. הופיעה קשת מכסיפה ואחר — פֶּלַח
 מאדים...

דממה עמוקה עמדה מסביב. רוח חרישית נשבה
 לפרקים והעשבים התלחשו. צרצר-שדה בודד צִרְצַר
 למקוטעין. מהיער הגיעה לסרוגין נהימת תורים עגומה
 וכבושה.

סמוך לצריף דלקה מדורה קטנה. מתוך הרמץ בלטו
 פה ושם תפוחי-אדמה קלויים. אצל המדורה ישבו מחרישים
 עמליה ועוזי ובן-שלמה. סביבם רבצו הפרה והעגלה, העז
 והעופר, והעלו גֵּרָה לאַטם ובכובד ראש. בן-שלמה נענע
 ענף חרוך ונבר בו ברמץ, הפך את תפוחי האדמה מצד
 לצד ודבר בקול שקט: «... אז באו כל בעלי החיים לפני
 אלוהים ובכו: אל רחום, האם לכך בראת אותנו, שנהיה
 לְבָרוֹת לשיני האדם? הוזהו בחיר היצורים, שעליו אמרת
 לנו, שמשול ימשול בנו ולמשמעתו נסור? חייך, שאכזר
 הוא כְּפִין ורע לב פנמר... בטנו קבר לנו, וידיו מגוֹאָלוֹת
 בדמינו, דם יצורים חלשים ומִסְכָּנִים...»

– ההי כן, כן, בתי – צחק האורח – אבל הרי אין לכם ירקות כללי כפי שעניי רואות.
 – יש לנו! – קראו הקטנים בשמחה – יש גזר, צנון, פלרבי.

– ניתן לו גם דבלים! – הציץ עוזי.
 עמליה גחנה והוציאה מתוך שק גזר וצנון, שרידי פליטה מהגנה שבבקעת-המעין, והציעה לאורח.
 – ההי מצוין... – צחק בן-שלמה ולטף את ראשי הקטנים – די, די...

עמליה הוציאה החוצה את החביתות שהכינה ושניהם ישבו לאכול. האורח לקח את הירקות, ניגש לחבית המים ושטפם. שב וישב עם הילדים ואכל את הגזר והצנון על קליפותיהם. הילדים הסתכלו בו בתמהון. קרצו עינים והצטחקו.

– הוא אינו אוכל לחם... – לחשה עמליה לעוזי והצביעה על פרוסת הלחם שהניחה לפני בן-שלמה ונשארו שלמות כשהיו.

– הוא מצחיק... – ענה עוזי בלחש ומרגע לרגע גינב מבטים לעבר האורח.

כשגמר לאכול ניגש בן-שלמה לחבית, שאב מים בדלי וגמע גמיעה ממושכת. אחר ניגש והוציא מתרמילו ספר עבה, שכב על העשב והתחיל לקרוא, כשהוא טובל כולו בשמש... כעבור שעה קלה השמיע נחרה כבדה והספר נפל מידו.

הד צעדים כבדים. שלשתם הפנו את ראשיהם שמה. עמליה
קמה והסתכלה סביבה בחשד.

— אבא! אבא הולך! — קראה בשמחה והתחילה
רצה לקראת חרמוני וידיה מטלטלות בחפזה. עוזי קם גם
הוא. עזב את האורח ורץ בעקבות אחותו.

חרמוני התקרב ונפנף בכובעו הרחב שבידו.
— אבא! אבא! — קראו הקטנים בהתנפלים עליו.
— יש לנו אח קטן... — אמר חרמוני בחבקו את שני
הקטנים — אמא ילדה ילד.

— הוי אבא לי! — קראה עמליה בהתרגשות וחבקה
את גופו של חרמוני. — אני רציתי כל-כך שיהיה לי
אח קטן!

— את שקרנית! — פרץ עוזי פתאום בבכי — את
רצית שתהיה לך אחות קטנה! בעצמך אמרת לי אז, אז
עלייד המעיין.

— אחר כך אמרתי כבר שלא איכפת לי — גמגמה
הילדה במבוכה. — אל תבכה, עוזי, אני אוהב אותו עוד
יותר מילדה.

חרמוני הצטחק והחליק ברוך את ראשי הקטנים.
— ואמא בריאה? הגד, אבא! — שאלה עמליה בעצב.
— כן, כן, עמליה — דבר חרמוני כאילו לעצמו. —
בעוד ימים אחדים תשוב אמא הביתה.

— מי־זה האיש היושב עלייד המדורה? — שאל
חרמוני בהרגישו בזר.

— מין חלוץ... — לחש עוזי בקריצת עין.

— ומה יאכלו האנשים? — שאל עוזי בהתנגדות.
 — הוי, שתוק, עוזי! — גערה בו עמליה באי סבלנות. —
 תן לו לספרי, זה מענין, נורא!

בן-שלמה הצטחק, הוציא מתוך הרמץ תפוח-אדמה
 קלוי, העבירו מיד ליד לקררו, פרך אותו ואמר: «התראה,
 ילדי, את הקמח הלבן והטוב שבתפוח-האדמה הזה? —
 אותו נתן לנו אלוהים לאַכְלָה, גם לנו וגם להם».

— למי?! — שאל עוזי בסקרנות.

— לבהמה ולעוף ולכל חחי.

— אם לא נאכל אותם — אז למה ניתן להם אוכל

חנם? — התעקש עוזי.

— כך, כך, בני — ענה האורח בהכניסו לפיו פירורים
 מתפוח-האדמה החם שבידו — באמת, לא נצטרך לתת להם
 אוכל, מאַלִּיהֶם יתפרנסו, כי גדול ורחב עולמו של אלוהים,
 והוא מספיק לכל אחד ואחד בעין יפה.

— די לך כבר, עוזי! — רגזה עמליה שוב — תן לו

להמשיך.

— ומה אמר להם אדוני? — שאלה עמליה את בן-

שלמה, כשהיא מסתכלת בו בעינים נוצצות.

— אחי, כן — נזכר בן-שלמה — «אדוני אמר להם: לב

חדש אתן לאדם, לב רחום וטוב... והוא יחדל לרצות
 ולשפוך דם, ורק ירק ועשב השדה יאכל. צמר לא ילבש
 ונעלי עור לא יעלה על רגליו»...

קולו של האורח נפסק פתאום, מעבר לגבעה נשמע

מצחו השזוף נתישרו. עיניו נהרו ובתנועה אטית ובוטחת הוציא מתוך הרמץ תפוח־אדמה קלוי וריחני והציעו לחרמוני... הערב רָדִי. החושך עטף לאט לאט את הארץ. רוח קרירה נשבה ולָּבְתָה את האש. עמליה הביאה מהצריך לחם, זיתים וגבינה ושלשתם אכלו ארוחת ערב. חרמוני ישב שקוע בהרהורים ולרגעים השמיע אנחה קלה. בן־שלמה העביר בלי הרף את ידיו על זקנו, כאילו הוא מתכון להשמיע דבר מה, אך מלבד נהימה חרישית לא הוציא מפיו. עיניו ננעצו בשמים ומצחו נתקמט מפעם לפעם, כמים המעלים קמטים בנשוב בהם רוח חרישית... טרם שכבו לישון הרגישו הילדים בהעדרו של האורח. עמליה העירה את אזנו של עוזי על כך – ושניהם יצאו והקיפו את הצריך פעם ופעמים.

– וגם החבילה איננה? – שאל עוזי בתמיהה. הם נגשו לסלע, שעל־ידו היה מונח תרמילו של האורח, ולא מצאוהו שם. שניהם הרכינו את ראשיהם ועמדו נוגים.

– הוא הלך מאתנו מפני שצחקת לו... – לחשה עמליה ושפשפה את עיניה. – בלילה לא ימצא את הדרך. חבל עליו...

עוזי עמד כמאובן ולא פצה פה. – עמליה! – קרא חרמוני מתוך הצריך – אַנְכֶם ילדים?!

עמליה יָּבְבָה ופנתה לצריך. עוזי הלך בעקבותיה בראש מוֹרְדִי, כמי שנתפס בקלקלתו.

— התבייש, עוזי! — נופה בו עמליה. — הוא צמחוני.
אבא, ואינו אוכל לא לחם ולא ביצים...
— שלום לך, בן-שלמה! — קרא חרמוני בשמחה
ובלגלוג קל בהתקרבו למדורה. — ברוך הבא! זה שנים
אחדות שלא התראינו. — חשבתי: ודאי נעלמת מהאופק
של ארץ-ישראל...

בן שלמה הניח מידו את תפוח-האדמה המפורר,
הצטחק בבת-צחוקו הילדותית, קם והושיט לחרמוני את
שתי ידיו. — אך זו הפתעה אחי! — קרא בשמחה אמתית. —
לא ידעתי כלל שבצל קורתך אני יושב; והילדים — ילדיך...
ילדים נחמדים הם, חרמוני, ילדי טבע באמת! — הוא
תרגש בדברו והחליק את ראשיהם של עמליה ועוזי
ברטט ובאהבה.

— הה, אתה מכיר אותי, אבא? — שאלו הקטנים
בהשתוממות.

— כן, כן, ילדים, — הצטחק חרמוני וטפח בידו
בידידות על כתפיו הרחבות של בן-שלמה. — פעמים רבות
נפגשנו בגליל ובעמק יזרעאל...

— כן, כן... הרי בעל-אחווה אתה כבר, חרמוני. —
גמגם בן-שלמה ופניו קרנו. הוא התכופף, הרים את תפוח
האדמה שהניח ופוררו.

— שב נא, בן-שלמה! — אמר חרמוני והתישב אף
הוא על יד המדורה — אורח רצוי אתה לנו ותוכל לשבת
אתנו ימים רבים.

בן-שלמה הצטחק. הקמטים הרבים והעמוקים שעל

בספוקי, כשקצות זקנו מתנועעים עם כל לעיסה ולעיסה—
עסיסיים וטעימים מאוד לחיך.

— אכול, אכול, בן־שלמה, ויַעֲרַב לך — מצטחק
חרמוני ומוחה את הזיעה מעל פניו וצוארו — אל תדאג
למחר.

— הנה, את שני הגזרים החמודים האלה אשאיר
בכל־זאת לקטנים... — אומר בן־שלמה ומפריש שני גזרים
קטנים וזהבים — הקטנים זקוקים לירק יותר מן הגדולים.
כך.

— אבא! אבא! — הגיע אליהם פתאום קולה של
עמליה.

— בואי, בואי, בתי, ותקבלי גזר יפה! — קרא בן־
שלמה ונפנף לקראתה בגזר שהרים מעל הארץ.
— אבא! בוא מהרי, אבא! — קראה עמליה בלי
הרף — מהרי, מהרי!

— מה קרה, עמליה?! — שאל חרמוני ברוצו לקראתה
נבהל. בן־שלמה הניח אף הוא את מעדרו ולאט לאט
הלך אחרי חרמוני, בכוסו קלת פְּלֶרְבִי סגול.
בהתקרב הילדה החזיקה בשתי ידיה את שולי
שמלתה, כשהם מופשלים כלפי מעלה, ובתוכם שבלים
קצוצות למכביר.

— מה אלה?! — שאל חרמוני בחרדה.
— דבר גורא, אבא! — קראה הילדה בשפכה את
השבלים לארץ. רעינו את הפרה והעגלה על יד התבואה,
ונכנסתי לתוכה לקטוף לי סִיפָּנִים סגולים אחדים. ופתאום

— מה קרה, ילדים? — שאל חרמוני בחמהוֹן.
 — הוא הלך מכאן בלילה — פרצה עמליה בבכי —
 עוזי העליב אותי, אבא, עוזי אשם.
 — הוא לא הלך מכאן, עמליה! — צחק חרמוני —
 ודאי הלך לשכב באחת המערות — הוא איננו לן בתוך בית...
 עמליה נעצה בפני חרמוני עינים תמהות. היא חפצה
 לדלות מעיניו תשובה לחידה המוזרה של האיש בן-שלמה.
 — בואו לישון, ילדים, כי עיפנו מאוד — לחש
 חרמוני — בן-שלמה ישב אתנו ימים רבים.

למחר עבדו חרמוני ובן-שלמה בבקעת המעיין. יחפים
 ומעורטלים עמדו בבצה, שנתהותה בימי ביקור הערבים,
 וחפרו תעלות-תעלות כדי לכנס שוב את המים לתוכן.
 השמש חממה. יתושים רבים חגו מעל לבצה. מדי פעם
 בפעם הבעירו העובדים עצים לחים, כדי לגרשם בעשן.
 חרמוני לא נתיאש מבקעת המעיין. אמנם, לא היה לו
 בטחון, שמעשי ההרס של נודדי צפת לא יחזרו גם בשנה
 הבאה, אך לפי שעה לא היתה לפניו דרך אחרת. אמנם,
 היו לו גם במקומות אחרים שטתים מתאימים לירקות קיץ,
 אך כדי להעלות עליהם את המים היה הכרח להשתמש
 במוטור — וכסף לא היה לו. לפעמים קרובות העלו מעדריהם
 גזר או סלק, ששרדו באדמה מגנת החורף, ובן-שלמה
 השיב בהם את נפשו, בהשמיעו קול כסיסה צורם, כאיש
 רָעב שבמשך ימים אחדים לא בא אוכל לפיו.
 — ירקות טובים כאן, ידידי... — דבר בן-שלמה

ומתוך הבורות עלה ציוץ בלתי-פוסק, ציוץ מרגיזי
מרעיד גוף ונפש.

חרמוני עמד כמאובן וברכיו רעדי. פניו החורירו
ואגלי זיעה גדולים נתגלגלו עליהם. הוא נשא את עיניו
סביבו, ראה את החורבן ההולך ומתפשט בתבואה — ולבו
נתפּוץ בקרבו ועיניו חשכו.

— עכברים! — נאנח ודבר לעצמו. הם הביאו פְּלִיָּה
על הכל.

פתאום נזכר בציוץ ממין זה, שהיה שומע במשך
כל החורף, בהיותו הולך לבקר את התבואה בשדות. פעמים
רבות נתקל גם בעכברים שהתרוצצו ממאורה למאורה.
אך הוא לא שם אז את לבו אליהם.

חרמוני התכופף, הרים שבליים אחדות ובדקן. הגרעינים
לא היו בשליים עוד די צרכם, והלכו והצטמקו בשמש.
הוא רמז לעוזי ועמליה — ושלשתם שכבו על הארץ והתחילו
להוציא את השבליים מתוך אחד הבורות. שכבות-שכבות
נחו השבליים הערופות, זו על גבי זו, ומלאו את המאורה.
העמוקה ערמת שבליים, שהיה בה כדי למלא שק גדול.
— בואו ונראה את מצב השעורה — אמר חרמוני
בעצב ופנה לצד היער.

— והעדרי, אבא?! — שאלו הילדים במבוכה.
— הניחו לו לעדרי, יהנו הבהמות לפחות מן החטה —
ענה חרמוני במרירות — בין כה וכה ישמידו אותה העכברים.
הילדים החליפו מבטים אלמים ונגררו אחרי חרמוני.
וכשנכנסו לשדה השעורה נתגלתה להם תמונה

ראיתי בור ובתוכו שבליים רבות רבות. הלכתי עוד מעט—
 ושוב בור. ועוד בור. ועוד בור — הרבה בורות. וכולם
 מלאים שבליים קטועות. ומתוך הבורות עולה ציוץ משונה:
 ציוץ-ציוץ! ציוץ-ציוץ! כאילו צפרים רבות גרות בתוך
 הבורות.

הילדה נשתתקה. פניה היו אדומים ומשולהבים.
 אובדת עצות עמדה ומוללה באצבעותיה שבולת חטה
 ונאנחה אנחה עמוקה.

— והיכן העדר? — שאל חרמוני בדאגה.

— עוזי שומר עליו.

— תמשיך כאן את העבודה ואני אגש לשדה לראות
 מה קרה שם — אמר חרמוני מתוך אי-מנוחה לבן-שלמה
 והתחיל לעלות לגבעה.

— בואי קחי גזר יפה, ואחד תתני לעוזי — לחש
 בן-שלמה לעמליה והושיט לה את שני הגזרים שהפריש
 לקטנים.

— אין לי פנאי — ענתה הילדה ברוגז והשתמטה

ממנו — אני צריכה לרוץ לעדר.

בן-שלמה משך כתפיו, רטן בבת צחוק ושב לעבודתו.
 כשהגיע חרמוני לשדות התבואה — נחגלתה לפניו
 תמונה מחרידה: כל חלקה וחלקה היתה כרויה בורות—
 בורות, ומתוכם בצבצו שבליים רבות קטועות. כשמלעניהן
 הזיפניים סבוכים ופרועים — נראו השבליים עצובות ומעוררות
 רחמים, כראשים ערופים של בעלי חיים... מסביב לבורות
 עמד רק קש שדוף, ללא שבולת או גרעין.

על הכל: כל השדות שעבר בהם נתקפו על ידי העכברים, ומאות דונמים של חטה ושעורה עמדו בחורבנם קרחים ושדופים. מתוך המאורות הרבות שהיו פזורות על פני השדות – בצבצו שבלים קטועות, שהרגיזוהו והרעידוהו... באלונה שרר דכאון. עננה נתלתה על פני הכפר והידים רפו. – אלפי דונם חטה ושעורה נשמדו על ידי העכברים, נחרבו כליל. אמנם ניסו להלחם בעכברים באדים מרעילים ובגרעיני-תבואה מורעלים, אך המלחמה היתה מכוונת בעיקר להצלת תבואות הקיץ. מתבואות החורף התיאשו כולם, כי אחרו את המועד...

בן-שלמה המשיך לעבוד בבקעת-המעין. יחף, מלוכלך טיט ורפשי, התהלך אנה ואנה, ומעדרו בידו. בכוונים שונים חפר תעלות, כדי לרכו את מי הבצה. השמש נטתה מערבה ושקט ושלוח שררו מסביב. בקול רוגע ואטי שר לו בן-שלמה קטעי-שיר בשפות שונות, שאזניו קלטו בימי נדודיו הרבים. מצב רוחו היה טוב בכלל. דאגה לא קננה מעולם בלבו ולעתיד לא חשש. מהצד הלך האישי, מכונס לתוך עצמו ומהרהר את מחשבותיו: על תיקון העולם באהבה...

פתאום קלטו אזניו קרקור תרנגולת וציוץ אפרוחים. הוא הפסיק את עבודתו והסתכל סביבו בתמהון. במשך ימי היותו בעין-רועים לא נזדמן לו לראות דוגרת ואפרוחים. הוא הטה אזנו לציוץ שעלה מבין שיחי הפטל הקדוש, וסקרנות רבה נתעוררה בו. פתאום ראה והנה מתחת

דומה לזו שבחלקות החטה. קרחות-קרחות נראו על כל צעדי ושטחים גדולים של קני קש ללא שבילים.

חרמוני סקר סביבו במבט נואש, כאיש שספינתו הולכת ונטרפת לעיניו בלב ים סוער. לאט לאט הלכה ונעורה במחשבתו תמונת הרס ואבדון, שראה לפני חמש-עשרה שנה בערך בגליל-העליון, בהיותו שומר את שדות מתולה. אף שק גרעינים אחד לא הובא אותה שנה לממגורה! שָׁממה ואָבלה הגורן ושירת הדיש לא נישאה מעל הערמות.

תקף אותו רגש התמרמרות כלפי עצמו והלך והתגבר מרגע לרגע: לו ביקר את השדות לעתים תכופות; לולא שלח את איתן מן הבית – אפשר שהיו עומדים על הסכנה בעוד מועד והיו נלחמים בעכברים! אולי היה מציל, לפחות, חלק מהתבואה – לצרכי הבית והמשק. בעינים מעורפלות מְדַמַע עצור סקר את שדות התבואה שתקוות כה רבות תלה בהם – ועתה השתרעו לפניו חרבים ושדופים, ריקים ומחוסרי ערך... הוא הניע את ראשו בעצב, כאיש ההולך ונפרד מדבר יקר שאבד לו, אבדה שאין לה שלומים...

למחר רכב חרמוני לאלונה להשיג שתילים לירקות קיץ. הוא התנהל לאטו בשבילים ובמְצָרֵי השדות, כדי לעמוד בשלמות על מצב התבואה. הרגשה כבדה לוּתה אותו כל הדרך, הרגשה של הרס וחדלון. מכל צד ועבר עלה באזניו ציוץ בלתי פוסק של עכברים, שהשתלטו

ולקטן בשמחה וזרקן אחר הדוגרת ואפרוחיה, שהתרחקו
לאט-לאט לצד הצריף.

— הוי, אל תלכי שמה, מסכנה! — קרא בן-שלמה
בכאב — שובי, שובי לקנך שבין השיחים!... — הוא פרש
את ידיו, עבר את הדוגרת ואפרוחיה והתחיל להשיבם
לדירתם — קיש!... קיש! קיש-קיש-קיש!...

אחד השיחים יצאה דוגרת אפורה ואחריה להקת אפרוחים גדולה, רכים וצהבהבים... הדוגרת קרקרה ורטנה. וכשהרגישה בבן־שלמה – הסתכלה בו בזעם, קרקרה נעשה עצבני ומאים יותר. האפרוחים התרוצצו סביבה בציוץ בכיני, התחככו בה וחפשו להם מחסה תחת כנפיה.

– הרגעי נא – דבר בן־שלמה לדוגרת בבת־צחוק –

איני מתפון חלילה להרע לך.

הדוגרת כנסה את האפרוחים תחתיה, הביטה בחשד בבן־שלמה ולאט־לאט הלכה ונשתתקה. וכשנוכחה שהוא עומד בלי נוע וידיו ריקות – קמה והתחילה לחטט בזבל, שכסה בשפע את קרקע בקעת המעין. האפרוחים פרצו כרגע מתחתיה, התרוצצו סביבה בציוץ וטרוניא, וכל אחד ואחד חטף גרעין או פירורי התרחק לרגע, ושב לציץ ולרטון.

בן־שלמה שלב את ידיו על חזהו ובפנים קורנים ובבת־צחוק ידידותית הסתכל באם ואפרוחיה הרכים. כשהתרחקו מהשיחים – נגש בן־שלמה ובדק בתוך הסבך. תחת אחד השיחים היתה שקערורית רפודה קש ועשבים ובתוכה שברי קליפות ביצים.

– מאליה דגרה כאן, המאושרה – דבר בן־שלמה

לעצמו בקורת־רוח – באופן טבעי כל כך...

גל של שמחה עבר בכל גופו ורצון חזק התעורר בו להנות במשהו את המשפחה החמודה. הוא הסתכל סביבו וראה פירורי תפוחי־אדמה שנשארו מארוחתו. מיהר

— ואני נשתניתי, אמא? — שאל איתן פתאום שאלה
שלא מהענין.

— היית לג'חש (עִיר) גמור — ענתה תקוה בצחוק,
בהעבירה אצבע על בשרו המלוכלך מעל לחזהו, לכלוך
נוקשה וכהה.

— כנראה, שאין לכם מים בשדה-נוטר — אמרה בלעג.
— אין נותנים לנו שם סבון הרבה... — אמר בצחוק
ופניו מסמיקות. — רק חתיכה קטנטנה לחודש. וכשמאספים
שלוש חתיכות — אפשר לִמְכֹרֵן בגרוש — גמר בקריצת-עין.
— וההנהלה אינה שמה לבה לדברים אלה? —
שאָלו חרמוני בתמהוין.

— הנתפס — נקנס — צחק איתן.
— ואתה לא נתפסת עוד? — שאלה תקוה.
— לא נתפסתי, אך כמעט שנפלתי בפח על חטא
שלא חטאתי.

— כלומר?

— היה מעשה בביצים... — גמגם איתן וקולו נחבא —
עבדתי בלול. הלכו והלשינו עלי לפני המנהל, שאני גונב
ביצים ועושה «קומזיצים» (נשפיות) במשתלה. ואז נקראתי
לבוא ולהתיצב לפניו.

— איך לא תבוש לגנוב ביצים במוסדי הנותן לך
לחם ותורה?! — שאל אותי המנהל ופניו מלאו דם.

— אינני גונב — עניתי בלחש.
— אל תשקר! — קרא המנהל ורקע ברגלו — אחד
מחבריך, לגנבה גילה את הדבר.

פרק שנים-עשר

לעין השמש

חרמוני נסע להביא את תקוה ואת הילד לעין-רועים. תקוה הבריאה ומדאגה לילדים ולמשק - צפתה בקוצר-רוח לבואו של חרמוני. כשעלו לרכבת והסתדרו בתא קטן - פרץ לתוכו נער גבוה והתנפל עליהם בחבוקים וקריאות שמחה.

- איתן! - קראו גם תקוה וחרמוני בשמחה. תקוה חבקה אותו וחרמוני נתן בו מבט ממושך ומלטף. - למי הילד הזה?!... - שאל איתן פתאום, בהסתכלו בסקרנות ובבת-צחוק בתינוק ששכב על הספסל מכונס בתוך כר קטן.

חרמוני ותקוה החליפו מבטים וגחכו.

- אחיך הוא! - תיכה תקוה - חרמוני קטן. איתן משך כתפיו, ניגש והסתכל במבוכה ובאי-אמון בתינוק ולחש נבוך: כן, הוא דומה לעוזי... ואפילו לא כתבתם לי! - הוסיף בתוכחה. - היינו בטוחים, שתבוא בקרוב הביתה... - גמגם חרמוני...

איתן היה לבוש חולצה, מכנסים וכובע סגולים ותנועותיו היו קלות יותר, חפשיות יותר.

כי עוד מעט ירדו מהרכבת. תקוה התקינה את שמלחה ומסרה את התינוק לידי חרמוני. איתן העמיס על גבו את תרמילו, ושלשתם נצמדו אל החלון והביטו בגעגועים לגבעות עין רועים שהלכו והתקרבו אליהן.

עמליה! עוזי! – קרא איתן פתאום בשמחה, בנפנופו בידו לעבר הגבעות – שלום! שלום!

תקוה וחרמוני פרצו בצחוק נהרה: מעל הגבעות ירדו בריצה עוזי ועמליה, כששערותיהם מתנפנפות ברוח ופיותיהם פעורים...

– אבא!

– אמא!

– איתן!... – קראו הקטנים בהתרגשות, בדרתם מהקרן, והתנפלו על שלשתם בעצירת נשימה – אמא! לי!! תקוה תבקה את הקטנים בדמעות שמחה והרימה בזהירות את המלמלה מעל פני התינוק, שיוכלו לראותם. – האח, הוא נחמד, אמא! – צחקה עמליה ברטט והעבירה את שפתיה על פניו.

– הוא דומה לי!... – הכריז עוזי בנצחון – נפלת בפח, עמליה!

– הוא דומה קצת לאיתן – גמגמה עמליה – ויש לו עינים כצבע הבגדים שהוא לובש.

איתן הצטחק, תפס את עמליה ועוזי בידיו והניפם מעל לראשו בתרועה.

– מדוע לא באתם בעגלה?! – שאל חרמוני ברוגז. עמליה נבוכה. – כן, אבא, הפצנו לרתום בה את

— איני משקר — הוספתי.

— הייתי מגרש אותך מכאן כגֵרש גנב — צוח המנהל בזעף, — אלא שעל כבוד הוריך אני חס והנני סולח לך זה שנית! אך יומך יבוא, איתן, הוא יבוא!

חרמוני הסתכל בו במבט חודר וידיו רעדו.

— הבאמת גנבת ביצים, איתן? — שאל בקול רועד. — אבא, מעולם לא גנבתי — ענה איתן נעלב — איני יכול לגנוב... אבל אם גמעתי ביצה אחת בארוחת־מנחה בעבדי בלול, כשהביאו לי לחם יבש לסעודה — האם גנבה היא זאת?! האם הפועל העובד בבציר או בקטיף אינו שם בפיו בשעת עבודתו או בהפסקה? הרי גם את השור אסור לחסום בדישו! — גמר ועיניו הבריקו מזעם.

— ומדוע לא אמרת את הדברים האלה למנהל? —

שאלה תקוה בקלצה שד לתינוק שהתחיל בוכה.

— הייתי מצורר את רגזו של המנהל פי שבעים ושבעה! — ענה איתן בחיוך מר. — שם אסור להגיד את האמת, אמא! אמרתי לו: איני רוצה בחנינה בזכותו של אבא. ואם הוא מאמין בדברי המלשין — זהו אותו הנער שגנב את שמיכתי בחורף ושהרבצנו בו אז — יגרשני מהמוסד! — אולם כאן התרגז המנהל מאד. — לאשרי הופיעו אותו רגע תיירים — והמנהל שנה מניה וביה את ארשת פניו ושלחני, כשהוא טופח על כתפי, כלאחר שיחת ידידים ורעים...

צפירת הקטר הפסיקה את שיחתם. חרמוני הציץ בעד החלון הפתוח החוצה ואמר לתקוה לעטוף את הילד.

התקעו. לא הספיקו לסקור סביבם – ומטר יריות נתך עליהם מצד היער...

– שכבו! – קרא חרמוני בקול מצוה לתקוה ולילדים, בהשתרעו פתאום על האדמה ואיתן על ידו – מהרו ושכבו על הארץ!

תקוה והילדים צנחו על הארץ ונלהצו אליה. את התינוק לחצה ללבה והסתכלה בו במבט מלא רחמים וצער, כאילת השדה הנפרדת מעפריה – עת הציידים יקיפוה ומנוס אכד לה...

– אמא, יהרגו אותנו? – שאלה עמליה בקול בוכים, בהסתירה את ראשה בחיקה של תקוה.

– טפשה, אל תפחדי!... – איים עליה עוזי באגרופו –

תיכף תשמעי איך אבא ירביץ בהם...

שעה ארוכה שכבו כולם צמודים לארץ. נשימתם עצורה ולבותיהם דופקים בחזקה. דממה איומה השתררה מסביב. האויר קפא, הצפרים נדמו, הדבורים כבשו את זמזומם והשמש בשמים כאילו עמדה דום והסתכלה בסקרנות במחזה הנורא.

– היש נשקך אתך? – שאל חרמוני את איתן

בלחש.

– יש, אבא.

– הוצא אותו.

איתן התיר את תרמילו לאט-לאט, בלי הרים ראש,

והוציא מתוכו את נשקו.

שתי יריות פלחו שוב את האויר.

– ירה פעמים – לחש חרמוני.

הסוסה. אך בן־שלמה לא נתננו. — היא עייפה, המסכנה —
אמר — היא צריכה לנוח.

בשירה ושמחה העפילה המשפחה לגבעות המובילות
לעין־רועים. היה בוקר נעים. פרחי העולש נפתחו בשפע
והגבעות הכחילו כאילו יד נעלמה צבעה אותן בצבע
כחול. החטמית הזדקרה פה ושם בין הסלעים ופרחיה
הגדולים והורודים חִיכו לקראת השמש. ציוץ צפרים,
זמזום דבורים, צרצור חרגולים וצרצרים לוּום ופגֶשום על
כל צעד ושעל. ארנבות התרוצצו בבהלה משיח לשיח
ואילות הופיעו ונעלמו בין הגבעות, נחרו ודלגו ביניהן,
כאילו לשעשעם התפוגו. עוזי ועמליה הלכו ליד חרמוני,
ומדי פעם בפעם בקשו להראות להם את האח הקטן.
תקוה ואיתן הלכו לפנייהם ושוחחו בשקט.

— ולא תהיה לנו השנה גורן כלל?! — שאל איתן

בצער.

חרמוני נאנח: יש לחשוש שנצטרך לקנות לחם

לחורף...

— עד כדי כך? — שאל איתן נרגז.

— הכל נשמד — לחש חרמוני בכאב.

— ומה נעשה, אבא? — שאל איתן בהעיפו עין

שואלת כלפי תקוה והילדים.

— אין להתיאש... — הצטחק חרמוני — צריך לעבוד

במרץ ביער, לגדל ירקות הרבה ולזרוע תבואות קיץ...

פתאום פלחו את האויר יריות תכופות, שבאו מצד

היער. על פני איתן חלף כדור ונתקע באדמה במרחק

צעדים אחדים ממנו. נשמע רחש קל ואבק התרומם במקום

מִרְחֶבֶה אבו־אֵיתָן! – קרא בקול עשוי ועל פניו
החיוורים בת־צחוק ערמומית.

חרמוני שתק. שניו היו מהודקות ובמבט מלא בוז
הסתכל באבו־נעמי.

הלז ירד מעל סוסתו וחיוכו הארסי לא סר מעל

פניו...

– מה היה לך, אבו־אֵיתָן? – פתח בתרעומת. – האם
לא הכרתני?! – שאל במשיכת כתפים...

– נבל! – קרא חרמוני בזעף.

– בשם אלוהים! לצוד ציד יצאתי!... – קרא אבו־
נעמי בהחוררו ובהשליכו את רובהו בתנועה תיאטרלית.
– כזב!... – קרא חרמוני בבוז.

– בחיי המשיח! – קרא אבו־נעמי והעביר על פניו
את אות הצלב. – האם לא עבר כאן על פניכם עדר
אילות? בהן ירינו, אבו־אֵיתָן, בחיי ישו נשבעתי!

– איתך, תקוה, קומו! – קרא חרמוני. – מה חפצך,
אבו־נעמי? – שאלהו חרמוני קשות.

תקוה והילדים התקרבו לחרמוני והסתכלו בפרש
בשנאה גלויה.

– שלום, יא סית (הגברת)! – קרא אבו־נעמי לתקוה.
בהעלותו בת־צחוק מתוקה על שפתיו.

תקוה לא ענתה. עיני בוז וגועל נעצה באיש.
שהתנקש בחיי כולם לאור השמש.

– הכל חרבי, אבו־אֵיתָן... פתח אבו־נעמי פתאום.
בנגבו את פניו בממחטת־משי לבנה – העכברים אכלו את
הכל. הראית?

איתן וחרמוני ירו פעמיים לעבר היער. הם נצמדו
לקרקע והמתינו.

התינוק פרץ בבכי. תקוה שכבה על הצד וחלצה
לו שד ועיניה דמעו...

שעטות סוס נשמעו פתאום במרחק. חרמוני הצמיד
את אזנו לקרקע והקשיב.

— מתנפלים עלינו... — לחש לאיתן — נעבור בזחילה
לאמא ולילדים.

שניהם זחלו על ארבעתם ושכבו לאורך, בהגינם
על האם ואפרוחיה... איתן הרים את ראשו בזהירות
והסתכל סביבו. — פרש מתקרב אלינו! — אמר וכוונן
את נשקו.

חרמוני קם על ברכיו והאהיל על עיניו. — מצד
היער נישא פרש על סוס, כשכנפות עִפִּיתו מתנפנות ברוח
ורובהו בידו.

— אבו־נעמי! — קרא חרמוני בחריקת שנים — שוב
הוא! אש! — קרא לאיתן בזעף — מות לכלב הזה!

שניהם ירו יריות אחדות לצד הרוכב. חרמוני קם
על רגליו והתחיל רץ לקראתו. כשהוא קורא קריאות
זעם ויורה בלי הרף.

יא ראב! יא ראב (אלוהים)! — נשמע פתאום קולו
של אבו־נעמי — אבו־איתן, אל תירה בי! הנח, באללה!

אורחך אני! — קרא אבו־נעמי בהתרועצו על סוסתו ממקום
למקום ובנפנפו בלי הרף בכפיה הלבנה שהסיר מעל ראשו.

חרמוני הוריד את האקדח ושכב על הארץ. הפרש
התקרב לאט־לאט.

— בן־שלמה! — קרא גם חרמוני בקול רם — בן־
ש—ל—מ—ה—!!...

אך תשובה לא באה.

— למי אתם קוראים. אבא? — שאל איתן תמה.
— בוא ותראה. — אמר חרמוני בלגלוג. — יש לנו
אורה מבדה.

תקוה והילדים הלכו לצריף. חרמוני פנה למערות
שבמדרון הגבעה ואיתן הלך בעקבותיו.

— בן־שלמה! — קרא הרמוני שוב — אִיֶּכָה?!
— הו—י! — נשמעה הַמְּיָה משונה מאחת המערות.
שניהם נגשו למערה שהקול בקע מתוכה והציצו פנימה.
בקצה המערה הצרה והעמוקה השחירה מאורה
קטנה. בקירות היו כוכין־כוכין, ששמשו כנראה לארונות
מתים. במערה שררה אפלולית. בחֲלָלָה עמדה קרירות.
וריח טחב ועובש עלה ממנה. במבואה מעל לכניסה נתלו
שערות־שולמית. כתלתלים ארוכים, ושבטים ארוכים של
סכית השתלשלו למטה בשפע. על הקירות שבתוך המערה
הוריקו חזויות וטחב, וחרדונים התרוצצו מחור לחור.
באחד הכוכים על מצע קש ועלים יבשים שכב
בן־שלמה. שרוע אפרקדן, וידו השמאלית תלויה ברפיון
ונוגעת בארץ... עיניו היו עצומות. חזהו עלה וירד באטיות
ומחטמו פרצו נחרות איומות.

בן־שלמה! — קרא חרמוני בלגלוג — את הכל הפקרת
ושקעת בשנה?!
איתן צחקה.

חרמוני שתק.

— בואו ונלך... — אמר לתקוה ולילדים — השמש עולה והחום גובר. הוא ניגש ונטל את התינוק מידי תקוה וכולם פנו ללכת. אבו־נעמי הלך מאחריהם, כשרובהו תלוי לו על כתפו ופי הקנה למטה...

— הרי תמותו ברעב, אבו־איתן — המשיך אבו־נעמי את דבריו. — חוס על אשתך וילדיך.

— לך לך לדרכך! — קראה תקוה בכעס. — אבו־איתן איננו רוצח ואיננו גונב! יאללה, ברח מכאן, ציר אנשים! — צריך לאכול לחם, יא סית... — הרגיעה אבו־נעמי — הפתמים עודם מחכים...

— גמרנו! — נזפה בו תקוה ברוגז — פֶּלֶךְ לך!

חרמוני והילדים פנו לצד עין־רועים. אבו־נעמי עלה על סוסתו, דפק בה — ויָשָׂא בדהרה לעבר היער.

— חונף!! — קרא איתן אחריו בלעג — יבוא יומך. כשהתקרבו לעין־רועים פגש אותם הכלב בנביחה עליזה. כמשתולל רץ לקראת הבאים, הניע את ראשו וזנבו ולקק בשמחה את ידי תקוה ואיתן. תקוה נטלה אותו בזרועותיה וגפפתו בבת־צחוק טובה.

הצריף היה סגור. העופות התהלכו על הגבעה ונברו בעשבי הפרה והסוסה רעו במדרון בקעת־המעין. העז התהלכה על־יד המעין ורעתה. כשהרגישה בילדים — גָּעְתָה והתחילה להעפיל על הגבעה. בן־שלמה לא נראה. מסביב שלטה דממה מישנת.

— בן־שלמה! — קראו עמליה ועוזי בצחוק — בן־

שלמה!

שלו! חבל על הסוסה שהלאיתם לשם כך. המספנה שלי!
 כל היום מריצים אותה בלי רחמים...
 — תתחרטי, בן-שלמה, — דבר חרמוני ברצינות —
 בקדחת אין משחקים. היום הרפתה ממך ומחר — תבקרך
 שנית.

— כן, כן — גמגם בן-שלמה — נראה נא, נראה. לא
 ארעיל את גופי בכינין ארור זה.

ושוב התחילה העבודה בעין-רועים בהתלהבות
 ובמשנה מרץ. תקוה והילדים שתלו וזרעו ירקות קיץ
 בבקעת המעין: עגבניות, חצילים, מלפפונים, קשואים ועוד.
 בסל-נצרים מרובע היתה תקוה משכיבה את התינוק
 ומעמידה אותו בצל השיחים. מדי פעם בפעם היה אחד
 הילדים מפסיק את עבודתו וסר לשים עין עליו. תקוה
 היתה חלשה, פניה רוים וחירורים וידיה רועדות מרפיון.
 אך העבודה היתה רבה, האיצה ודחקה.

חרמוני חרש באדמת הבצה שבדרך לקישונה והכינה
 לזריעת תירס ודורה. החטה והשעורה הלכו ונשמדו מיום
 ליום ולא היה כדאי לקצור אותן אפילו למספוא. עמל
 חצי שנה עלה בתהו — צריך, איפוא, לחרוש שטחים גדולים
 ולזרוע אותם תבואת קיץ, כדי להכין מספוא לבהמות, לפחות.
 רגבי עפר שחורים ולחים נפלו מאחרי המחרשה
 והפיצו ריח נעים של רקבובית וכבול. השחירו התלמים
 הטריים בשמש, לטפו את העין, נחמו והבטיחו...

קדימה, קדימה! — זרו חרמוני בסוסתו באהבה ובבת-
 צחוק, ועזר לה מדי פעם בפעם להסיע את המחרשה...

— בן־שלמה! — קרא חרמוני ברוגז ומשך ברגלו
השעירה.

— הומם... — השמיע הישן ואבר לא הניד.
— קום, בן־שלמה! — חזר חרמוני על קריאתו.
— אבא, הוא קודח... — אמר איתן ברצינות — הוא
לוהט כולו...

חרמוני התכופף ושם את ידו על מצחו.
— כן, הוא בוער כולו... — לחש בנוחם — הוא הזדרז.
המסכן...

— הפרה... הפ־רה... — דמדם בן־שלמה בהרגישו
יד צוננת על מצחו. — קר לה — לפ־רה...
— צריך לתת לו כינין, אבא... — אמר איתן בצער. —
הוא קודח כדבעי.

לאחר שאכלו ושתו — רכב איתן לקישונה והביא
כדורי כינין בשביל בן־שלמה. אך בשובו מצאהו כבר
יושב על יד הצריף ומכין לו סלט צמחוני.
— שלום, בני... — לחש בן־שלמה והושיט לו את
ידו — אני שמח מאוד לראותך.

איתן נבוך ונתן מבט שואל בחרמוני שישב על
יד הצריף והתקין את המחרשה. חרמוני הצטחק ושאל: —
הירד חומך לגמרי, בן־שלמה?!

— לא היה לי חום כלל... — רטן בן־שלמה בסחטו
לימון לסלט.

— בכל זאת אני מציע לך לקבל כינין — אמר לו
חרמוני — זה לא יזיק לך.
— הנה! — רגז בן־שלמה — הרי זה בא עם הרפואות

— לא הכרנוך, חרמוני — פתח אחד מהבאים, והוא שחור ולראשו חכושה מגבעת־קש גדולה — מאז ראיתך עברו כבר כחמש עשרה שנה.

— וגם זקן גידלת לך... — אמר השני והוא אדמוני וראשו מגולה — כאיש המדבֵר ממש...

— סליחה... — גמגם בן־שלמה במבוכה והאיץ בסוסה. חרמוני עובד שם, בשדה, הביטו... — הצביע לעבר חרמוני והתחיל לדוש שוב.

האורחים החליפו מבטים תמהים, משכו כתפיהם והתרחקו, כשהם מגחכים וקורצים בעיניהם.

כשהתקרבו לחרמוני — היה כפוף כולו על פני מאורה גדולה, כשהוא שרוץ על הארץ, ומוציא מתוכה חפנים־חפנים. עוזי הרגיש הראשון באנשים המתקרבים אליהם. הוא העיב את פניו ואמר ברוגז לעמליה:

— חמורה, האם לא הבטחת לי בבית־הספר שתזכירי לאבא?!

עמליה נתעוררה כמו מתרדמה, ספקה כפיה וקראה במבוכה:

— אוי, שכחתי! אך גם אתה שכחת, עוזי!
 — אבא — קרא עוזי — היום אמרו לנו שני אנשים בקישונה, שיבואו אליך לפנות ערב ושתחכה להם בבית.
 — ומי הם? — שאל חרמוני בסקרנות.
 — הנה באו כבר בעצמם — לחשה עמליה ומוללה שכולת בין אצבעותיה.

האורחים התקרבו, כשהם משוחחים ביניהם בקול

פרק שלשה עשר

צרת עכברים מזה ולחץ הממשלה מזה

חרמוני והקטנים יצאו למלחמה בעכברים. בסבלנות ובעקשנות עברו ממאורה למאורה והצילו משיניהם קמעא-קמעא. חרמוני הוציא בקלשון שבלי חטה ושעורה וסידרן ערמות ערמות, ועמליה ועוזי הכניסון לתוך שקים. במרחק מה מהם עבד בן-שלמה. הוא לא רצה לגזול את המזון מפני העכברים בידיו הוא – ועסק כביכול בדיש: על ערמה קטנה, שנערמה שבליים ערופות – הוליך את הסוסה הלוך ושוב. לסוסה היה קשור מורג עץ ועליו אבנים כבדות. לאט-לאט צעד בן-שלמה, כשהוא שקוע בהרהוריו, והסוסה התנהלה בעצלתים וריסקה את שבלי החטה והשעורה – גרעינים לעופות...

קריאת שלום שנקראה בקול רם – העירה אותו מהזיותיו. הוא עמד ועצר בסוסה, גרד בוקנו והוציא מבין שערתיו מלענים ואניצי קש והסתכל סביבו. שני אנשים צעירים, שזופים ולבושי מכנסי-רכיבה וחולצות לבנות עמדו לפניו.

– שלום! – ברכוהו האורחים שוב והצטחקו.

– שלום – הפליט בן-שלמה כלאחר יד, בהתכופפו

להוציא את רגלה האחורית של הסוסה שנסתבכה ברתמה.

בשדות רמה. ואלו לא נוגעו, בה בשעה ששדות כפרנו
טואטאו טאטא השמד.

— כנראה, שהעכברים אינם נוטים לקבוצה — הפליט
גבישי.

— כעוורים נהלך כאן זה כשלושים שנה ונגשש
כמו באפלה — אמר כרמי. — שנה שנה אנו ניזוקים בידי
מחבלים שונים — ולא למדנו עוד מהנסיון. וכי מה אנו
יודעים על הארבה? — אפס! נעלם הוא לשנים אחדות
ופתאום בא האסון! ולאן נעלם? מאין הופיע שוב? —
לא נדע מאומה... והוא הדבר בנוגע לעכברים. יש לנו
ממשלה, המוציאה את לחמנו מפינו שנה שנה בצורת
מעשר, ורקו וכל מיני מסים וארנוניות — אך אינה עושה
כלום להצילנו ממכת העכברים וממתניה עד שישימדו גם
את תבואות הקיץ...

— בארץ קשה בחר משה רבנו בשבילנו — אמר
האדמוני.

על פני המסובים עבר גיחוך קל. הרמוני מחה את
הזעה מעל פניו, התכופף והרים כד מים והושיטו לאורחים.
— שתו, בבקשה.
— שתינו מהמעין שלך — ענה כרמי — המים תפלים,
מי בצה.

שניהם הוציאו סיגריות ועשנו. הרמוני גמע מהמים
וישב שוב. השתררה דממה. האורחים מצצו את הסיגריות,
פלטו את העשן וזמזמו בלחש. וחרמוני נשען על מרפק
ידו ונשם בכבדות.

רם. חרמוני קם, נער את בגדיו, האהיל בידו על עיניו.
הסתכל בבאים ועל פניו הופיעה בת־צחוק.

— זהו חרמוני האמתי!... — קרא האיש השחור
בצחוק בהושיטו את ידו לחרמוני — שלום לך, איש הערבה!
— זהו! זהו! — קרא האדמוני ולחץ את ידו של
חרמוני בידידות.

כולם נשתתקו והסתכלו איש בפני רעהו בבת־צחוק
ובסקרנות.

— אותך, כרמי, הכרתי — אמר חרמוני בפנותו
לשחור — ואת שמך אתה איני זוכר — הצטחק מול האדמוני.
— גבישי — לחש האדמוני והצטחק. — כנראה ששכחת
כבר את טעם המרק, שהייתי מאכיל אותך בהיותך
שומר-ברוחמה.

— אחי, כן! — אמר חרמוני ולחץ ידו שנית —
הג'ינג'ה מרוחמה, שהיית עובד במטבח בתקופה שהייתי
שומר בה.

— וזוהי גרנך, חרמוני? — נאנח כרמי והצביע על
הערמה הזעומה, שבן־שלמה הסתובב על גבה.
— מזון ליונים שבשובך... — לגלג גבישי האדמוני.
חרמוני הניע את ידו ביאוש: צרת רבים...
— כן, אצלנו בגבעת־המורה לא שרדה אף שכולת —
אמר גבישי — גם את הקש כרסמוי הארורים.
— ניצולה רק קבוצת רמה — אמר כרמי במשיכת
כתפים. — והדבר מפליא: שדותינו, שדות כפר־חיים, גובלים

חרמוני נבוך. הוא קם וישב, משך כתפיו והסתכל בדובר בו בעינים תמהות.

— כלומר? — סינן בקושי מבין שניו.

— ברור הדבר: אנחנו נמסור לרשותך את הבקר, פרות ועגלות, ונשלם לך בעד השמירה והטפול, לפי הגולגולת.

— אין הדבר תלוי בי — גמגם חרמוני וענה מתוך מבוכה — בואו ורעו. המרעה שייך לכם באותה מדה שהוא שייך לי...

— נכון, — הצטחק גבישי — לא בעד המרעה נשלם לך, אלא שכר שמירה... הרי לא תעלה על דעתך, שנעזוב כולנו את משקינו ונבוא הנה לרעות את הפרות!

— מצבנו קשה מאוד השנה — הוסיף כרמי — מחמת העכברים, אין הספקה... וההשקאה טרם סודרה בכפרינו; והמספוא הירוק אינו מספיק. עליך, איפוא, לחדור לענין ולבוא לעזרתנו.

חרמוני נאנח. הוא העביר עיניו סביבו וסקר את השדות הקרוחים, זכר את תקוה והילדים, את בעלי החוב הרבים, שהלווהו סכומי כסף עד לגורן — וגורן אין. במקומה משמים גל שבלים קטן ועלוב, שבן-שלמה מסתובב עליו בעצלתים ודש גרעינים לעופות...

— ורועה, כפי שעיני רואות, יש לך מן המוכן — אמר גבישי בהצביעו לעבר בן-שלמה — הוא ירעה ואתה תשמור, ונמצא אנו נהנים ואתה משתכר...

שוב השתררה דממה. השמש שקעה מאחורי הר-

השמש ירדה מערבה. השדה הוצף זהב שקיעה.
 החום ירד ורוח־יים קרירה וספוגה רטיבות נשבה ורעננה
 את הכל. עפרוני בודד נחלה באויר ושר שירת פרידה
 לשמש.

— למי שייכת אדמת המרעה שעל יד הבצה? —
 שאל כרמי פתאום.

חרמוני, כמו התעורר משנה. הסתכל סביבו בעינים
 תמהות ושאל: איזו אדמה?

— אדמת הבצה — חזר כרמי.
 — לקרן הקיימת לישראל — ענה חרמוני קצרות.
 — ולמי זכות המרעה ביער? — שאל גבישי.
 — לי — השיב חרמוני והסתכל בשואלים בתמהון.
 — והרועים הבדוים, שראינום רועים ביער ובבצה.
 משלמים מס לך או לקרן הקיימת לישראל? — שאלו שניהם.
 — ירעו ובלבד שלא יפריעו לי — הצטחק חרמוני
 בביטול. — הבא לגור ביער — עליו לזרוק עצם לזאבים.
 — ואם נבוא אנחנו, למשל, לרעות במרעה הבצה.
 האם לא נתקל בהתנגדות מצד הרועים? — שאל כרמי.
 — היער והקרקע שייכים לקרן הקיימת לישראל
 ואני שומר עליהם — ענה חרמוני בתוקף — והרועים רועים
 בחסד.

— אם כן — הצטחק גבישי — ניגש ישר לענין: באנו
 אליך בשם כפר־חיים וגבעת המורה בהצעה, שתקבל אליך
 חלק מהבקר שלנו למרעה במשך ימי הקיץ.

לאט-לאט התקדמו שלשתם לגבעת עין-רועים ועם חשכה הכניסוהו למשכנו.

עד שעה מאוחרת בלילה בילו האורחים עם אנשי עין-רועים בשיחה, בענינים שונים ובענינים, ולבסוף באו לידי הסכם: חרמוני יקבל דמי שמירה שני שקלים לחודש מכל גולגולת וגולגולת ועליו להקים מכלאה מכלונסות. בעלי הבקר אינם דורשים ממנו אחריות אלא במקרי גניבה. והחלב והזבל — לעין-רועים. והכפרים מתחייבים לשלוח חבלים עם הפקר: חבל לגולגולת, חבל לגולגולת. כשיצאו האורחים למחרת הבוקר בדרך לתחנת הרכבת — מסר להם חרמוני מכתב וביקשם לשלחו אותו יום בדואר. זה היה מכתב לתל-אביב, לצפורי. חרמוני הזמין אותו לבוא לעין-רועים לרעות את הבקר.

הילדים היו בבית-הספר. חרמוני עבד ביער בהכנת כלונסות למכלאה שתבנה בשביל העדר, העתיד לבוא לעין-רועים. בן-שלמה, שהבריא שוב בלי כינין, עבד בהשקאת ירקות הקיץ, שצמחו בינתיים בבקעת-המעין. עגבניות האדימו בין העלים, חצילים סגולים הציצו מתוך מחבואיהם וערוגות מלפונים הוריקו במדרון, עמוסות שפע פירות.

תקוה רעתה את הפרה, העגלה והעז במרעה הדשן שהשתרע בין גבעת עין-רועים ליער. רכב שכב וישן בעגלת-עץ קטנה, שחרמוני הכין לו מארגו ואופני עץ. פניו היו סגלגלים ומלאים, שזופי שמש. תקוה תקעה

אליהו ודמדומים פשטו מסביב. מצד המערות נשמעו גניחות
נוהות של צפרי ליל. באויר חלפּו־עברו גחליות. בהגיהן
לסירוגין את הכל באור זרחני קר.

חרמוני קם ואחריו קמו האורחים.

— בואו, איפוא, ונשוב לצריף — אמר בשקט —
תלונו אצלנו, ובמשך הזמן נעיין בדברי אַמְלַךְ בתקוה.
חרמוני לקח את הקלשון וכד המים וכולם פנו לצד
הצריף. כשעברו ליד ערמת השבלים — התעכב חרמוני
רגע, בדק סביבה והצטחק. — הסוסת לא היתה. על פני
השדה נראו עקבות המורג שנגרר לצד הצריף. ובין
השבלים שכב בן־שלמה שקוע בשנה עמוקה.

גבישי וכרמי ניגשו והסתכלו בו אף הם בבת־צחוק.
— בן־שלמה! — קרא חרמוני ונגע ברגליו. אך תחת
מענה נשמעה רק נחרה כבדה.

גבישי לקח שבולת והעבירה על חטמו, ובן־שלמה
לא זז.

חרמוני משש את מצחו ונאנח. — הוא קודח שוב,
המסכן — אמר במרירות — וכינין איננו רוצה לקבל בשום
אופן. בואו, נקימהו ונוביל אותו לדירתו.

שלשתם הרימוהו והקימוהו על רגליו.

יש לו חום גבוה! — אמר גבישי במששו את פניו —

הוא בוער כאש.

בן־שלמה פקח לרגע את עיניו, הסתכל בעינים
מימיות בסומכים אותו ודמדם מתוך טירוף: אך, כן,
העכברים באו לנקום בִּי העכברים...

וצוללת בים זכרונות: קבוצה קטנה מפועלי הגליל הלכה להניח יסוד לכנרת עברית, והיא נצטרפה אליהם מרצונה, בחפצה לעמוד בשורה הראשונה, במקום הסכנה דוקא. וכשבאו לשם – מצאו חושה ערבית עתיקה, ובה חדר אחד. הסתדרו כולם בחדר הקטן, ואת המטבח סדרה בחוץ. תחת כפת השמים... מבשלת היתה על כירה עשויה אבני בזלת גלמיות, נשרפת בשמש בקיץ ונשטפת בגשמים בחורף... ואף לא עלתה על דעתם של חברי הקבוצה, שצריך להקים, לפחות, סוכה מסביב לכירה, כדי להקל את סבלה, סבל לא יתואר...

נעירת חמור צורמת וממושכת הפסיקה את חוט מחשבתה. היא הפנתה את ראשה – ומצד אלונה התקרב חמור טעון משא, ואחריו צעד איש גבוה, בעל זקן שחור וחבוש משקפים. בהתקרבו אליה התעכב האיש, הושיט לה את ידו וברכה לשלום בבת-צחוק ידידותית. בידו האחת היה תיק עור גדול ובשניה מכבש לצמחים. החמור התחיל לתלוש עשב במלוא פיו, כשהוא רוטן מרוב זוללות. האורח נתן בה מבט ממושך, כשבת-צחוק ילדותית מרחפת על פניו.

תקוה נבוכה, עשתה שערותיה הפרועות ופניה האדימו. – תקוה? – שאל הבא.

תקוה משכה כתפיה והשיבה לו בת-צחוק, ובנעצה בו מבט-תמהון חודר קראה בשמחה: ירדני!...

בעגלה ענפי אלה אחדים – להציל עליו בפני השמש, וקרנים זעורות פזזו על פניו שברירים-שברירים... מדי פעם בפעם גררה את העגלה אחריה, בלכתה אחרי ה«עדר» שלה. בידיה החזיקה גרבים ותקנתם.

תקוה הסתכלה בתינוק ששכב בתבת העץ, נאנחה והרהרה בעצב: בדוים... כמוהם כבדוים. בחורף יאכלם הקור והשרב בקיץ. איתן נולד במלונה בכרם, באחת ממושבות השומרון. עוזי – בגלות דמשק, שמה הגלה חרמוני עם גולי הארץ הציונים בימי המלחמה. עמליה – בחושה (בית-חומר) ערבית הרוסה שעל יד כנרת. והאחרון צנח-נפל על ספסל רכבת מוזהם, מצעו – קלפות תפוחי-זהב ובטנים, וידי בדוי זקן קדמוהו בצאתו לאויר העולם. בדוים, בדוים... – לחשה תקוה בגררה אחריה את עגלת הארגז – בדוים נצחיים – יהודה, שומרון, גליל, עמק-יזרעאל וחזור חלילה... וכאן – ההגיעו לחוף מבטחים? אין בטחון... אבו-נעמי המתנקש, עכברים, ומי יודע מה צפון להם עוד בחיק העתיד...

ובינתיים נודקנה, וגם חרמוני עיף. תחילה נדדו מרצון, מרדו במתכון, לא חפצו להמשיך את צורת-החיים השקטה והקופאת של הסבא והסבתא בעיירה האוקריינית... קבלו עליהם עינויים וסבל במחשבה תחלה... אך כעת – כבדו כבר הרגלים... הראשים מלבינים, ויש שהם צונחים בעייפות. יש צורך לבוא אל הנחלה, לתקוע יתד נאמנה ולהתערות בקרקע. הצפרים נודקנו והאפרוחים – זקוקים לקן... עברו הנעורים, חלפו ללא שוב... ונאנחת תקוה

לבו אלינו? כעל אי בודד נשב כאן, שכחי אלוהים ואדם...
 תקוה התחילה להתקדם לצד הצריף, בגררה אחריה
 את עגלת הילד ובקראה לפרה לבוא אחריה: בואי בואי
 עדינה, בואי!

ירדני נטל מידיה את החבל שהיה קשור לעגלה
 וביקש ממנה רשות לעזור לה. תקוה גחכה ורצה להזעיק
 את הפרה. העגלה והעז. בנופפה בענף יבש שמצאה בדרך.
 הפרה הרימה את ראשה. הסתכלה סביבה בתמהון, בהמשיכה
 להעלות גרה, ולאט-לאט זזה אל תקוה. העגלה הפשילה
 את זנבה למעלה, געתה געיה ממושכה והתחילה לרוץ
 בעקבות הפרה בקפיצות ובדלוגים. לבסוף הרימה אף העז
 את ראשה, זוררה והניעה את אזניה, תלשה מלוא הפה
 עשב והתחילה לדהור, בהשמיעה מה ממושך ועצוב.
 כשחלפה הפרה על פני ירדני – התכופף והגן על
 הילד בתיק העור שבידו. תקוה צחקה וקראה אליו מרחוק:
 אל תחשוש, בן-כרך, הפרה שקטה ואינה נוגחת.
 שניהם הלכו מחרישים. ירדני משך את העגלה
 והסתכל מרגע לרגע בילד הישן בבת-צחוק מלטפת. תקוה
 נפנפה במטלית שבידה וגרשה את הזבובים מעל פניו.

– והיכן חרמוני? – שאל ירדני.

– עסוק ביער.

– וגם פלחה הוא מעבד?

– ודאי.

– ויש לכם כבר גורן השנה? – שאל האורח, בעמדו

להנפש ולשאוף אור.

האורח החליק את זקנו המשיי והמבריק והושיט לה
 שוב את ידו יד שעירה ושזופה.
 — הנשתניתי כל כך?! — שאל ירדני בהניחו על
 הארץ את התיק ומכבש הצמחים שבידיו.
 תקוה נכוכה וגמגמה למקוטעין: — נו, איך להגדיר
 זאת... פני אינטליגנט פניך עתה, ירדני... לא כפניך אז,
 לפני עשרים שנה ומעלה, כשהיית מגדל ירקות על שפת
 הירדן, מתגורר בסוכת ענפי-ערבות וקודח בכל שני וחמישי...
 ירדני חייך, התכופף והסתכל בילד הישן ואמר
 בלחש: ירקות הנני ממשיך לגדל גם עכשיו. וגם הקדחת
 לא הרפתה ממני... ורק את סוכת הנצרים החלפתי בחדר
 בנוי...

השתררה דממה. ירדני הרים את מכבש הצמחים
 והדק את החוט הכרוך סביבו.
 — ומה שלומך? — שאלה תקוה — זה שנים רבות
 שלא התראינו...

ירדני הצטחק, מסגרות משקפיו המזוקקות הבריקו
 מול השמש וכאילו הרחיבו את צחוקו הילדותי והטוב.
 ככה... — סינן בחשאי — חיים...
 — ומאין אתה בא עכשיו ולאן פניך מועדות?
 — מאלונה — לקישונה.
 — דרך עין-רועים? — שאלה תקוה בהשתוממות.
 — סרתי לראותכם... — גמגם ירדני — זה לשנה שאני
 שומע מסיחים הרבה במעשיכם.

— אחי, ליצן זקן שכמותך! — קראה תקוה בצחוק
 ואיימה עליו בגרב שבידה — וכי מי מדבר בנו ומי שם

– המתן ונאכל קודם – בקשה אותו תקוה – עוד
היום גדול.

ירדני סרב והודה לה. – עלי לעשות עוד היום
עבודה רבה בקישונה – הסביר לה – ושעתי דחוקה. רק
כוס מים אשתה, ממי עין־רועים...

תקוה שטפה ספל והגישה לו מים שנצטננו בכד־
חומר מזיעה. דרך אגב הראתה לו את הכוון לשדות שנתקפו
על ידי העכברים.

ירדני חבש את כובעו ויצא לעבודת ההצלה, בסחבו
אתו ילקוט מלא גרעינים מרעלים. תקוה ליותה אותו
במבט ממושך. הוא התרחק בצעד מהיר ותָר סביבו. מדי
פעם בפעם התעכב, הוציא מתרמילו כף גרעינים והכניסם
למאורת עכברים שנזדמנה לו בדרכו.

צהרי יום התקרבו, ותקוה נזכרה כי הרמוני לא
לקח אתו צידה, בצאתו בבוקר לעבודתו ביער. הדליקה
את מכונת הבשול ושפתה עליו סיר מים. אחר גחנה
והוציאה מתוך סל חצילים מבריקים אחדים והתחילה קול־פתם
בזריזות. בחדר עמד חום מחניק וזבובים רבים התרוצצו
בו וזמזמו בלי הרף. התינוק שישן בחדר הסמוך התעורר
מדי פעם בפעם, מחמת הזבובים שהטרידוהו, ובכה. תקוה
שדלה אותו ברוך, צִיצה לו בשפתיה ושרה בקול רם.
– יא נאס! יא נאס (אנשים)! – הגיעו פתאום לאזניה
קריאות בערבית. – הי, בעל הבית!

— כן... — נאנחה תקוה — התבואה עלתה יפה, האדמה
 כאן מזובלת וטובה, אך העכברים השמידו את הכל...
 — זרעתם ודאי תבואות קיץ הרבה! — אמר ירדני.
 — כן, חרמוני זרע חֲלָקוֹת אחדות באדמת הבצה,
 אך אין תקוה להבנות גם מהן — העכברים שורצים כאן
 בלי מספר...

— טוב, איפוא, שסרתי גם אליכם... — אמר ירדני
 והאיץ בחמורו — אפור גם כאן גרעיני צָלִיו.
 תקוה הסתכלה בו בתְהִיָּה.

— אני עובד במכון היהודי לחקר החקלאות, ובימים
 האחרונים הנני ממונה על המלחמה בעכברים.

— תדביק בהם, איפוא, טיפוס? — שאלה תקוה
 בפחד נסתר — עלולים הם להרעיל את מי המעיין, ואנו
 שותים מהם...

— לא, לא — הצטחק ירדני — הָרְגָעִי תקוה, אין אנו
 מדביקים בהם טיפוס. אנו משתמשים בצליו — גרעיני־חטה
 מְרַעְלִים.

כשהתקרבו לצריף עצר ירדני בחמורו ופרק מעל
 גבו את משאו: חביונות עץ ומכבשים לצמחים. החמור
 ניגש לצריף וחכך בו את גבו, סר אל חבית המים ושתה
 ממנה ואחר הלך לרעות.

ירדני פתח חביונה אחת, הוציא מתוכה בכף־ברזל
 גרעיני חטה מאֲדָמִים והעבירם לילקוט. אחר נכנס לצריף
 ובקש מתקוה שתראה לו את השדות בהם גדלו תבואות
 החורף.

- איך?! - התרגז גם הערבי - ואבו־נעמי אמר
 לנו, שאלף דולם זרעתם, באללה!
 - לא חשוב כמה דונמים זרענו - ענתה תקוה ברוגז -
 אלא כמה אספנו לגורן. וגורן אין. אבדין (לגמרי).
 - מכרתם?! - קפץ האישון כעקוץ עקרב.
 - העכברים אכלו את הכל, מסכן! - אמרה תקוה
 בבוז - הגרנות רבות ראית השנה בעמק?!
 - זה לא חשוב! - הניע האישון את ידיו וראשו
 באי־סבלנות - יש תבואה, לא יש תבואה - צריך לתת
 «עושר» (מעשר) לממשלה, גברתי, עושרי, פנת? וחסל.
 התינוק התעורר בקול יבבה. תקוה רצה להשקיטו.
 הרוכבים התלחשו והראו סימנים של קוצר רוח. האישון
 שרק בשפתיו וקילל בלי הרף.
 - יא סיתי, יאללה! - קרא הערבי ברוגז - הוף,
 מה זה? אנשים רשמיים אנחנו ואיך?!
 תקוה יצאה אליהם שוב, כשהתינוק הבוכה בזרועותיה.
 - איפה בעלך? - שאל הערבי בנחת - צריך עושר,
 בחיי מוחמד! מה אנחנו, בטלנים?
 - המתינו רגע - אמרה תקוה בהשתיקה את הילד.
 היא ניגשה לקצה הגבעה הפונה לבקעת־המעין וקראה
 פעמים אחדות: בן־שלמה! בן־ש-ל-מ-ה-ה!...
 - תני מים, גברתי - אמר האישון לתקוה בשחצנות,
 כאשר שבה אליהם.
 תקוה נכנסה לצריף והוציאה כד מים. הלז הגישה

תקוה נשתתקה. גרשה את הזבובים מעל פני התינוק
ויצאה החוצה.

סמוך לצריף עמדו סוסה וחמור. על הסוסה ישב
ברחבות וביהירות ערבי בעל כרס, ועל החמור רכב אישון
קטן וצנום, בעל זקן מדובלל ועינים טרוטות.
תקוה תורידה את הסכינ והחצילים שבידיה והלכה
לקראת האורחים.

— לא גנבים אנחנו, מִדָּם (גברת)! — קרא האישון
עברית בקול צִפְצָפְנִי — מה שבאת אלינו בסכינ!
— מִרְחֶבֶה (שלום)! — ברכה הערבי בחשיבות,
בסלסלו את שפמו העבה והלפוף אל צֵל.
— אֶהְלֵן וּפְהֵלֵן (ברוכים הבאים)! — אמרה תקוה
בפנים מסבירים — הכנסו בבקשה לצריף.
— לא יש זמן! — ענה האישון בקוצר רוח — איפה
האדון?!

— איננו — ענתה תקוה והצטחקה.
— תני אותו לכאן! — רגז האישון ומחה את עיניו
הטרוטות בשולי כפיתו המוזהמת, שכסתה את ראשו.
תקוה צחקה. — מה אתה — שוטר? לך וחפש אותו!
— הוֹסֵס... — השתיק הערבי את מְלוֹו הצנום —
אנחנו מהממשלה, יא סית (הגברת), אנחנו שְׁמָאִים.
— יותר חשובים מפוליס (שוטר), אפילו מן הקאימקם
(המושל)! — הצטחק האישון בצחוק נצחון ולפלף בעיניו
לתקוה.

— אין לנו גורן — אמרה תקוה קצרות.

תתן עושר וחלס!... הוף, זאת המדם שלך לא טובה, בחיי!
 בן־שלמה התקרב לאט־לאט, כשמבוכתו הולכת וגדלה.
 – גש, בבקשה, ליער ואמור לחרמוני, שהשמאים
 באו – אמרה תקוה לבן־שלמה, ותוך כדי דיבור תיקנה –
 מהממשלה באו. יבוא נא תיכף ומיד.

בן־שלמה לא התעכב אף רגע ופנה לעבר היער.
 כשהוא משפשף בידיו את חזהו השעיר.

– לאן?! – קפץ אבו־דאוד מעל גב החמור והתחיל
 לרדוף אחריו בצעקות וחרפות – עמוד! אנחנו מהממשלה
 אנחנו, יאללה!

תקוה פרצה בצחוק ובארה לערבי, שהוא הולך
 לקרוא לבעלה העובד ביער.

– שקט, שקט, אבו־דאוד! – קרא אחריו הערבי
 בבת־צחוק – לא בעל הבית הוא זה אלא פועל, שכיר
 שלו...

– במחילה – רטן אבו־דאוד בשובו – זה משוגע,
 בחיי משוגע!

– הכנסו, בבקשה, לצריף – הזמינה תקוה את
 השמאים, בהכנסה עם התינוק לחדר להמשיך את עבודתה.
 הערבי ירד מעל סוסתו ומסרה לידי אבו־דאוד, והלז
 הוביל את הבהמות למעין להשקותן מים.

– תרחץ את הסוסה, אבו־דאוד! – קרא הערבי
 אחריו. הוא נָעַר את בגדיו, התקין את כפית המשי שעל
 ראשו ונכנס לחדר.

– ש, בבקשה... – הצביעה לו תקוה על אחד

בחנופה ובהתרפסות לערבי, שישב כל הזמן והניס את
הזובים מעל סוסתו במשערת שבידו...

— אתפארל (בבקשה), יא אפנדי— קרא אליו בקריצת
עין — שתה לבריאותך, אינשאללה (הלוי)!

הערבי נטל את הכד בתנועת־יד תיאטרונית, הניפה
מעל פניו והפכה — וקילוח מים דק ואטי נקלח לתוך פיו
הרחב.

— קח, אבו־דאוד, — אמר האפנדי בהושיטו את הכד
למלוו אחרי רוותו — המים טובים כאן כמו בטבריה...
— ברוך אתה השם, אלוקינו מלך העולם, שהכל
נהיה בדברו! — ברך האישון בקול רם ובעינים מורמות
למעלה, בהגישו את הכד לפיו.

המים נשפכו על פניו ובגדיו, גרגרתו התרוצצה
ברעש ובעוית עם כל לגימה ולגימה, וקצף עכור תסס
בוזיות פיו הקטן והכחלחל.

— תזכי למצוות — אמר לתקוה בהשיבו לה את
הכד והוא נושם בכבדות. — חם, ירחם השם!

על הגבעה הופיע בן־שלמה, כשהוא מאהיל בידו
על עיניו ומסתכל ברוכבים במבט נבוך ותמה. חצי גופו
העליון היה מעורטל, שערו פרוץ ורגליו מכוסות רפש —
מאז הבוקר עסק בהשקאה.

— פפפפפי... — שרק הערבי בלגלוג בראותו את
בן־שלמה — עזלה (שד), בחיי מוחמד...

— שלום, אדון! — הקדימו אבו־דאוד ברוגז — ככה
תעשו? מה אנחנו — לא מהממשלה?! לא יש זמן. צריך

— תעשי קהוהי מדם — פנה לתקוה בהתרפסות —
 יצאנו הבוקר מאלונה על לב ריק, בחייך...
 תקוה גזכה. — טוב, אעשה קפה — אמרה אחרי שתיקה
 קצרה.

— ותעשי גם ביצים בשמן, מדם — הוסיף אבו־
 דאוד — יש לכם הרבה זה, ג'אג' (עופות). ברוך השם...
 ותתני לו לגוי, ימח שמו, מעט זְבֻדָּה (חמאה) ומעט
 גבינה. וזה יש לכם — מעט אראק (יין שרוף)? זה איש
 מהממשלה. צריך לחלוק לו כבוד הרבה... אנחנו בגלות.
 לא יש לנו מלך מישראל... בעוונותינו הרבים...

תקוה הפסיקה את עבודתה ובישלה להם קפה
 וטגנה ביצים בשמן. בינתים הוציא אבו־דאוד מכיסו
 מלפפונים אחדים שגנב בבקעת המעיין, כיבד את האפנדי
 במלפפון אחד והתחיל לכרסם בתאבון ובקולי, לְעוֹס וּנְשׁוּף
 לְעוֹס וּנְשׁוּף.

וכשפרשה תקוה מרבד על הרצפה והעמידה עליו
 את הקפה והחביתות — נכנס חרמוני לחדר.
 — ינעם לכם, אורחי! — ברכם בבת־צחוק עצורה —
 ביתי — ביתכם.

האפנדי הפסיק באכילתו, השתחוה אפים ארצה,
 בשימו את ידו על לבו, והזמין את חרמוני לשבת אתם
 על הרצפה.

— סלח נא, בעל הבית — אמר בשפת חלקות —
 שחדרנו לביתך בלי רשותך. אנשים רשמיים אנחנו,
 שלוחים מהממשלה — יחרב ביתה...

הכסאות, בהשכיבה את התינוק בסל הנצרים. האפנדי
 תר לו פנה קרירה, התישב ברחבות, חלץ את נעליו
 והתחיל לחטט בין אצבעות רגליו, כשהוא פוזם לו
 פזמון שקט ומסולסל...

— בן כמה הילד שלך, יא סיתי, חמד אל אללה
 (התהלה לאלהים). שאל בסקרנות.

— בן ארבעה חדשים — ענתה תקוה, בהעבירה את
 ידה ברכות על ראשו של הילד.

— ויש עוד?

— עוד שלושה.

— יאריכו ימים, אינשאללה — הצטחק האפנדי —
 ולי יש שבעה — אמר ביהירות בחטטו בגפרור באפרכסות
 אזניו. — יש שתי מַמֵּם (נשים) — קרץ בעיניו. — אחת גדולה,
 בת־בשר כמוני, והשניה עירונית, דק־גו ויפה כמוך,
 בחיי מוחמד.

— יא אפנדי! — נשמע פתאום קולו הצפצפני של
 אבו־דאוד — ינעם לך!

— יחרב ביתך! — הצטחק הערבי וקילל אותו —
 פֶּלֶב אֶבֶן כלב! קשור את הסוסה בצל ותן לה מהשעורים
 שבשֶׁקִים שעל חמורך!

— כן, כן... — רטן אבו־דאוד וחרף את החמור
 בקללות נמרצות, שהתרוצץ בנעירה מטורפת סביב אתונו
 של ירדני הרועה במדרון הגבעה.

כשנכנס לבסוף לצריף — בדק את החדרים בשבע
 עינים ומשש כל חפץ וחפץ בידי הגרמיות.

— בסקירה ראשונה הכרתיו. לא פעם טעם את טעם
 הרצועה שלי... — צחק חרמוני.
 חרמוני שאל את האפנדי, אם רחמים היטיב כבר
 את דרכו, מכיון שהוא איש רשמי...
 — מה שהיה היה... — אמר אבו־דאוד בהכנסו לחדר —
 ועכשיו אני אבו־דאוד, וזאת מלאכתי: שמאי! מלאכה
 נקיה ומכובדת, ברוך השם...
 — יאללה, יאללה, יא אפנדי! — זרז אבו־דאוד
 בערבי — אנשים רשמיים אנחנו, השמש שוקעת...
 — אם כן, יאללה! — פנה האפנדי לחרמוני — נצא
 להעריך את התבואה!⁷
 חרמוני סקר אותו במרירות: — תצטרך לחדור לחורי
 העכברים — אמר קטועות.
 — לא צריך קלות ראש! — התרגז אבו־דאוד — לא
 בן־ישראל הוא זה, זה גוי, איש רשמי, צריך לראות מה
 יש — וחלס (וחסל)!
 — אבל אין כלום! — התרגז חרמוני — מה אתם
 אומרים להעריך? — שאל את הערבי.
 — את השדות, יא אחי, את השדות — אמר האפנדי
 בהתמתחו. — לא ידוע עוד לממשלה כמה דולם (דונם)
 אתה זורע.
 — טוב, הנה אכל ונלך — אמר חרמוני ברצינות
 מעושה.
 — לא יש זמן! המלאכה מרובה והיום קצר — רטן
 אבו־דאוד — יאללה, יאללה!

אבו־דאוד לקק את אצבעותיו, נעץ בחרמוני מבט
ממושך, החויר והתחיל מתכוץ ומצטמצם, שמבטו של
חרמוני לא ינוח עליו...

השתררה שתיקה. חרמוני הסתכל באורחים בבת־
צחוק וזרזם לאכול ולשתות.

— אלך לשים עין על הבהמות... — אמר אבו־דאוד
באנחה וקם מעל המרבד.

— הכל בסדר. — הרגיעו חרמוני — הנה עברתי עליהן.
אבו־דאוד עמד רגע והיסס. חרמוני הסתכל בו
ארוכות ופרץ בצחוק.

— שלום, רחמים! — קרא וטפח לו על כתפו.

— ימח שמך! — קרא אבו־דאוד בהחזירו.

גופו הצנום התכוץ עוד יותר, מעיניו החולות השקיפו
פחד, הכנעה ובקשה על נפשו...

— אחי, האיש הרשמי!... — קרא חרמוני בלגלוג —

ברוך בואך בצל קורת־י!...

אבו־דאוד התחמק ויצא החוצה.

— הרי זה רחמים הגנב! — אמר חרמוני לתקוה

בצחוק ובקול רם — רחמים מטבריה, שהיה מופיע מפעם
לפעם במושבות הגליל, בתקופה ששמרתי בהן והיה גונב
תרנגולות וביצים...

— כך?! — תמהה תקוה — אמנם לא זכיתי לראותו

אז פנים אל פנים, אך שמו שמור בזכרוני יפה מהימים
ההם...

— הדרך לִפְתָּסָם ידועה לך יותר מאשר לי, אבֹר־
דאוד...— אמר לו בבזז— תקוה, שימי עין על התרנגולות!...—
קרא לתקוה שיצאה ללוותו.

כשעברו סמוך לגל הגרעינים העלוב, שבן־שלמה
הוציאם מהשבלים הערופות — הפנה חרמוני את סוסתו
אליו והשמאים פנו בעקבותיו.

— הנה הגורן, — אמר בלגלוג — העריכו...
— חמש ככרות (קנטאר)! — קרא אבֹר־דאוד, ואף
לא ירד מעל גב החמור.

חרמוני פרץ בצחוק: — אמכור לך את כל הגל הזה
בככר שעורה אחת!

— יש לך שם למטה הרבה חטה — ידענו מעשיכם! —
קרא אבֹר־דאוד בחמת נקם.

— לא, לא... — צייץ האפנדין בלשונו — שלוש כיכרות,
טייב (טוב), אחד והצי...—

— התביישו! — אמר חרמוני ברוגז — כל השנה כולה
עבדתי כחמור ולבסוף אספתי מעט גרעינים לעופות —
ובאתם לגזול גם את המעט הזה?!

— מה אנו — גנבים?! — נותרת אבֹר־דאוד — בכבוד
ר' מאיר בעל נס נשבעתי! יש פה שתי ככרות, יש, יש!
— טיב, ככר — פסק האפנדי ויפק — מאליש (אין
דבר)...—

— תחת אומראך (לפקודתך), יא אפנדי, — השתחוה
אבֹר־דאוד — תהיה ככר. אתה היודע... — אבֹר־דאוד הוציא
מכיסו פנקס ועפרון ורשם בו מה שרשם.

השמאים יצאו לחבוש את הבהמות. תקוה הגישה
לחרמוני אוכלי הוציאה את התינוק מהעריסה והתחילה
להניק אותו.

— שבי לאכול אף אתי תקוהי — אמר לה חרמוני
ברוך — אל תצטערי ואל תרגזי. השנה לא ישלמו לממשלה
מעשר בשום מקום. לא נתן לה לפשוט מעלינו את העור.
שצפד ממילא.

— אחכה עד שירדני ישוב מסיורו בשדות — אמרה
תקוה. — שכחתי לספר לך: ירדני, שהיה עוסק בגידול
ירקות על שפת הירדן כשעבדנו בכנרת — סר אלינו לפזר
גרעיני־חטה מְרַעֲלִים להרעיל בהם את העכברים.
— מטעם הממשלה? — שאל חרמוני בגמעו מהמרק
שבצלחתו.

— לא, מטעם המכון שלנו לחקר החקלאות. הממשלה
שלנו — יודעת רק לחלוב: וְרָקָה, עושרי, מס בהמות ומסים —
מסים־מסים — גמרה תקוה באנחה.
— יאללה! יאללה! — הגיעו קולותיהם של השמאים
מהחוק.

— הנה, הנה! — ענתה תקוה ברוגז — בואו לשתות
עוד כוס קפה!...

חרמוני קם ויצא החוצה.

— הולכנו לשדות ואל תכזבי בחייך! — קרא אב־
דאוד וקרץ בעיניו הטרוטות — יושיבו אותך בְּלֶחֶם (בבית
הסוהר)...

חרמוני נעץ בו מבט ממושך והצטחק.

— מאלונה גרשו אותם בבושת פנים... — צחק ירדני.
 — ולא ישלמו השנה עושר? — שאל חרמוני בהקלה.
 — מתנהל משא-ומתן עם הממשלה — ענה ירדני
 וקרץ בעיניו לשמאים. — דורשים, שתותר השנה על הצמר
 שהיא גוזזת מעל האכר בלי בושה... הכפרים העבריים
 והערביים פועלים ביחד בענין זה אצל הממשלה המרכזית.
 ובינתים התחלנו אנחנו במלחמה נגד העכברים. הרי יש
 סכנה שהם יכלו גם את תבואות הקיץ.

הם התקדמו שניהם לצד השמאים. ירדני הוציא מדי
 פעם בפעם כף גרעינים אדומים מילקוטו והכניסם למאורות
 העכברים.

— למה לך ללכת אחריהם? — שאל ירדני ועצר בעד
 חרמוני — ימדדו להם כמות נפשם. השנה לא ישלמו עושר.
 תשלח הממשלה את פקידיה להוציא את חלקה מחורי
 העכברים...

— כן, ימדדו להם — הפליט חרמוני בביטול — בוא
 ירדני, ונשוב הביתה.

שניהם שבו לעין-רועים. תקוה הגישה לירדני ארוחת
 צהרים ושלתם שוחחו ארוכות על תקופת עבודתם בכנרת.
 על שנות השמירה ועל מכת העכברים.

לפנות ערב, כשהכניסה תקוה את העופות — הרגישה
 בהעדרן של תרנגולות אחדות.

— ודאי הופיעו שוב נמיות! — אמרה לחרמוני
 בצער — שוב נעלמו עופות אחדים...

— ודאי לקח לו אבו-דאוד «עושר» מהלול!... —
 אמר חרמוני בלעג — לא יש לו פרנסה...

כשהתקרבו לחלקות שהיו זרועות תבואות־חורף —
ירדו מהבהמות והלכו ברגלי.

— כמה דולם עבדת? — שאל האפנדי.

— לא מדדתי.

— תגיד את האמת וחסל! — רטן אבו דאוד.

— לך ומדוד — אמר לו חרמוני ועמד.

השָׁמַאִים התרחקו, כשהם משוחחים ביניהם בלחש.
חרמוני התנהל לאטו והרהר בכאב: כזאת היא ממשלת
ארץ־ישראל וזה פרצופה. הריהי הממשלה שקבלה עליה
לעזור לעם ישראל לעלות לארצו ולשוב לחקלאות... ולא די
שאינה נותנת לוי, לאכר העברי, לא אדמה ולא זרעים ואינה
קמה לעזרתו בצר לוי, אלא הכבד תכביד עליו להפילו לבלי
קום!... כל השנה עבדו להוציא לחם מהאדמה — ובאו
העכברים והוציאו את בלעם מפיהם. והממשלה — לא
די שאינה עוזרת, לא די שאינה מציעה הלואות או זרעים
לנתקפים, כדי שיוכלו להתקיים ולא יפלו בידי מלויים
ברבית. המוצצים את דמם, אלא מעלימה היא את עינה,
מתנכרת ותובעת את שלה בלי בושה ובלי מוסר כליות:
הב־הב־הב!...

— חרמוני! — הגיע לאזניו קול מְכַר לוי.

הוא הסב את ראשו ולפניו עמד ירדני, כשילקוטו

על צדו ובידו כף מתכת.

— שלום! — קראו שניהם בשמחה והתחבקו. — חששתי

שמא לא נתראה — אמר ירדני בהתקינו את משקפיו.

— הנה באו להעריך את היבול — צחק חרמוני

במרירות.

צפור חפר בורות ותעלות, תקע בהם עמודים, שלבם בטפחות עבות ואליהן חבר את הכלונסות, כעין גדר. עמליה ועוזי עזרו על ידו: הם חזקו את הכלונסות בעפר ואבנים, שלא יוסחו ממקומם. עמדו ימי־קיץ חמים, השמש עלתה בשעה מוקדמת, התגלגלה בעצלתים בשמים הקלויים ושפכה חום צורב ביד רחבה. תקוה ירדה מדי פעם בפעם למעין, שאבה מים קרים והביאה לעובדים.

— בערה, תקוה! — קורא צפור כשהוא משולהב כולו — גיהנום בלבבי!... — והוא חוטף מידה את כד המים ומריקה על ראשו וגופו, לקול תרועתם של הקטנים.

בן־שלמה, המביא כלונסות מהיער בעגלה, מתעכב רגע, מעביר את ידו על חזהו השעיר ומוחה את הזיעה, משהה את מבטו על צפור ונאנח אנחה עמוקה.

— מה נאנחת, בן־שלמה?... — שואל צפור בקריצת עין. בן־שלמה אינו גורע עין מצפור, מחליק את זקנו האדום ועונה בלחש: כן, כן, בני, אתה טבעוני כמעט... כלומר: עליך להנזר עוד מבשר וכל אותם החמרים הנפסדים, ההורסים את הגוף ומשחיתים אותו.

— חה־חה־חה! — פורץ צפור בצחוק — תקוה, הערב תכיני לנו לביבות מתלתן וּחֶבֶזָה (לחמית) — ונצטרף לכתתו של בן־שלמה!

בן־שלמה פורק את הכלונסות ורוטן בלחש: — כן, כן, תלתן אנו צריכים לאכול וקליפות עצים, שד עירוני שכמותך.

בן־שלמה לא היה מרוצה כלל וכלל מבנין המכלאה.

פרק ארבעה עשר
עין-רועים - מרעה יהודי

חרמוני הכין כלונסות ביער ובן-שלמה העבירם
בעגלה לעין-רועים ופרקם בין הגבעה ליער. שם השתרע
מישור קטן, שעליו אמר חרמוני להקים את המכלאה.
בשביל הבקר שיבוא לרעות בעין-רועים.

ובאחד הימים הופיע צפור. הוא נענה להזמנתו של
חרמוני ובא לרעות את העדר. הילדים קבלוהו בתרועות
ותקוה לבבה לכבודו לביבות לְבָן. הוא הביא אתו את
צחוקו ועליצותו, והצריף נתמלא שוב שמחה. מכנסים
קצרים לבש וחולצה ירוקה, ועל ראשו התנוססה מגבעת-
קש רחבת-שולים.

- אתה מצחיק כל-כך! - קראו הקטנים, בחבקם
אותו ובהסתכלם בו באי-אמון - אתה לא צפור!

- ומי אני?! - צחק צפור ומניפם מעלה מעלה.

- הוי, אמא'לי, עזוב! - מתחלחלים שניהם ונאחזים

בשולי מגבעתו - אתה פטריה גדולה גדולה!

- בן-שלמה יאכל אותך! - קוראת עמליה בצחוק-

תמיד-תמיד הוא רעבי.

- הידה, לעבודה, חבריא! - מאיצה תקוה - השעה

דחוקה!

העפילו לגבעה בפנים משולהבים, בנשימה קצרה ובעינים
מבריקות וקראו בשמחה: אבא, אמא, הפרות באות! הביטו,
הנה הפרות באות אלינו!! – תקוה פרצה החוצה מבוהלת,
כשהתינוק בזרועותיה והיא מיניקה אותו.

– איפה אבא?! – שאלו הקטנים בקוצר רוח.

– מה קרה, ילדים?!

– הוי, אמא, הנה הפרות באות!... – קראו שניהם

בהתלהבות והצביעו לעבר קישונה.

תקוה האהילה על עיניה והסתכלה שעה ארוכה
מזרחה. – תמרות-אבק גדולות עלו והתנשאו בדרך, וקבוצות-
קבוצות של בקר הסתמנו מתוך האבק, כשהן מתנהלות
לאט-לאט לצד עין-רועים.

– צפור! צפור! – קראה תקוה, פְּהֶסְפָּה את פניה לצד

המכלאה הנבנית – בוא נא הנה!

קול שירה נשמע במקום מענה וצפור בא ביעף.

כשהוא מוחא כף ונוהר כולו.

– הן באות?! – שאל וקפץ משמחה – ברוכות הבאות!...

– וכי מוכנה כבר המכלאה?! – שאלה תקוה בחרדה.

– כמעט... – השיב בבת-צחוק – רוצו ליער וקראו

לאבא! – פנה לקטנים – מהרו ורוצו!

עמליה ועוזי עקרו את רגליהם וירוצו לצד היער

בקול תרועות.

אך עד ששב חרמוני מהיער – הגיע העדר הגדול

לעין-רועים. הבקר התחיל להעפיל על הגבעה מכל-צד,

מלווה גערות וקריאות של אכרים צעירים ושזופים, שבגדיהם

ובלבו התנגד לתכנית כולה. ובכל שעת כושרי תינה את צערו לפני צפור:

— וכי מותר לנו, לפי חוקי המוסרי, לגדל בקר לחלב ולבשר? לא ולא!... אין אשר יתן רשות לכך. ועל אחת כמה וכמה להקים בית-סוהר, לאסוף לתוכו בעלי חיים ולרדות בהם בשוט כבאסירים — הרי זה חטא שאין לו כפרה, צפור! וצר לי מאד, שאני נאלץ להשתתף כמו ידי בעבודה זאת, שהיא למורת רוחי — גומר בן-שלמה בריטון.

צפור, המקשיב כביכול בתשומת לב לדבריו ומתאמץ בכל כוחו שלא לפרוץ בצחוק — מערים ואומר: אבל הרי מצב המשק קשה כל-כך, ידידי, חרמוני מוכרח לקבל את הבקר למרעה, אחרת לא יחזיק מעמד. הרי העכברים שלך השמידו את כל התבואה.

— העכברים שלי — רוטן בן-שלמה — גם הם צריכים לחיות, כמובן... הם לקחו, אמנם, יותר מהמגיע להם, כי אין צדק בחיים בכלל. אבל משק יכול להתקיים בלי פרות-מחלבות... כן, כן...

וכאן פורץ צפור בצחוק מדרדרי, תומך את בטנו בידיו וצוחק וצוחק בלי סוף.

— אח, אתה משוגע קצת... — נעלב בן-שלמה — מסכן אתה ככל המסכנים האלה...

בקר אחד שבו עמליה ועוזי בבהלה לעין-רועים לאחר שעשו כבר חצי דרכם לבית-הספר שבקישונה. הם

מכוסים אבק אפור. עגלות הולנדיות שחורות-לבנות צעדו לאטן ובחשיבות, כשהן מסתכלות בפקחות בישוב החדש. פרות בירותיות חומות ואדמדמות פסעו בכובד ובבישנות, כשהן סוחכות בקושי את כרסותיהן הגדולות והרוטטות... עגלות מעורבות העפילו בקלות שובבת על הגבעה, הזדקפו על רגליהן האחוריות ואת הקדמיות הניפו והשעינון על חברותיהן, כשהן גועות געיות אטומות ועורגות... שרשרות צלצלו, שוטים חתכו את האויר בשריקה, ומחנה זבובים גדול, מזמזם ומטררר, הסתובב מעל לבקר והגביר את המהומה...

— חרמוני!

— הן, חרמוני! — נישאו קולות האכרים מכל-צד —

איפה בעל האכסניא?

הפרות והעגלות הקיפו את הצריף והסוכות, תרו אחרי צל קל ודחפו אשה את רעותה בעקשנות בהמית. — איכה, חרמוני?

— עוד רגע ויבוא! — קראה תקוה בכת-צחוק, בצאתה

מהצריף ובידה כד מים גדולה וספלים.

— אין זמן, צריך לשוב הביתה! — נשמעו קולות

האנשים.

— שלום, תקוה! — ברכוה מכל-צד — הרי את היא

בעלת האכסניא!

— אני... — מצטחקת תקוה ומוזגה את הספלים.

— ומה שלומכם כאן, אנשי היער?

— מקיים שיהיה טוב במשך הזמן...

גבישי וקרץ עין מול האכרים שהתישבו בצל והניעו ידיהם
בלי הרף, כדי לגרש את הזבובים המטרידים.

— לפי צבע הקפה אפשר לשער, שאתם שולחים
את כלהחלב שלכם העירה — התלוצץ אחד המסובים.
— ולפי מראה הלחם אפשר להכיר, שחרמוני לא
טחן עוד את גרעיני גרנו — הוסיף שלישי.

— הי' מושבניקים, אל תשקעו במרה שחורה! —
גוער בהם גבישי — נשתה לחיים, חברה!

הוא נטל ספל קפה בידו, הניפו בצחוק ואמר:
יהי רצון, ששני הצדדים לא יתחרטו; ויהי רצון שהמקום
הזה יתפתח לכפר גדול!

— ולוּי! — צחקו המסובים וכל אחד ואחד נטל
ספל קפה.

תקוה הביאה מלפפונים, עגבניות ובצלים לקנוח
סעודה.

— משלכם הירקות? — שאלו רבים.

חרמוני הצטחק והניע את ראשו בחיוב.
— פלאי פלאים...

— והיכן בנך הגדול? — שאל פתאום אחד האכרים —
זה שנולד במלונה שבכרמי השומרון והטריחני לרוץ
בחצות הלילה למושבה ולהביא את המילדת!

תקוה האדימה והצטחקה: ואתה רצת והבאת את
רופאת השנים מרוב בהלה!...

— הידד! — פרצו כולם בצחוק.

— בוקר טוב! — קוראים לעומתו בלגלוג.
 — יבושם לכם... עונה גבישי כשהוא משפשף את
 עיניו.

— היכן הרפת שהבטחת לנו, גזלן?!
 — בשנה הבאה... — עונה גבישי באירוניה.
 — האם מכלאה היא זאת? — שואל אחד ברוגז —
 הרי כל פרח יוכל להשמיט כלונסות בודדים ולהוביל
 אחריו פרות אחדות בליל חושך! — ובדברו תפס בשני
 כלונסות ואמר לעקרם ממקומם, אך לא יכול להם...
 — אויססס!... — לעג גבישי וכולם צחקו.
 — הנה חרמוני בא! — קרא גבישי והצביע לעבר
 היער — הנה הוא דוהר מכניס־האורחים.

— לא שכח עוד את תלמודו — העיר אחד.
 — אין מנוס ממנו, מאז ומעולם — העיר שני.
 — הוא ידביק לא רק גונב פרות, אלא את השד
 בעצמו! — אמר גבישי וקרץ בעיניו מול הרוגנים.

תקוה הביאי קפה ולחם! — קרא חרמוני מעל סוסתו
 לתקוה שעמדה על יד הצריף. בעלי הפרות נשתתקו.
 כולם הסתכלו בבת־צחוק ידידותית בפניו החרושים תלמים
 עמוקים, פנים צפודים ואכולי קור ושמש, פני שומר ותיק.
 חרמוני קפץ וירד מעל סוסתו וקשרה לאחד הכלונסות
 של המכלאה. בבת־צחוק עצורה ברך את האורחים והתנצל
 על איחורו.

תקוה הביאה קפה ולחם ומזגה ספלי־פח כבדים.
 — הספלים האלה ירושה מהקבוצה הם... — לחש

היה ערב קיץ אפלי. אחד מערבי סוף החודש.
 הפרות רבצו במכלאה. העלו גרה וגנחו חרש. לפעמים
 נשמע צלצול שרשרת עמום. סמוך למכלאה דלקה מדורה
 ועל ידה ישבו חרמוני וצפור ושוחחו בשקט. בידו של
 חרמוני היה רובה הציד ובחיקו של צפור רבץ הכלב
 אלוני ונמנם. עוזי ועמליה שכבו במרחק מה מהמדורה
 וישנו. חרמוני הוסיף מדי פעם בפעם ענפים על המדורה –
 והאש התלקחה והאירה את המכלאה.

פתאום נשמע קול שיר מצד היער. חרמוני וצפור
 נשתתקו והטו את אזניהם.

– ודאי איים מיללים שם... – אמר צפור ויפהק.
 חרמוני קם, הקשיב שוב ואמר: לא, כי קול שיר
 שמצתי. אלך ואקיף את המכלאה. – הוא הושיט את הרובה
 לפניו והתחיל לצעוד לצד היער.

קול השיר נשמע שוב והוא קרוב יותר מאשר
 בראשונה. צפור קם אף הוא, התקרב לחרמוני והביט
 בהתרכוזות לתוך החשכה.

פתאום קפץ הכלב מרבצו, התחיל להתרוצץ ממקום
 למקום, נהם נהימות שמחה וכשכש בזנבו.

– הוססס! – גער בו צפור – שתוקי, אלוני! – הוא
 ניגש לחרמוני – ושניהם עמדו כקפואים והקשיבו בתמיהה
 לקול השיר ההולך ומתקרב אליהם.

– התשמע את הד הצעדים? – שאל צפור ונתכוץ.
 חרמוני הושיט את הרובה לעבר היער ושאל בקול

רם: מי שם?

— הוא לומד בשדה־נוטר — אמר חרמוני פֶּשׁוּךְ
הצחוק.

— הרי אין לך כאן אדמת פרדס — התלוצץ גבישי.
— הוא יסדר כאן משתלת עצי יער... — אמר
כרמי בתקעו את שניו בבשר עגבניה גדולה.

— רבותי הרי לא באנו לנשף! — הכריז פתאום
אחד המסובים — הידה הביתה!

— על חשבון עם ישראל... — לחש גבישי.
האורחים קמו אחד־אחד והתחילו לנער את בגדיהם.
— חרמוני שים לבך לפראית שלי כי דרכה
לברוח מהעדר.

— והמיוחסת שלי אינה שוכבת, אלא אם תציע לה
מצע קש יבש.

— וירדנית שלי כרסה בין שניה — תשגיח נאי.
חרמוני שלא תחבלי.

— כן, ומי הוא הרועה? — שאל פתאום אחד
האורחים.

— הריהו לפניכם — הצטחק חרמוני והצביע על
צפורי, שישב וחילל בחליל קנים.

— הוא מתכוון לתפקידו... — אמר גבישי. — הוא יפחיד
את העגלות בבלוריתו הגדולה...

— תספרי אותי תקוה!

— שלום! שלום!

וכל הקהל השזוף והמאובק גלש בצעדים כבדים
במורד הגבעה — לצד קישונה.

— איתן? ! — קראה בבהלה — מה קרה אותך? — ותקוה
התנפלה עליו בחיבוקים ונשיקות.

חרמוני הסיר מעל גבו את תרמילו וצפור הוסיף
עצים על המדורה. האש התלקחה — ושלשתם הסתכלו
בחרדה באיתן.

— החולה אתה, איתן? — שאלה תקוה וחבקה
אותו שוב.

— לא, — ענה בבת צחוק וישר את גבו.
חרמוני נשען על הרובה ונעץ בבנו מבט חודר
וממושך.

— הגיעו, איפוא, כבר ימי החופש! — קראה תקוה
בשמחה — טוב שהזדרזת לשוב הביתה.

— אני רעב, נורא... אמא, תני לי לאכול, בבקשה.
הוא צנח עיף על יד המדורה ומתח את רגליו.
הכלב קפץ והתקרב אליו והתחיל ללקק את ידיו בהתרגשות.
— ההגעת באוטו עד היער? — שאל צפור.

איתן ענה בחיוך: רק עד העיר.

— ומשם?

— ברגל.

— עמוס משא כה כבד? — שאל והצביע על התרמיל.

— לא היה לי כסף — ענה איתן נבוך.

חרמוני החליף מבטים עם צפור והסתכל שוב
ארוכות באיתן.

תקוה שבה מהר והביאה לחם, חלב ומלפפונים

קול השיר נדם, הצעדים נפסקו. חרמוני וצפור
 נבוכו. חרמוני שכב על הארץ.
 הכלב התקרב אליהם בדילוגים ונהם חרשי, וחכך
 את ראשו ברגליהם.

— הצדה! — גער בו צפור בעצבנות ובעט בו
 ברגלו — הס!

— כבה את האש... — לחש חרמוני לצפור. צפור
 זחל על ארבע לצד המדורה, זרק עליה עפר — והאש
 שקעה. הכל האפיל.

חרמוני התרומם ושאל ברוגז: מן הדה (מי זה)?!
 — חה-חה-חה! — נשמע קול צחוק במקום תשובה —
 גנבים באים!

— בן-שלמה?! — קרא צפור מאוכזב — אל תשחק
 במחבואים בלילה, ינשוף שכמותך!

— לא הכרתם אותי?! — נשמע שוב קול צחוק.
 מאחורי סלע צץ פתאום בן-אדם ורץ אל חרמוני וצפור.
 כשידיו פרושות.

שניהם נרתעו אחורנית ופרצו בקריאת השתוממות:
 איתן?!

— איתן! — ענה הנער והושיט את שתי ידיו
 לחרמוני וצפור.

— ג'חש! (עיר)... — קרא צפור ברוגז — יפה שחקת!...
 כהרף עין נמוגו רגשות הפחד שהעיקו בלב ואך
 סימניהם ניכרו עוד בקול הצחוק שהתפרץ פתאום מפי
 כולם. גם תקוה באה מהצריף, בהרגישה שהמדורה כבתה.

תמיד אנו רעבים... שכבנו במטות ולא הלכנו לא ללמוד ולא לעבוד... הכרזנו שביתת רעב...

— ולא אכלתם כלל? — שאלה תקוה בבת צחוק.
 — כן, סחבנו מהמחסנים ומגן הירק בהסתר ואכלנו מעט, אך לחדר האוכל לא נכנסנו... ותלמידי כתתי בחרו בי ושלחו אותי למנהל למסור לו את דרישתנו... אני ועוד שני תלמידים מכתות בית וגימל הלכנו למנהל לדבר אתו. והוא — גרש אותי לשבועים...

— וכי אתה ארגנת את השביתה? — שאל חרמוני בסקרנות.

— לא — ענה איתן בקול רווי דמעות. לא אני. שום איש מאתנו לא ארגן... כולנו רעבנו והחליטו לשלוח אותי למנהל. וכי יכולתי לסרב ולהיות פחדן? — שאל בנעצו מבט חודר באביו.

— וספרת את הכל למנהל? — שאל חרמוני בקול רך.

— אבא, שם אין מאמינים... — המשיך איתן בקול יבבה. אין אני רוצה לשוב לשם, אבא, שם אי אפשר לנשום!

תקוה הסתכלה בו בעיניים דומעות.
 חרמוני ניגש אליו, לחצהו אל לבו ונשק לו בראשו.
 — שכב לישון — לחש והחליק את שערו — אל תכנע לשקר לעולם...

האש שקעה. חרמוני הרים את הרובה ולאט לאט התחיל להקיף את המכלאה המשחירה.

והושיטה לאיתן - תיכף אכין לך גם חביתה - אמרה ושוב לצריף.

איתן התחיל לאכול ולשתות. כשהוא רועד כולו. השתררה דממה. צפור זמזם לו ניגון חרישי וחרמוני עמד נשען על רובהו והסתכל בלי הרף באיתן. תקיה שבה והביאה חביתה וזיתים ירוקים. - איפה אכלת ארוחת הצהרים? - שאלה כשהיא פורסת לו מככר הלחם הגדולה.

- לא אכלתי... - ענה בבת-צחוק קטועה.
- בן-חיל! לא אכל - ועשה דרך ארוכה כל-כך ברגל! - הפליג צפור בשבחו מתוך צחוק של הנאה.
- הכבר שלחו אותך מבית-הספר לגמרי או רק לשבועות אחדים? - שאל חרמוני פתאום והשמיט את הרובה מידו.

תקוה נתחלחלה: דבר זה לא עלה כלל על דעתו חרמוני! - קראה מבוהלת.

- הגרשו אותך מבית-הספר? - שאלה בצער.
- רק לשבועים... - ענה איתן בהשתדלו לתת לפניו ארשת של שויון-רותי. כאילו כל הענין כולו אינו נוגע בו כלל...

השתררה שוב דממה. איתן נשך מהלחם ברעבתנות והעביר מדי פעם בפעם את עיניו מאביו לאמו.
- הדבר היה כך - התחיל לספר בשקט - הכרזנו שביטה מפני שאין נותנים לנו אוכל במדה מספיקה...

שומר הגליל מאותן השנים, ברדפו אחר שודדי העדר או מבעירי הקמה...

לאחר שהתרוצץ שעה ארוכה ביער – שככה חמתו הוא שם את רובהו על כתפו כמבויש ושקע בהרהורים. הסוסה התנהלה במעבה היער. רגלי חרמוני נשרטו בסיכי החוחים והברקנים שעלו שם בגובה הסוס, אך הוא לא שם לבו לפצעים. רגש בושה תקף אותו ולבו נקפו. פתאום קלטה אזנו נקישת גרון. הוא עצר בסוסה והטה את אזנו. הנקישות עלו תכופות, כשהן מלוות צלצול מתכת אטום. לאט לאט עלה באפו גם ריח עשן, ריח עצים עשנים...

הוא התקדם צעד בצעד, כמתגנב, ותר בשבע עינים. נקישות הגרון נדמו. הוא יצא למערה קטן – ונתחלחל: תנור פחמים עשן התנוסס על תלו!... על ידו נערמו אלונים ואלות כרותים וגזרי-עץ מבוקעים. באחד הגזעים היה תקוע גרון פלדה מנוצץ, שנקישותיו הביאוהו הלום. הוא ירד מהסוסה בזהירות והסתכל סביבו בתהיה. דממה. אף נפש חיה לא נראתה. על יד התנור עמדו כלי-עבודה שונים וחבילת בגדים נחה ליד גזע עץ... – מי כאן?!... – פרצה קריאת זעם מפיו של חרמוני – איכה, הפחמי?!...

אך מענה לא בא. רק הד קטוע ענה לו במערה. כלועג לכעסו...

– ברח! – לחש לעצמו במרירות – יחרב ביתם!... כעס משנה כעס חרמוני: על עצמו ועל הפחמים, שהעיוז

חרמוני הלך לסייר את היער. בזמן האחרון מיעט קצת בסירים מקיפים, בהיותו עסוק בסדור המכלאה והעדר.

היער הוריק כולו והקטיר ריחותיו בחום השמש. חרש חרש נעו האלות האפלוליות והאלונים הגבוהים לחשו לחש קריר. רעננות משיבה נפש נטפה מסביב. מצננת ומעודדת...

חרמוני ירד מעל הסוסה, תלה את רובה הציד על האוכף והתקדם לאט-לאט לעבי היער, כשהמוסרות בידו. שרקקים המטירו את שרק-שרקם המזנוטוני מעל לעצים. תורים הגו לסירוגין בין העפאים והנקר הסורי דפק על קלפות העצים בלי הרף.

פתאום הרגיש חרמוני בשיחים שבורים ומכורסמים ובעצים רכים, שקליפתם נתערטלה זה מקרוב. הוא התקרב אליהם ולעיניו נתגלה מחזה, מעין אלה שהיה רגיל בהם בַּהַחֲלוֹ לַשְּׁמוֹר עַל הַיַּעַר...

רגש כעס תקפהו ואגרופיו נתכוצו. הוא הסתכל סביבו בתשומת לב ועל הקרקע ראה גללי-צאן רבים. — שוב התחילו הרועים לנהוג בהפקרות! — דבר לעצמו — אני אראה להם, לכפויי הטובה, את נחת זרועי...

הוא קפץ ועלה על הסוסה ומשך ברסנה. הסוסה התחילה לרוץ והשמיעה צניפה עצבנית. חרמוני ישב בפה קפוץ ועיניו יוקדות ותר סביבו באי-סבלנות וכעס. אצבעו נחה על הַדָּק הרובה ונשימתו קצרה. נתעורר בו שוב

על רגליה האחוריות וניערה מעל גבה את הרוכב הזרי.
כנער גרגר אבק...

— הה־הה־הה! — פרץ חרמוני בצחוק ותפס ברסן
הסוסה — יפה רכבת, בן־אדם!...

הוא התקרב והסתכל בנופלי. הלז שכב בפישוק ידיים
ורגלים ועיניו עצומות.

— אתה! — קרא חרמוני בועם, בהכירו את הפחמי
שהתנפל בחורף שעבר על הנהגי, עת היה פה מפקח
היערות של הקרן הקיימת לישראל — קום! — קרא ובעט
בו ברגלו. הפחמי פקח את עיניו והפליט בלחש: אל
תהרוג אותי, חוג'ה...

— איפה היית במשך חצי השנה? — שאל חרמוני
בלעג.

— בבית־הסוהר...

— ולא שבעת מאסר?...

— יאכלוך הכלבים!... — קילל הפחמי בחריקת שנים.

— קום ועזוב את היערי, מספן! — אמר לו חרמוני

בקול מצוה — ואל תעזו לשוב הנה עוד...

— חלס (די), חלס, חוג'ה — גמגם הפחמי בפחד.

היום אשוב לנבלוס (שכס).

חרמוני שב לתנור. האש הלכה ושקעה. הוא צבר

עפר וזרק עליה לבל תתלקח שוב. את גורי העצים פזר

לכל צד ואת התנור הרס עד היסוד.

הוא היה עיף מאוד וחש כאב בכל אבריו. הוא

עלה וישב על הסוסה והתרחק מהתנור. השמש נסתה

לחדור שוב ליער. אבו־נעמי עומד תמיד על המשמר! —
 דבר לעצמו במרירות — לא ינום ולא יישן...
 בידיים רועדות לקח מכוש מבין כלי־העבודה
 של הפחמי. הניפו והתחיל לקרקר את התנור. הבנין
 התפורר ברעש — ולהבת אש גדולה וחזקה פרצה מתוכו
 ולהטה את פניו וידיו. הרמוני קפץ בבהלה הצדה. תפס
 את רחב והתחיל לשפוך עפר על האש. הלהבה החנוקה
 השתוללה בזעף ולשונות אש פרצו מכל צד והתרוממו
 עד לשיאי העצים. רגע עמד מבולבל ולא ידע מה עליו
 לעשות. אך תיכף התעודד והתחיל להרחיק את העצים
 והקורות שמסביב לתנור ושפך עפר על האש במשנה
 מרץ. החום היה גדול מאוד. הסוּסה נתקה את החבל
 והתרחקה בין העצים. הרמוני נחרך כולו. פניו נשתלהבו
 וזעה דלוחה נגרה מהם.

פתאום השמיעה הסוּסה צניפת רוגו והתחילה לדהור.
 הוא הפנה את ראשו בבהלה — הסוּסה התרחקה בדהירה.
 ועל גבה רכוב זר ומאיץ בה במקל שבידו.

— עמוד! — קרא הרמוני אחריו בקול לא לו —

עמוד! עמוד!...

בחמת רצח תפס את הרובה שעמד נשען אל אחד
 העצים, התחיל לרוץ בעקבות הסוּסה וכונן את הקנה אל
 גב הרכב. אך טרם הספיק לנגוע בהדק הרובה — והנה
 הסתובבה הסוּסה פתאום, השמיעה צניפת זעם ובדהירה
 מהירה שבה לצד התנור, ובהתקרבה — הזדקרה כהרף עין

התוכחו חרמוני ותקוה אתו, הסבירו והוכיחו, אך ללא הועיל. הוא אינו יכול לשוב שמה.

הניחו לו. בְּדִיעָבֵד שמח חרמוני לשובו של איתן לעין־רועים, כי העבודה היתה רבה וכולם היו עסוקים בעדר הגדול. הוא ציין לו חלקות אחדות והטיל עליו לחרוש אותן ולהכינן לקראת החורף הבא. איתן ניגש לעבודה במרץ ושמחה. מהבוקר עד הערב הלך אחרי המחרשה, פתח תלם אחר תלם ופיו אינו פוסק מלשיר. — שלום, איתן! — עונה לו צפור אף הוא בשיר.

מהמרעה — מה מצב רוחך?

— הוֹהוּ מצוין!

— יותר מאשר בבית־הספר!?

— אחסאן (מוטב)!... — מתלוצץ איתן. עוצר בסוסה

ועומד להנפש רגע ולגרש את הברחש (היתושים) מפניו ומהסוסה, המציק להם בשעות הבוקר בלי רחמים...

— והברחש?! — שואל צפור בלעג — גם בשדה־גוטר

ישנו עָרוֹב זה?

— שם ישנן מכות אחרות, שאינן כתובות ב«תוכחה!» —

צוחק איתן ושב לעבודתו.

הברחש מציק מאוד. נחילים־נחילים, כעננות זעירות, נתלים היתושים באויר, עולים ויורדים, מצטנפים ומתפזרים מתגלגלים ומסתובבים וממלאים את האויר זמזום משעמם ומרגיז. מדי פעם בפעם הוא נוטל את בקבוק הנפט, הקשור למחרשה, יוצק ממנו לתוך כף ידו ומורח בו את פניו וורועותיו. הברחש מסתלק ממנו לרגע בגלל ריח הנפט

מערבה. לְאוֹת כְּבֹדָה רַבָּצָה עַל גּוֹפוֹ וְעֵינָיו נִעְצְמוּ מֵאֲלִיָּהֶן
וּבְקִשׁוֹ מִנּוּחָה וְתַנּוּמָה...

בְּדַרְכּוֹ לְעֵינֵי־רֹעִים נִפְגַּשׁ בְּרֹעִים אַחֲדִים. הוּא הַתְּקַרֵּב
אֲלֵיהֶם וּבְרַכְסָם לְשִׁלּוּם. אֵךְ הִלְלוּ הָעִיבוּ אֶת פְּנֵיהֶם וְעָנוּ
לוֹ בַשֶּׁפֶה רַפָּה.

— הֵי הַרֹעִים, לְמָה שִׁלַּחְתֶּם שׁוֹב אֶת הַצֶּאֱן בְּשִׁיחִים
וּבְעֵצִים הַרְכִּים, הַשְּׁכַחְתֶּם אֶת אֲשֶׁר הִבְטַחְתֶּם!?

— אֵין מִרְעָה... — עָנָה אֶחָד הַרֹעִים בְּחוֹצֶפֶה וּבִקְרִיצַת
עֵין לְגִלְגָּלִית — הַבְּקָר שֶׁלְךָ מִשְׁמִיד אֶת הַכֹּל!...
— לְכוּלֶם יִסְפִּיק! — עָנָה חֶרְמוֹנִי — וְכֹסֶף לֹא קִבַּלְתִּי
מִכֶּם בְּעַד הַמִּרְעָה...

הַרֹעִים לֹא עָנוּ. חֶרְמוֹנִי הִתְרַחֵק לְאַט־לְאַט וּבִלְבוֹ
מוֹעָקָה.

צִפּוֹר וּבֶן־שִׁלְמָה רָעוּ אֶת הָעֵדֶר בִּיעָר וּבֵאֲדַמַּת
הַבְּצָה. הַמִּרְעָה הַדָּשֵׁן וְהַטּוֹב הַשְּׁפִיעַ לְטוֹבָה עַל הַבְּקָר
וּבְעֲלֵיהֶם שִׁבְאוּ לְבִקְרָם — שִׁבְעוּ רִצּוֹן. לְמַעַלָּה מִמָּאָה גּוֹלְגָלוֹת
נִמְצְאוּ בְּעֵדֶר, וְכַתּוּם הַחֹדֶשׁ הַרְאִשׁוֹן לְמִרְעָה — הַתְּחִילוּ
לְהַתְּקַבֵּל הַתְּשׁוּלוּמִים — בְּכֹסֶף מְלֵא... תְּקוּהָ נִסְעָה הָעִירָה
וְקִנְתָּהּ בְּגָדִים לְגִדּוּלִים וּלְקַטְנִים. גַּם צִפּוֹר וּבֶן־שִׁלְמָה זָכוּ
בְּחִלְיָפוֹת חֲדָשׁוֹת, כְּפִיּוֹת וִילְקוּטִים — כִּיאוֹת לְרֹעִים...

אֵיתָן לֹא רָצָה בְּשׁוּם אֹפֶן לְשׁוֹב לְשִׁדְה־נוֹטְרִי. הוּא
אֵינּוּ יָכוֹל לְחִיּוֹת שֵׁם — טַעַן — אֵינּוּ יָכוֹל. יָמִים וּשְׁבוּעוֹת

לשדות וליער—הלכו ונמוגו. חרגולים חרקו, צרצרים צרצרו ועפרונים מצויצים רפרפו במרומי האויר ושרו שירי-בוקר מסולסלים. עמליה אספה פרחי החבלבל והחטמית וקלעה לה זר.

— בן־שלמה אומר, שצריך לרחם גם על הפרחים...—
אמר עוזי בלעג נסתר.

— הפרחים אינם חיים...— ענתה עמליה ברוגז.
— את אינך יודעת, עמליה—התערב איתן בשיחתם—
הצמחים דומים לבעלי החיים. הם מרגישים ויש ביניהם «ילדים וילדות». בבית הספר שבשדה־נוטר ישנו צמח אחד, שמו: «אל תגע בי». שאם נוגעים בו — העלים מתקפלים ויורדים למטה...

— חה-חה — גחך עוזי והסתכל באיתן באי־אמון.
— זה אמת, איתן? — שאלה עמליה בעינים נוצצות.
— טפשה! אין את מאמינה לי? — נעלב איתן —
יש שם אף צמח בעל אצבעות, והוא מטפס על הקירות בלי חוטים ובלי סומכות, כמו השממית המטפסת בלילות על תקרת הצריף שלנו...—

— ואין הוא נופל? — שאלה עמליה במבוכה.
— הו-הו! קשה אפילו לנתק אותו מהקיר! — ענה איתן בבטחון עצמי.

— אתה טפשי, אם אתה עוזב בית־ספר שיש בו דברים כה מענינים — נזפת בו עמליה...—

— רוצי והשיבו את הפרות! — גוער בה איתן ומשיאה לענין אחר — מהרי!

החריףי, אך כעבור שעה קלה הם מתנפלים עליו בשצף קצף, חודרים לנחיריים ועוקצים בלי רחמים... תקוה, המביאה לו ארוחת הבוקר, לועגת למשבתו:

— היתושים עקשנים כמוך, איתן... וכי לא נעים יותר לשבת בשעות אלה בצל ולעסוק בלמודים?! ואיך אפשר לחיות בלי ספר? ובלי ידיעת חשבון כדבעי? איתן, איתן. בעוד שנה תתחרט על עקשותך ולא תוכל לתקן את אשר תענה עכשיו... קח את המטפחת ועטוף בה את ראשך — פניך צבו כבר כאבטיח...

היה בוקר שבת. בן-שלמה וצפור קבלו חופש ליום ולא יצאו עם העדר. את מקומם מלאו איתן והקטנים. איתן נהג את העדר ליער והקטנים עזרו על ידו. פרחי העולש נפתחו וצבעו שטחים גדולים בצבע כחול. החבלבל הלבין בשדות ופרחי החוח הספרדי הציצו זהובים מבין העשבים, ככוכבים.

עורבני בעל כנפים כחולות חג באויר כשכור וירד למטה. עוזי רץ לתפשו. הצפור התרוממה לאויר. התנדנדה כפצועה, וירדה שוב לארץ.
— היא שיכורה! — קראה עמליה בצחוק. — היא לועגת לך, עוזי!...

עוזי שב בבושת פנים וידיו ריקות.
— הפנה את הפרה השחורה לעדר! — קרא איתן אליו — ביער אצוד לך צפרים רבות!...
השמש עלתה לאט-לאט. ערפלי הבוקר שרבצו מעל

— שובי אל רכב! — גערה תקוה בעמליה — הוא ישן
לבדו בצריף!

חרמוני נגש אל העגלה ובדק אותה. טפח על כרסה
והכניס את ידו לתוך החלחולת. צפור התרוצץ סביב העגלה
אובד עצות. כשעיניו אחוזות שנה ותסרקתו הגדולה מתנועעת
עלובה ומדולדלת.

— מה אכלה כאן העגלה. איתן? — שאל חרמוני
בכאבי בנגבו את ידו בעשב יבש.

— לא ראיתי כלום — גמגם איתן והתכוץ כולו.
— נקים אותה — אמר חרמוני לצפור. שניהם תפסו
בזנבה ורגליה וניסו להקימה. אך העגלה לא יכלה לעמוד
על רגליה — וחזרה וצנחה על הארץ אין אונים.
— אל אלוהים! — יָבַב בן־שלמה והחליק את ראש
העגלה — יצור נחמד כל־כך.

— ארוץ ואביא את רופא הבהמות מקישונה — אמר
חרמוני וברח.

השתררה דממה מעיקה. תקוה וצפור עמדו והסתכלו
בעגלה בעצב וחרדה. בן־שלמה התישב על הארץ. תמך
את ראשו בשתי ידיו ובעיניו נוצצו דמעות.
— לכו לרעות את העדר! — גערה תקוה באיתן
ועזוי — ואל תעמדו כגלמים!

איתן התעורר כמו משנה. הניף את מקלו והתחיל
לכוון את הבקר למעבה היער. הפרות התרחקו בעצלתים,
בהפנותן מדי פעם בפעם את ראשיהן לעגלה החולה.

הפרות התפזרו ביער ורעו. איתן השתרע על הארץ
והביט בשמים שהתנדנדו בין שיאי העצים הרוטטים. עמליה
ועוזי שיחקו במחבואים, בהתחבאם מאחרי העצים. פתאום
השמיעה עמליה קריאת בהלה: הוי, איתן, איתן!
איתן קם והסתכל סביבו נפחד.

— איתן! — המשיכה עמליה לקרוא — מהר ובוא הנה!
איתן קפץ ממקומו ורץ אל עמליה. כשנגש אליה
נזדעזע: עגלה הולנדית גדולה ויפה שכבה על הארץ
והתצוותה מיסורים. כרסה צבתה, רגליה פרפרו בעוית
ומפיה ניתז קצף ירוק.

— קומי! — גער בה איתן ומשך בזנבה — קומי מהר!
אך העגלה לא קמה. מפיה פרץ נוזל עכור.
— היא צריכה להמליט בודאי! — קראה עמליה
בצחוק — אל תפחד, איתן, גם הפרה שלנו עשתה ככה.
— טפשה, זאת עגלה צעירה! — לעג לה עוזי — היא
אינה יכולה עוד להמליט.

— מהרו וקראו לאבא וצפור! — קרא איתן — ואני
אשמור עליה!

הילדים רצו לעיין-רועים. איתן אסף סביבו את העדר
וניסה שוב להקים את העגלה. הפרות ניגשו אליה, הסתכלו
בה בעינים תוהות, ליקקו את עורה בלשוניותיהן ונהמו
חרש. העגלה הרימה את ראשה, השיבה להן בנהימה עמומה
ותזרה והורידה אותו, כרסה עלתה וירדה ומתוכה עלו רעש
וחרחרור. כעבור שעה קלה הגיעו חרמוני וצפור ליער.
אחריהם רצו תקוה ובן-שלמה, ולבסוף — עוזי ועמליה.

— ושמא אכלה מאליה את הגרעינים האלה? —
שאל חרמוני.

— לא, — צחק הרופא — בעלי החיים יודעים להזהר
מצמחי רעל יותר מאנשים, כי חוש הזהירות מפותח אצלם
מאוד. ודאי פזרו הערבים כדורי בצק או לחם, שהטמינו
בתוכם מגרעיני הדטור הארסיים...

חרמוני ותקוה הסתכלו בו בתמהון ובמבוכה.
— החיים אתם בשלום עם הרועים הערבים? —
שאל הרופא.

— עד שקבלנו את הבקר למרעה שררו בינינו
יחסים טובים — ענה חרמוני — ועתה נשתנה היחס.
— כִּכְיָה. כך הם גלחמים גם בינם לבין עצמם,
בלי רחמים — העיר הרופא.

— צריך לבדוק — אמר חרמוני בפחד — ודאי מתגוללים
עוד כדורים כאלה ביער. הוא עלה על הסוסה והתרחק
מהעגלה. הרופא הגיש לעגלה עשב ומים והיא טעמה
מהם קמעא.

צפור ובן־שלמה קמו והלכו לרעות את העדר.
כעבור שעה שב חרמוני ובכובעו כדורי־בצק אחדים.
הרופא פרסם והראה להם את גרעיני הדטור הנמצאים
בתוכם.

— הרי אלה הם הגרעינים הנמצאים בתוך פירות
גדולים כתפוחים והמכוסים זיפים, והערבים קוראים להם
פִּרְשׁ! — קרא חרמוני בהשתוממות.

— כן, כן, — אמר הרופא — אלה הם — והם מכילים
ארס חריף מאוד... צריך להזהיר את הילדים בפניהם...

— צריך לתת לה לשתות מעט מים — אמרה תקוה
לצפור.

— ארוץ ואביא מים — ענה צפור ופנה לעבר הצריף.
תקוה התכופפה לעגלה, החליקה את ראשה ודברה
אליה בקול רך, כדבר אם אל ילדה...

פתאום נפער פיה של העגלה וזרם קיא פרץ ברעש
החוצה. תקוה נרתעה לאחור. בן־שלמה ניגש לעגלה וספק
כפיו בצערי. העגלה התגלגלה והתהפכה והקיא בלי הרף.
בינתיים שם צפור ובידו דלי מים. תקוה הגישה לה
את הדלי והעגלה גמעה ממנו גמיעות אחדות. לאט־לאט
נרגעה. כרסה ירדה. ההקאה פסקה. היא הרימה את ראשה.
הסתכלה סביבה בעיניים דומעות, התרוממה ורבצה על
ברכיה.

— העגלה תחיה! — קראה תקוה בשמחה והחליקה
את ראשה.

— תודה לאל — לחש בן־שלמה — עגלה מסכנה.
לעת הצהרים הגיעו חרמוני ורופא הבהמות. העגלה
רבצה עוד, אך הסכנה עברה. הרופא בדקה ואחר חטט
בקיאה.

— כן! — קרא בזעם — הרעילו אותה. הנה מצאתי
את הרעל בקיאה.

— באמת?! — קראו תקוה וחרמוני בבהלה.
— אל תבהלו — הרגיעם הרופא — מכיון שהקיאה —
חיה תחיה. הרעילו אותה בגרעיני הדטורי. המסכנים
גם חיי אדם.

ובלי משים נכנס לחנות.

— שלום! — קרא אליו בחור מצוחצח ומגוהץ, בקומו לקראתו בזריזות — בבקשה להכנס!
 חרמוני חיך מתוך מבוכה השתעלי, הסתכל במכוונת הגדולות והרבות שמלאו אה החנות ופנה לצאת.
 — אדון, אדון! אינך צריך לברוח — קרא אליו בחור שני מעל גבי סולם גבוה — הנם תוכל להביט בכלי בבקשה!

חרמוני הסב את ראשו, ברך את הבחורים בשפה רפה וגמגם: כך, הפצתי לראות סתם. כלומר: יש לי משק ורציתי לדעת: כמה עולה, למשל, מניע קטן זה עם המשאבה, מהמין הקטן שבחלון הראוה.

— ברוך הבא! — קרא איש בעל-בשר שמשקפיו-זהב התנוססו על אפו, בצאתו מאחורי פרגוד של עץ. — המכונה חדישה ומשוכללת. פרימא! כל אכר מודרני צריך לרכוש לו מניע ומשאבה ממין זה. יש גדולים יותר, אך מניע קטן הכרח הוא למשק וזה עולה בזול מאד.

— בכמה? ... — שאל חרמוני בהיסוס והתחרט על צעדו הבלתי-זהיר.

— מאין הוא, אדוני? — שאל בעל המשקפים.

— מעין-רועים.

— זה בעמק-יזרעאל?

— סמוך לקישונה...

— והועד של כפר קישונה יתן ערבות בעדו? —

שאל הבחור שעל הסולם בטון מעשי.

פרק חמשה-עשר

שאון התפתחות, יגון והתנפלות

חרמוני בא העירה לקנות קמח וצרכי-אוכל שונים. באחד מחלונות הראוה ראה מכונות שונות ועמד לזון בהן את עיניו. — מגרוסים יפים התגנדרו בצבעיהן המגוונים. ספֶרְטורים (מפרדות) גדולים וקטנים הבריקו וירו חצים. חרמשים ומגלים נוצצו וקסמו לו. ומניעים ומשאבות התנוססו בו בחשיבות, מוכנים ומזומנים לפעולה.

בעיקר משך את לבו מניע קטן, שמשאבה ומערכת צנורות היו מחוברות אליו. המניע על כל גלגליו וברגיו הדקו אותו לחלון כבמסמרים ולא היה ביכלתו להנתק ממנו... הוא הסתכל בפרקי הכלי ועיניו נוצצו: כמה דל ערך הצנור הפרימיטיבי שסדרו הילדים לעומת המשאבה הזאת! הרי עלולה משאבה קטנה זאת לשנות את פני משקו לגמרי! ונזכר חרמוני בגנת החורף שבעמק המעין שנהרסה על ידי הערבים עולי הרגל. ראה בדמיונו את שטחי הקרקע הדשנים והפורים העומדים בשממתם מחוסר השקאה — ולבו נתכוץ בו. לו הקים ברכה קטנה על הגבעה ומניע היה מעלה את מי המעין לתוכה — היה יכול לגדל ירקות וחציר במשך כל השנה, לרכוש פרות גזעיות אחדות — ולחלוב ולחלוב.

אבנים לערמה ואיתן סדרן שורות-שורות, זו על גבי זו, כעין בסיס לחביות. גם צפור בא לעתים קרובות מאדמת הבצה, בהשאירו את העדר על בן-שלמה, להשתתף בהקמת מכון-המים. וחרמוני נהר כולו משמחה. מדי פעם בפעם העביר את עיניו על שטחי הקרקע הרשנים שהאפירו מסביב — ולבו רחב. אספסת ותלתן יגדלו כאן כל ימות השנה, וירקות בשפע, וברכה יעשה לאוזים ולברוונים...

המכון טיפל במניע ובמשאבה. סמוך למעין, על גבשושית קטנה, יצק יסוד של ביטון וקשר אליו את המניע. על ידו קבע את המשאבה ואת קצה הצנור השואב, שהלבישהו מקָבֵר עשוי רשת צפופה, השקיע במקוה המים הסמוך למעין, שלתוכו רכזו חרמוני את רוב המים. העבודה נעשתה במרץ ובהתלהבות והמכון עבר ממקום למקום, מדד ותכן, הגביה, או העמיק, הדק צנור או עטפו באניצי פשתה, ונתן הוראות לחרמוני כיצד להתנהג במניע.

ולפנות ערב, עם דמדומים, הניע המכון סוף-סוף את המכונה. צללים עטפו את הגבעות ודממה עמדה מסביב. אנשי עין-רועים התאספו כולם ליד המניע וחכו בקוצר-רוח ואי סבלנות. עצורי נשימה עמדו מתוחים, כמחכים לפלא שיופיע. המכון העביר עליהם את עיניו והצטחק.

— בוא וסובב את הגלגל — אמר לבסוף לחרמוני. לאחר שחיבר את המשאבה למניע ברצועת-עור רחבה. חרמוני ניגש אל המכונה בדחילו ורחימו וסובב את הגלגל בידים רועדות...

— אני בעצמי אחראי... — אמר חרמוני והצטחק —
 אני שומר של יערות הקרן הקימת לישראל.
 — המכונה והמשאבה תעלינה לו בחמשים לירות.
 בזול מאד — אמר בעל המשקפים.
 — בצירוף צנורות? — שאל חרמוני.
 — צנורות לפי הצורך... — אמר בעל המשקפים
 והצטחק.

— הוֹ-הוֹ!... — גמגם חרמוני — זה לא בזול כלל.
 — אבל אנחנו נותנים לו את המכונות בתשלומים
 לשיעורין... — אמר בעל המשקפים — אנחנו משלמים רבית.
 חביבי...

חרמוני נשם לרוחה. הוא ניגש לחלון מבפנים ובדק
 שוב את המשאבה.

וכעבור שעות אחדות יצא חרמוני את העיר ועגלתו
 עמוסה מכונה וצנורות. על ידו ישב בחור צעיר, מכונן,
 שנשלח מטעם החנות לסדר את המניע והצנורות ולאמן
 את ידי חרמוני.

למחר שבתו אנשי עין-רועים ממלאכתם. איתן לא
 יצא לחרושי. תקוה לא בשלה והקטנים לא הלכו לבית-
 הספר. כולם שחו על המכונן, מוכנים ומזומנים לעזור
 לו בכל מלאכה. וכי דבר קטן הוא?! — המים יעלו בכוח
 המניע מן המעין אל ראש הגבעה, לתוך ברכה, וממנה יתחלקו
 לצנורות וישקו את האדמה הדשנה שבין הצריף ליער...
 אך עד שתקום הברכה — התקין חרמוני שתי חביות-פח
 גדולות ושילב אותן בצנור-ברזל עבה. עמליה ועוזי אספו

בוקר לבקרו במערתו. טרח טרחה גדולה עד שעלתה בידו
להעירו משנתו הטרופה.

— בן־שלמה!

— בני החביב...

— בוא ונעביר אותך לצריף. בן־אדם!

— הלטאות החביבות... — דמדם המסכן.

צפור עלה לצריף וקרא לחרמוני. גם איתן גלוח
אליהם ושלשתם ניסו להוציאו מהמערה ולהעבירו לצריף.
אך לא יכלו לו. בידיו וברגליו נאחזו באבני משכבו ולא
הרפה מהן.

— מצבו מעורר דאגה — אמר חרמוני בצער — בן־

אדם קודח בלי הרף ומסרב לקבל כינין. גופו הולך ונחלש —
ומזון אינו מקבל אלא מעט. בן־אדם החי רק בפרינציפים...

— צריך בכל־זאת להביא את הרופא — אמר צפור —

אולי יעבירו אותו לבית־החולים.

— ואם כי עיף היה חרמוני אחרי שמירת הלילה —

עלה על סוסתו ורכב לקישונה להביא את הרופא. איתן
וצפור הוציאו את העדר לאדמת המרעה.

תקוה לא מצאה לה מנוחה. ירדה וחזרה וירדה
למערה ובידיה תה או חלב להשקות את החולה. בן־שלמה
שכב בלי הכרה. תקוה ניסתה להשקותו, אך שיניו היו
מהודקות ולא יכלה לפתחן בשום אופן. נִתְרַה משונה עלתה
מאפו וקצף עכור רבץ בזויות פיו.

תקוה שמה על ראשו תחבשות קרות והרטיבה מדי
פעם בפעם. את שפתיו במים. היא הסתכלה בלי הרף

— טובב שוב! — קרא המכונן וגלגל את הגלגל ביד
מנוסה.

— תיק! — פרצה גניחה אטומה מצנור קטן שמן
הצד — תיק!

כולם נודעזעו ובו ברגע פרצו בצחוק.

— תיק-תק! תיק-תק! — השמיעה המכונה דפיקות
קטועות — תיק-תיק-תיק! — ועשן קליל וכחלחל התפשט
והפיץ ריח געים של בנוזין שרוף.

המכונה עבדה בסדר, הגלגל הסתובב בלי הפרעה,
והדרדור קצוב התנשא והתפשט מסביב, דרדור מעודד
ומבטיח... הצנורות זעו פתאום ורטנו חרש. איתן העפיל
במהירות על הגבעה, עלה על החביות והכריז לחלל בין-
הערבים:

— מ-י-ם!

כולם עלו על הגבעה וניגשו לחביות. החשכה ירדה
לאט-לאט וכסתה על אנשי עין-רועים ושמחחם השקטה.
ברטט הקשיבו לשכשוך המים, שקלחו מהצנור. לחביות.
זמר ערב שרו להם המים, זמר של בנין ותקוה, גידול
ושגשוג, ישוב נשמות והשתרשות בקרקע.

והקשיבו האנשים, והאזינו הפרות שבמכלאה ושמעה
רוח הערב. בפעם הראשונה, מאז ברא אלוהים שמים וארץ,
נשמע כאן קול מניע...

בן-שלמה נפל שוב למשכב. חומו עלה למעלה
מארבעים מעלות וגופו בער כולו. צפור, שירד לפנות

מחוריהם. הוא ירד מספסל האבן, גישש סביבו ונעץ שוב את מבטו בתקוה.

— בְּרִטָּה! — קרא פתאום בקול מזורי, בהושיטו את ידיו לעבר תקוה — ברטטה! בואי אלי, מלאכי הטוב! בואי, ברטטה! — יבב בקול בכי איום.

תקוה החזירה כולה ויצאה בבהלה מתוך המערה. בברכים כושלות העפילה ועלתה על גבעה שממול למערה ועמדה להנפש. זעה קרה כסתה את גופה, ידיה ורגליה רעדו ולבה כמו מת בקרבה.

היא הסבה את ראשה והביטה למערה — בן־שלמה עמד בפתחה וידיו שלוחות לפניו, כאומרות לתפוש דבר מה.

— פְּרִיצֵל! פְּרִיצֵל? — יבב בקול נורא — וו ביסטוי, פריצל מיינר (איִפֶּה, פריצל שלי)?...

הוא נשתתק, ראשו צנח על חזהו, התנדנד רגע כשכור וכאבן כבדה צנח מחוץ למערה והתגלגל במדרון הגבעה. ראשו נתקל בסלע — וקלוח דם פרץ וכסה את פניו וזקנו.

— הווי! — פרצה קריאת אימה מפיה של תקוה — חרמוני! צפור! הצילו! ה־צִי־לִי!

היא רעדה כולה ומחוסרת ישע הסתכלה סביבה. רקותיה הלמו ועיניה נעצמו. פתאום שמעה קול דברים, היא פקחה את עיניה — מעל הגבעה ירדו חרמוני והרופא מקישונה.

בפניו הבוערים ובעיניו הקמות. ודמעות חלחלו בגרוגה. צר היה לה על יצור אומלל ומגושם זה. ששכב על אצטבת אבן. בתוך מערה מעופשת ומחניקה. ופרפר בין החיים ובין המות. מי הוא האיש הזה? מאין בא ומה הביא אותו למערה אפלולית זאת? — אין אשר ידע לספר על חייו של בן־שלמה לפני עלותו לארץ אף שמץ דבר. מכונס הוא בן־שלמה לתוך עצמו. ומעולם לא ספר על עברו. היכן נולד? היש לו הורים ומשפחה? — סתומים הדברים. כנזיר קדמון מתהלך האיש עלי אדמות ושיח ושיג אין לו עם אדם ומגע אין לו עם החיים... ההביא אותו היאוש לכאן או חזון התחיה משכו הנה? כמחאה חיה לכל השאון שבחיים מתהלך האיש. בהכנעה ובאהבה נושא הוא את גורלו. ללא התאוננות וללא טרוניא.

תקוה הרטיבה את התחבושת במים קרים וחבשה את מצחו. החולה השמיע נהימה ופקח את עיניו. תקוה אחזה בידו והנעימה לו בחיוך.

— שלום לך. בן־שלמה. — לחשה לו כלהוש אם לילדה החולה — ההוטב לך? ההוקל לך?

בן־שלמה התרומם. ישב על משכבו והסתכל סביבו בלי הכרה. וכשנפגש מבטו בעיני תקוה — נרתעה לאחוריה: משהו נורא נשקף מתוך עיניו. נורא ואיום.

תקוה צעדה אחרנית לפתח המערה וכל גופה רועד ומתעוה. בן־שלמה הביט אחריה בעיני שגעון. פניו השחירו פתאום וגלגלי עיניו נתהפכו ונתבלטו. כאומרות לפרוץ

ומאין בא· מעורב הרבה בין הבריות – ובודד· אחד מרבים·
רבים מאוד בעובדי עבודת הארץ·

– הרי היה בעל גוף מוצק כספיננס·

– סוף־סוף התנונה· כי לא אכל כלום מלבד ירקות·

– הוא קדח?

– קדח פעמים אחדות· אך לא רצה בשום פנים

לקבל כינין...

– איש משונה היה·

– כן· איש מוזר קצת·

– בפרינציפים לבד אי־אפשר לחיות!

– ובפרט בארץ־ישראל...

רבים התישבו על הארץ· תמכו את פניהם בידיהם

והתלחשו· עוזי ועמליה הסתובבו מסביב לצריף· הציצו

בגנבה ובפחד פנימה – והסתלקו והתערבו בין האנשים·

עמליה התיפחה מדי פעם בפעם והסתירה את ראשה

בחיק אמה·

– הוא לא יחיה עוד· אמא· די?...

תקוה מחליקה את ראשה ואינה עונה·

– ויקברו אותו שם על הגבעה בקבר שצפור חופר?...

יהודי זקן· אבי אחד מבני קישונה· הביא נרות

והדליקם למראשותי הנפטרי· החדר הוצף אור נוגה· אור

של שקיעה·

אחדים קמו וניגשו לצריף· הסתכלו בנרות הדולקים

ובגוף השרוע· העטוף שמיכה שחורה – ופרשו לקרן זוית

חנוקי דמעות· נעזרו זכרונות הילדות: העירה שבולטין

— חרמוני! — קראה תקוה בשארית כוחה — מהרו
לבן-שלמה!

כשהרימוהו מעל הארץ — לא היתה בו כבר רוח
חיים. הרופא בדקו ומצא שמת מחולשת לב.
עננה כבדה ירדה על עין רועים. שמחת הבנין
נשבתה פתאום על ידי מלאך המות. חדר הצריף, שלתוכו
העבירו בעגלה את גותו של בן-שלמה — הקדיר והטיל
צלמות. הוא הזכיר את הסוף, סופה של כל יצירה ויצירה.
איתן עבר ברכיבה בישובים הקרובים והודיע על
מותו של בן-שלמה, ועם נטות השמש מערבה — התחילו
נוהרים לעין-רועים אנשים ונשים. קודרים ועצובים, שותקים
ומכונסים לתוך עצמם העפילו על הגבעה — לגמול את
החסד האחרון לבונה האלמוני, שבא מארצות המערב
להשתתף בבנין הארץ ולמצוא מנוחת עולם באדמתה.
קבוצות-קבוצות התגודדו האנשים סביב הצריף
ודברו בלחש, כשעיניהם מושפלות ועננה מעיבה את פניהם.
חרמוני ותקוה עמדו בין האנשים וענו על שאלותיהם
בשפה רפה, בהתאמצם להחניק את דמעותיהם.

— היש לו משפחה?

— מי יודע...

— וקרובים אין לו בארץ?

— לא יודע...

כולם הכירו אותו. כולם ראוהו נודד מכפר לכפר,
כפוף תחת אמתחתו הכבדה, נתנו לו גם יום עבודה או
סעודה ומקום לינה. אך איש לא התענין לדעת: מי הוא

כי נתקלו בשכבה קשה מאוד, ובחורים אחדים שבו אתו
ל«בית הקברות» החדש.

— יש לך טלית? — שאל הזקן מקישונה את חרמוני.
— לא, אין לי — לחש חרמוני.

— כך... — גאנח הזקן ודמעות נוצצו בעיניו —
יהודים... נו... לקחתי אתי את טליתי הישנה לכל־מקרה.
זהו הפספורט שלנו, חרמוני, פספורט של יהודי.

ורק עם שקיעת החמה הוציאו אה הנפטר מהצריף.
תקוה יבבה למקוטעין ואחריה — נשים אחדות. חרש חרש
הלכו המלויים אחרי הארון, כשמועקה כבדה ומחניקה עוטפת
את כולם.

הזקנים ירדו לתוך הקברי. כולם הצטופפו על גל
החול ועמדו בראשים מושפלים ועינים כבושות בקרקע.
ללא נייע וללא הגה.

היה היה איש בעל חלומות, שגעונות, פרינציפים,
ולו לב מלא רחמים לכל חי — ואיננו עוד.
«ה' נתן — ה' לקח...» — התפלל אחד הזקנים תפלת
צידוק הדין.

גבשושית מארכת הלכה ונתללה על הקברי, גבשושית
אפורה וטריה. עמליה ניגשה בעינים דומעות ושמה על
התל זר פרחי בר ופרצה בבכי מר.

החשיך, כוכבים ניצתו בשמים. ירח פגום ונוגה
נראה באופק. המלויים התפזרו קבוצות־קבוצות. רק חרמוני
וצפור נשארו עומדים על יד הקבר בראשים מורדים.

או בליטא, גרות דולקים על הרצפה – וגוף יקר של אבא
או אמא שרוע על הארץ, ויתמות מסביב, קדרות מחניקה
ואזלת יד.

– שים את הנרות על לבנים, שלא תפרוץ דלקה –
אמר אחד הצעירים לזקן שהעלה את הנרות – הרי
זה צריף.

– «אדם דואג לאיבוד דמיו ואינו דואג לאיבוד
ימיו»... – נאנח הזקן, בקבלו מידו שברי לבנים ובהעמידו
את הנרות עליהם. – הפרות שבמכלאה השמיעו געיות
תכופות ורקעו ברגליהן בכלונסות...

עוד מעט נצטרך לשוב לחלוב את הפרות – לחשה
אחת הנשים לחברתה.

– מדוע אינם מתחילים? – שאלה אשה שניה.

– ודאי לא הכינו עוד את הקבר.

– כאן אדמת טרשים.

– מקום משונה ואנשים משונים. וכי אפשר לסדר

כאן התישבות? – מדבר שממה...

– ראו נא כמה הזקינה תקוה מאז עלו לכאן!

– חרמוני, הכינות כבר «מטה»? – שאל זקן

מאלונה.

חרמוני התעורר כמו מתרדמה עמוקה ונאנח: לא.

לא עשינו כלום.

– תן, איפוא, קרשים ונכין – קראו צעירים אחדים –

אנחנו הרי עודנו חיים – וצריך לשוב עד הערב הביתה.

צפור בא וביקש אנשים אחדים לעזור בכריתת הקבר.

ולמחר, כשיצאו צפור ואיתן למרעה, ליוה אותם
 חרמוני והתחנן לפניהם להיות זהירים. מסרתי לידיך
 כלי מסוכן – אמר לצפור ברצינות קודרת – ואל תבגוד
 באמוני צפור...

– אל תדאגי, חרמוני, – ענה צפור וקרץ בעיניו
 לאיתן.

– יריה אחת עלולה להמיט עלינו אסון, צפור!
 – הרי לא ילד אני, סוף־סוף! – נעלב צפור.
 – הרשיון ניתן על שמי – ואין לי רשות למסור
 את הרובה לאחר – הוסיף חרמוני.
 – שוטרים אינם מצויים ביער – הצטחק צפור.
 – זכור, איפוא, את אשר הבטחת.

השמש נטתה מערבה. השדות הוצפו זהב ושיאי
 עצי היער הזהיבו כולם. רוח מערבית נשבה ורעננה את
 הכל אחר יום־חום ארוך וממושך. צפור ואיתן יצאו את
 היער, שבצלו הסתתרו בשעות הצהריים, וגלשו לאט־לאט
 לאדמת הבצה. הפרות והעגלות געו געיה ערה ושמחה
 אחרי המנוחה הממושכת, והתקדמו בעיני־חמדה מבריקות
 לקראת המרעה הירוק והרענן שבאדמת הבצה.
 בה בשעה עלו עדרי הערבים מבקעת המעין וירדו
 אף הם לאותו מרעה. הכלבים התרוצצו בנביחה מעדר
 לעדר והרועים התנהלו אחרי העדרים בעצלתיים וחללו
 בחליליהם או זרזו בכבשים בקריאות־גרון ממושכות.
 הצאן נהרו בקו ארוך ובצמרן הוטל פז השקיעה.

המניע עבד בתקתוק עליז והמים השתפכו לחביות ימים תמימים – בלי הרף. חרמוני ואיתן עשו ערוגות רבות בין הצריף למערות ובתעלות הזרימו לתוכן את המים מהחביות. בערוגות זרעו ירקות קיץ אפילים וטפלו בהם במרץ. כלוח־שחמט ענקי נראתה חלקת הירקות. לוח ירוק ורענן... המים הרוו בשפע. האדמה העניקה מדשנה. השמש חממה והירקות שגשגו ונתנו יכול למכביר. פעמים אחדות בשבוע פשטו אנשי עינ־רועים בערוגות, אספו מלפפונים ועגבניות וחרמוני הובילם העירה למכירה.

אחרי מות בן־שלמה היה איתן מלוה את צפור למרעה. העשב נתמעט במדה ניכרת בסביבה והרועים הערביים התחצפו יותר ויותר מיום ליום. הם שכחו, כי הצילם חרמוני מצפרני אבו־נעמי ורק בחסדו הם רועים באדמת הבצה חנם אין כסף. פניהם נתאבנו פתאום ובהפגשם באנשי עינ־רועים – היו מליטים את פניהם בכפיותיהם ורוטנים חרש. עיניהם הביעו משטמה ואש לא טובה ומבשרת רעה יקדה בהן.

צפור דרש מחרמוני שימסור לו את רובה הציד בלכתם לרעות, כי מזימה רעה הולכת ונרקמת סביבם בין הרועים הערביים, ויתכן כי יתקפום פתאום בהיותם רחוקים מעינ־רועים. חרמוני סרב למסור לו את הנשק ודחה את הדבר מיום ליום. אך מכיון שצפור הודיע ערב אחד באופן מוחלט, שלא יצא מחר למרעה בלי נשק – נאלץ חרמוני להסכים לדרישתו. אך תנאי אחד התנה: הכדורים ימצאו תמיד בכיסו של איתן. צפור הסכים.

הרועה הניף את אלתו והכה בה בכל-כוחו על רגליה האחוריות של הפרה. יאללה! – ליוה את מכתו בקריאת זעף – מושי מכאן! – הפרה השמיעה געיה קובלת והתחילה לברוח לעדר הבקר, כשהיא צולעת על אחת מרגליה האחוריות.

הרועים כולם פרצו בצחוק.

– הם רוצים להתגרות בנו היום – לחש איתן – אף פעם לא התאספו יחד.

צפור החור, צעד מול הרועים ושאל בקול רועד: למה הכה המשוגע הזה את הפרה? הרועים הורידו את אלותיהם מערפיהם והגיפוס באויר בערמה.

– המרעה הזה שייך לנו! – ענה ואמר רועה שני בצאתו לקראת צפור – מושו מכאן!

– שקר! – ענה צפור.

– אני משקר? – קרא הרועה נעלב – יחרב ביתך.

חזיר!

– בלום את פיך! – התרגז צפור – ולא – אראה

לך את נחת זרועי, עבד ארור שכמותך!

הרועה הניף את אלתו ואמר להכות בה את צפור.

אך איתן נזדרזו, קפץ מאחוריו ותפשה והוציאה מידו. הרועה נפל אפרקדן וצפור פרץ בצחוק נקם.

– השב את הנבוט – רטן הרועה בקומו וברדפו

אחרי איתן. באללה, אשבור את ראשך!

- הפנה את הפרות הראשונות מזרחה! - קרא
 צפור לאיתן - כי שם יש עוד עשב רענן!
 - הרי הערבים פונים שמה! - ענה איתן בנויפה -
 למה לך להתנגש אתם?
 - אל תחשושי ילד! - לעג לו צפור - אדמת
 המרעה רבה ותספיק לכולנו.
 הבקר לחך את העשב וצפור הצמיד את חלילו
 לשפתיו והתחיל לחלל, כשהוא מרכיך את חצי גופו העליון,
 כדרך הרועים הערביים.
 עדרי הצאן של הערבים התקרבו לאט-לאט אל
 הבקר והקיפוהו מכל צד, כאילו כונום הרועים לכתחילה.
 הרועים הסתובבו בראשים מושפלים, כשהנבזטים
 (אלות) העבים והארוכים נחים על גבם וידיהם אוחזות
 בשני קצותיהם.
 - הם מקיפים אותנו בכונה - לחש איתן לצפור -
 צריך לעמוד על המשמר.
 צפור הפסיק את נגינתו, הניע את החליל באויר
 להוציא ממנו את הריר והצטחק: אל תחשושי איתן.
 השתררה דממה. הרועים הערביים התאספו יחד
 והתלחשו ביניהם.
 אחת הפרות נפרדה מהעדרי, הלכה ורעתה לאטה
 ונתקרבה לעדרי הצאן של הרועים הערביים.
 - קח את פרתך, פלב! - קרא אחד הרועים לצפור,
 באימו עליו באלתו.
 צפור ואיתן החליפו מבטים ולא ענו.

— אבא לא הרשה לי!... — קרא איתן בשפתים
 קפוצות כשהוא רועד כולו.
 — אני אירה באויר, ילד! — קרא צפור בזעם —
 מהר ותן!...

איתן הוציא תרמיל מארך ואדום ומסרו לידי צפור.
 הלז פתח את הרובה והכניסו פנימה.
 — שחטו אותם, יאללה! שְחַטּוּם! — עודדו כל
 הרועים את התוקפים — הוציאו מידו את הרובה!
 צפור ירה — ועשן הפריד פתאום בינם ובין התוקפים...
 — צפור! צפור! — נשמע פתאום קולו של חרמוני
 שבא ברכיבה — אל תירה, לעזאזל!
 צפור זרק את הרובה וברח. איתן הרימו והגישו
 לחרמוני.

— למה נתת לו כדור?! — נוף באיתן בכעס.
 — הם חפצו לשחוט אותנו, אבא! — פרץ איתן בבכי.
 חרמוני תפשו והעלהו על האוכף ורץ בדהירה
 לאסוף את העדר הנפוץ.
 בערב באו שוטרים מהעיר לאסור את צפור. אחד
 הרועים נפצע ברגלו. אך צפור לא היה כבר בעין-רועים.
 רובה הציד נלקח מחרמוני והוא נמסר למשפט על
 עוון מסירת נשק בלי רשות הממשלה.
 כעבור ימים אחדים הושב העדר לבעליו. המכלאה
 נשארה שוממה. בעין-רועים השתררה שוב דממה...

צפור הוציא את האלה מידי איתן ולפתה בידי
בכל כוחו.

הרועים התקרבו ועמדו דומם. עיניהם הוצפו דם
והאלות שבידיהם רטטו. דממת מות השתררה.

— אוררובו (הכו)! קרא אחד הרועים — עליהם!
וכרגע התנפלו הרועים כולם באלותיהם על העדר
והמטירו מטר מכות על הבקר והפיצוהו לכל עברי הפרות
נבהלו וגעו ברוגז, הכלבים נבחו בשצף קצף והרועים
צעקו וצרחו לאים ולהמם...

צפור ואיתן לא הספיקו עוד לעמוד על הסכנה —
ושני רועים זינקו עליהם בצעקת אימים, כשסכיניהם
העקומות מנוצצות בידיהם ותאות רצח בעיניהם...
— מותו! — קראו בנפנפם סכיניהם באויר — מותו,
הכלבים!...

איתן התקרב לצפור והביט בפניו.
צפור הוריד את הרובה מעל שכמו, הניעו לכאן
ולכאן ולחש לאיתן: רוץ לצד הצריף!
פניו החוירו ובשנים חורקות הגיף את הרובה
מעלה-מטה והגן על עצמו ועל איתן.
שני הרועים התקרבו אליהם יותר ויותר וסכיניהם
התנופפו מעל לראשיהם.

— תן לי כדור אחד! — קרא צפור לאיתן.
איתן נתן בו מבט מבוהל.
— מהר ותן כדור, ואם לאו — ישחטו אותנו, איתן!
קרא צפור כשקצף ניתז מפיו.

ובתפלה שבלב – היתה תקוה נכנסת מדי פעם בפעם לאותו חדר, מעלה או מורידה את אש המנורה שלמדגרה, בודקת את מעלות החום ופותחת את האשנב לרגע, כדי להכניס אויר צח.

רק בשעת גלגול הביצים הורשו עמליה ועוזי להכנס לחדר ההדגרה ולעזור לתקוה בעבודתה. וביד קלה היו שניהם מסובבים את הביצים מצד לצד, מתלחשים ונוזפים חרש זה בזה ומביטים בפחד טמיר בעיני אמם.

– שששש... – מהסה אותם תקוה בבת-צחוק – אל תדברו, ילדים...

– האם הם שומעים כבר, האפרוחים? – שואל עוזי בשימו את אגרופו על פיו.

– שתוקי, עוזי! – נוזפת בו עמליה בלחישה קטועה ובמבט זועף – שששש...

– והם כבר רואים אותנו גם כן? – מעיז עוזי ושואל עוד.

– פיק-תיק-הוק! – עולה פתאום קול-נקירה אטום מאחת הביצים הנדגרות – פיק-תיק-הוק!

– שלום! – פורץ עוזי בצחוק – מזל טוב, אמא! עמליה מפקפקת רגע, מסתכלת בהיסוס בפניה של תקוה ואחר קוראת בהתרגשות: חביבה/לי, הוי, חביבה/לי. האפרוחים שנדגרו מלאו את הצריף והתרישו את האזנים בציוץ מטרידי, ורק המטבח נשאר עכשיו לדירה. ריח זבל נדף במשך שבועות מהצריף, מהול בריח תפוחי-אדמה שהתמיצו וירק רקב. ועשן נתלה בחלל

פרק ששה עשר

אורח רע מבשר רעות

החורף השני עבר על עין־רועים מתוך שעמום. בן־שלמה נעדר, צפור ברח, ואיתן שב בעל כרחו לשדה־נוטר. לא יכול היה לעמוד בפני הפצרתם של חרמוני ותקוה.

מנותקים מכל העולכי, כעל אי בודד, ישבו חרמוני ותקוה בעין־רועים, שקועים בעבודה. יומם ולילה טרחו, ברצינות ובמסירות. מאות דונמים נזרעו חטה ושעורה, עשרות דונמים ירקות השתרעו בין הצריף ליער, אך חרמוני לא הוציא מידו את המחרשה.

— אדמת הבור שמסביב בוכה — היה אומר לתקוה שעכבה בעדו — היא מתחננת: כבשני... וכי לא חטא הוא להביר אדמה כה פוריה? וחוק מזה, אל נא תשכחי, תקוה, ששקענו בחובות עד צואר — והגורן הבאה צריכה לפרוע את כולם ולבסס את המשק.

אחד החדרים שבצריף נהפך ל"מקדש מעט" — נר־חמיד בער בו והנכנסים לתוכו התהלכו על קצות אצבעות רגליהם ודברו בלחש. שם העמידה תקוה מדגרה קטנה ובה מאות ביצים. חמימות ואפלולית שררו שם וריח נפט נישא בחלל החדר. ככהנת, המיטיבה את גרות הקודש ברטט

— אתה בעצמך אוהב ילדות — אומרת עמליה ופניה
מאדימות — הי' נתפסת...

— שתקי, חמורה! — זורק לה עוזי ברוגז והולך לוי.
השנה השניה היתה גשומה מאוד. מטרות עזו ירדו
במשך טבת ושבט והעמקים שמסביב לעין-רועים הוצפו.
מאורות העכברים נתמלאו כולן מים ושוכניהן טבעו.
וכשהגיע האביב והשדות נתיבשו — היתה רִנְחָה.
ציוצם המרגיז של העכברים לא נשמע עוד והאדמה לא
נוקבה.

חרמוני התהלך כחולם, למראה הברכה שהיתה השנה
בשדותיו. בוקר-בוקר היה עולה על הגבעה הנישאה ביותר
שבשדות, רכוב על סוסתו, מסתכל סביבו ועיניו נעצמות
מהתרגשות. לבו היה מלא גיל ופחד. קרה — ולפעמים היה
תוקפהו הרצון להתנפל על האדמה השחורה והמהבילה.
לחבקה ולהעתיר עליה מנשיקות פיו.

השדות הוזהבו כזהב. מטה מטה השתפלו שבלי
החטה והשעורה, כרעו תחת כובד תנובתן. נירים-נירים
ארוכים רבצו לָאִים, מתעלפים ומתחננים: קצרונו, אספונו
לגורן, כי עיפה נפשנו משמש ואור...

הדודאים הבשילו את תפוחיהם בתבואה וריח מתוק
ומשכר נישא באויר, חדר ללב ולמוח.

איתן לא בא לבקר את עין-רועים בחג הפסח —
לפי הצעתו של חרמוני. חלף זה קיבל רשות לעזוב את
בית-הספר לפני התחלת חופש הקיץ, כדי לעזור לחרמוני
בקציר. העבודה היתה מרובה והידים — מעטות.

הצריף, שעלה ממנורת החימום. תקוה טרחה וטפלה בהם כל היום ואף בלילה לא ידעה מנוח. מדי פעם קמה ממשכבה שעל רצפת המטבח ורצה לראות בשלום האפרוחים.

— מה קרה, תקוה?

— כנראה שעכברים חדרו לאפרוחים.

— מדוע אינך ישנה, תקוה?

— נדמה לי ששריטות נמיה נשמעות מתחת לרצפה.

חרמוני נאנח וקם, מסובב את הצריף, בודק ומקשיב.

ושב ושוכב, כשהוא רוטן וצוחק חרש.

עמליה ועוזי לא בקרו את בית-הספר שבקישונה —

קשה להם הפרידה מהאפרוחים. עמליה כותשת פחמים

ומערבבת את האבקה בחול ובקמח עצמות. עוזי תולש

אספסת ותלתן ומקצצם בסכין, מכין בלילה, ומפזרו לאפרוחים,

ועיניו מבריקות בשעת מעשה. האפרוחים מתקרבים אליו

ברעש ובצפצוף, מושיטים מקוריהם וחוטפים מהירק, ניצים

ומריבים ביניהם ומנקרים איש את חברו בציוץ מרי.

— זה יהיה תרנגול! — מצביע עוזי על אפרוח

גדול וחצוף, המשתלט על חבריו ומוציא את בלעם מפיהם.

— מנין לך? — שואלת עמליה באי-אמון.

— למה שהוא מרביץ בכן כמו שילד...

— במי? — שואלת עמליה בתמהון.

— בתרנגולות! — פורץ עוזי בצחוק וקורץ בעיניו

להרגיזה.

חרמוני נאלץ לשכור בהמת-עבודה נוספת על סוסתו. ומכיון שסוסה לא עלתה בידו להשיג – שכר פרד מאחד מאכרי קישונה. זאת היתה בהמת-עבודה טובה ונוחה. אך חסרון אחד היה לה: מדי פעם בפעם הורידה את ראשה. שקעה בהרהורים ושכחה שעליה ללכת צעד בצעד עם הסוסה.

– הוא חושב הרבה. הפרד – צחקו לו הילדים – זה פילוסוף.

איתן נאלץ להשגיח עליו תמיד. לבל ישקע בהרהורים ולא יטיל את כל כובד המכונה על הסוסה. גם עוזי שרץ כל הזמן אחרי המאלמת והשגיח על חוטי המאלמת שלא יסתבכו. שמר את צעדי הפרד ומדי פעם בפעם קרא כלפי מעלה: הי, איתן, הנה מתחיל הפילוסוף כבר להרהר! הי, איתן, הנה הוא הולך ונרדם, לעזאזל!

עמליה צבטה שבלי חטה מלאות וטובות, אגדה אותן לאגודה. התרחקה לחלקת הבור והכינה קלי. הגרעינים הטריים והמתוקים הפיצו ריח טוב, נעים ומגרה. – הי, עמליה, שמרי על האש לבל תפרוץ! –

נשמעות תכופות אזהרותיו של איתן – התרחקי מהקמה! ועמליה באה מדי פעם בפעם למאלמת ובידיה המפויחות היא מגישה קלי לאיתן ולעוזי.

– את אוכלת את כל הקלי, עמליה! – נוזף בה עוזי – פיך שחור כקומקום!

– עמליה, תני גם לאבא ולאמא! – אומר איתן במלאו את פיו גרעינים ריחניים – הי, קדימה פילוסוף!

חרמוני השיג באלונה מאלמת משומשת, תקנה בבית מלאכה למכונות והתכוון לקצירי. יום-יום השחיו את סכיני המאלמת, כשעמליה ועוזי מגלגלים חליפות את גלגל הליטוש. מדי פעם בפעם נשאו את עיניהם לדרך: אולי יבוא סוף-סוף איתן.

ובאחד הערבים הגיע איתן לעין-רועים. הוא אחר לבוא, כי צריך היה להבחן במקצועות אחדים. — ולא היו לך «ענינים» השנה, איתן? — שאלה תקוה בהגישה לו אוכל.

— לא, אמא — הצטחק במרירות — השנה הייתי גולם. למדתי, עבדתי ולעסתי לחם בג'ם (ריבה). — מילא, העיקר שלא היית צפוי שוב לעונש — אמרה תקוה ברצינות. — לא אמא, השנה הייתי ילד טוב. הרכנתי את הראש ושתקתי — —

הקציר התחיל במרץ ובהתלהבות. כנפי המאלמת עלו וירדו בלי הרף ודרדור עליו ומעודד התפשט בשדות בלוית שיר הלחם. אלומות זהב נחגלגלו ונפלו רגע רגע מהמאלמת ונחו קבוצות קבוצות. איתן-ישב על הדוכן הגבוה של המאלמת, אחז בידיים אמיצות את המושכות ובעינים נוצצות השקיף על חלקות התבואה היפות והמלאות שהרכינו ראשיהן לסכינים מתוך רצון.

— קדימה!

— הי פילוסוף, קדימה!

לבקר את קברו. עמליה ועוזי, שנמנעו כל השנה לעלות לגבעת הקברי, ורק מרחוק הסתכלו בפחד נסתר בתל הקטן שעליו ניגשו הפעם עד התל וגם נגעו בו. תל העפר היה מכוסה עשבים גבוהים ובתוכם קינן זוג עפרונים. האפרוחים השחרחרים השמיעו ציוץ בכיני, בהתלבטם בקן שבגומא ובהושיטם את צואריהם מהקן בתנועה אילמת ומעוררת רחמים.

בנשימה עצורה ובדומיה עמדו כולם והסתכלו באפרוחים הרכים, שגדלו על קברו הרענן של בן-שלמה. — הוא אהב אותם בחייו — והם משיבים לו אהבה

אחרי מותו — אמר חרמוני ומחה את עיניו.

— אבא, לא צריך לגרש אותם — לחשה עמליה בתחנונים — בן-שלמה יכעס עלינו...

— ניתן להם קודם לגדול, ויעופו להם, ואחר תשימו

את הלבנים על הקבר — ביקש עוזי בקול רווי בכי.

חרמוני החליף מבטים עם תקוה ואיתן. — עוד מאתמול הכינו כאן לבנים, חול ומלט, כדי לבנות גדר על קברו של בן-שלמה.

השתררה דממה. חרמוני עמד שקוע במחשבות, כששרירי פניו זעים בהתרגשות.

— אמא, אמא, פור! — השמיע פתאום רכב הקטן

קריאת שמחה בהושיטו אצבע קטנה למרומי האויר. כולם הרימו את ראשיהם למעלה. — באויר, מעל לקבר נתלה עפרוני מצויץ, הניד את כנפיו בלי הרף והשמיע ציוץ מר ומדוכדך, כשהוא עולה ויורד ומרטט כולו.

חרמוני התקין עגלה משני אופנים קלים וגדולים של מגוב ישן. על העגלה העמיס אלומות והתחיל להעבירן לגורן, שקבעה באחד העמקים הקטנים הפונים לקישונה. קמעא-קמעא העמיס את האלומות הרוטטות על העגלה. נרתם בין היצולים השנים וסחבה על פני השלף, כשהוא טובל כולו בזעה ולבו צר מהכיל את שמחתו ואשרו.

תקוה, המביאה מדי פעם בפעם לשדה מים קרים, לָבֵן או אבטיחי, לרוות את צמאון העובדים – מעמידה את פליה בקמה, מתגנבת בלט מאחרי עגלתו של חרמוני ודוחפת אותה בכל כוחה... חרמוני מגדיל את צעדיו, מרנן לו חרש ויורד במהירות לבקעה של הגורן...

– באנו! – פורצת תקוה מאחורי העגלה בצחוק נוהר ומוחה את הזעה שעל פניה וצוארה – הידד, סבל מסכן שלי!

חרמוני מישר את קומתו, מוחה את הזעה בשולי חולצתו הכחולה ומסתכל בתקוה בתהיה.
– האת עזרת לי לסחוב את העגלה, תקוה? ככה! – הוא מגמגם ומסמיק.

שניהם צונחים בצל העגלה העמוסה ויושבים מחרישים. תקוה מעבירה על פני חרמוני את עיניה העוצרות דמעות. – ושוב הננו על הגורן – היא אומרת בלחש – כמו לפני עשרים שנה. אך הפעם הגורן היא עמל ידינו.

באמצע עונת הקציר חל יום מותו של בן-שלמה. בבוקר השכם, לפני שיצאו לעבודה בשדה, הלכו כולם

העבודה בשדה רתחה. המאלמת דרדרה בלי הרף והערמות שבגורן הלכו וגדלו מיום ליום. חרמוני נאלץ לשכור עגלה ובהמות באלונה, כדי להעביר את כל התבואה הגרנה. מלפני זריחת החמה עד שעת-צהרים מאוחרת עבדו כולם – וידם קצרה. ראשו של חרמוני הלך סחרחר מדי הסתכלו בשפע היבול – חטה, שעורה וחציר.

כהמומים היו נופלים כולם ונרדמים אחרי ארוחת-הצהרים. אך עם פנות השמש מערבה – מעיר חרמוני אותם בבת-צחוק ובשידולים, ללכת לדלל את התירס שזרע באדמת הבצה. ולאחר שטבלו את ראשיהם בתבית מים והזדיינו בכד לֶבֶן – היו גולשים כולם לתירס הירוק והרענן, שרים וצוחקים.

חרמוני לן בלילות על הגורן. פעמים אחדות היה קם במשך הלילה, מקיף את הערמות כולן ובודק בשבע עינים, כשאקדחו בידו.

לילה אחד הרגיש ביצור מוזר, שירד מהגבעות והתקרב לאט-לאט לגורן. חרש-חרש זחל בין השיחים שעל הגבעה, כשהוא נעצר מדי פעם בפעם ומטה את ראשו לכל צד.

חרמוני התכנס בוהירות לתוך הערמה שעמדה בקצה הגורן והביט אחרי תנועותיו בנשימה עצורה. פתאום השמיע הלז יללה ממושכה ובכינית, כיללת אי. חרמוני הצטנף והקשיב בכל חושיו. ידוע ידע את ערמת הגנבים, המחקים קולות חיות שונות כדי להוכח: הער השומר או שקוע בשנה.

הוי, זוהי בודאי אִם האפרוחים! – קראה עמליה –
 בואו הצדה, כי היא רוצה לרדת אליהם.
 כולם זזו לאט לאט אחורנית, הסתדרו במרחק מה
 מהקבר ובעינים מלאות אהבה ורחמים הסתכלו בעפרוני
 שפרפר בין השמים והארץ...
 – פררר! – השמיעה הצפור קריאת שמחה וירדה
 פתאום לקנה שעל הקבר.
 – צי-צי-צי... – פרצו ציוצי-חדוה קטועים מתוך
 הקן – צי-צי-צי...
 – נעשה איפוא את הגדר בסוף הקיץ, והיום נקים
 רק את המצבה – גמר חרמוני אומר.
 הוא ניגש לשיח הצלף שעלה בקרבת הקבר, הדלה
 ענפיו בזהירות והוציא מתחתם לוח-אבן מרובע. זה היה
 לוח השיש הלבן שמצאוהו חרמוני ואיתן בהקימם את
 סוכתם הראשונה בעין-רועים. חרמוני ניקה אותו יפה-יפה
 והמנורה והשופר שעליו בלטו ברורים. באמצע הלוח
 השחירו שש אותיות גדולות:

בן-ש למה

איתן ניגש אליו ועזר לו להעביר את הלוח לקבר.
 לאט לאט, שלא להבריח את הצפור, התקרבו לקבר
 והעמידו את לוח השיש למראשותיו.
 דוממים ועצובים נפרדו מהקבר ושבו לעבודתם
 בשדה...

- איפה הנשק שלך?
 - הנהו, חוג'ה.
 חרמוני התכופף והרים פגיון גדול, שהיה נתון
 בתער פח פשוט.
 - והנשק היכן, האקדח? - קרא חרמוני בזעם.
 - אין לי, חוג'ה, באללה!... - נשבע הכושי.
 חרמוני משש בכיסיו, מתניו וחזהו.
 - לך קדימה! - קרא חרמוני בהצביעו לעבר
 הגורן - יאללה!
 - אל תהרגני, חוג'ה! - יבב הכושי והתכופף כדי
 לנשק את ידיו של חרמוני.
 - לך! - חזר חרמוני על פקודתו - יאללה!
 כשנכנסו בין הערמות - צוהו חרמוני לשבת. הכושי התישב
 והסתכל בחרדה בידיו של חרמוני.
 - אמור את האמת - פתח חרמוני - כמה גנבים
 היו מאחוריך על הגבעות?
 - אף אחד, בחיי! - בכה הכושי.
 - שקר!
 - בחיי הנביא, חוג'ה!
 - למה באת הנה?!
 - כבשה אבדה לי והלכתי לבקשה. בחיי דתי.
 - אמור את האמת! - צעק אליו חרמוני בקול.
 - באללה, חוג'ה!
 - אמור את האמת תיכף ומיד! - רקע חרמוני
 ברגליו.

ואמנם, כעבור רגע קל התרומם מאחרי אחד השיחים
 בן-אדם לבוש עביה. עמד רגע והקשיב ואחר התחיל
 לרדת בזהירות לערמה שבה התחבא חרמוני.
 כשהתקרב לערמה – ירה חרמוני באויר.
 הגגב נתבלבל והתחיל לברוח.

– עמוד! – קרא חרמוני וקפץ מתוך מחבואו –
 עמוד, ואם לא – אירה בכך!

הגגב צנח לארץ והתחיל בוכה: סָחַב (ידיד), חוג'ה!
 באללה! אל תהרגני, אנא מסכין (אני מסכן), ח'ו-ג'ה.
 – זרוק את נשקך! – פקד עליו חרמוני בשכבו
 על הארץ ובהושיטו למולו את אקדחו – מהר והשלך!
 הנהו! – ענה הגגב וזרק איזה דבר הצדה.
 – עוד! את הכל זרוק, יאללה!
 – אין לי עוד, חוג'ה, בחיי הנביא – התחנן הגגב
 בקול בוכים.

– קום והנף ידיך למעלה! – פקד חרמוני.
 הלז קם והניף את ידיו מעל לראשו. חרמוני התקרב
 אליו והסתכל בפניו.
 – עֶבְד (פּוּשִׁי)! – קרא בועם, בהכירו בו את הכושי
 שגזל מהילדים את החמור וסכן את חייהם בגשם הזועף.
 – רחם עלי, חוג'ה... – התחיל לילל – אני רועה,
 עבד...

– הושט את ידיך לפני, עבד! – קרא חרמוני
 בלעג. – הוא הוציא חבל מכיסו, קשר את ידיו והדקן
 יספה-יפה.

כשתפרוץ הטושה (מריבה) בין המוסלימים ובין היהודים.
— איזו טושה? — שאל חרמוני בלעג.

— הוֹהוּ חוג'ה! — הרים הכושי את קולו — המוסלי-
מים מתכוננים בכל פלשתין, היהודים רוצים לקחת מהם
את הבוראק (הכותל המערבי) ואת החרם א שריף (מסגד
עומר), וישפך דם רב.

— מפי מי שמעת הבלים אלה? — שאל חרמוני בצחוק.
— בג'ריד (בעתון) כתוב ככה. אתמול אסף אבר-
נעמי השומר את הברודים שביער וקרא באזניהם את
הכתוב בעתון על היהודים. גם מכתב שנתקבל מקודס
(ירושלים) הקריא, ובו כתוב, שכל המוסלימים צריכים
לקום ולעלות לקודס ולהגן על המקומות הקדושים בסוף-
הכושי נשתתק. בעינים לוחשות הסתכל בחרמוני
שישב והקשיב לדבריו בתשומת לב.

— כזב! — אמר חרמוני בהתאמצות — הכל כזב!
— מה כזב?! — קרא הכושי — גם אתך יעשו «טושה»
(מריבה), חוג'ה, בחיי מוחמד! אבר-נעמי קרא לכולם לבוא
בשבוע הבא ולשרוף את הכל. ואותך, ואשתך וילדיך —
לשחוט כמו כבשים.

— שתוק, עבד! — קרא חרמוני נסער — אל תפיה
כזבים!

— בחיי הנביא, חוג'ה! — צעק הכושי — אמש היתה
אספה ביער, ובעוד ימים אחדים תוכח אם שקרתי לך.
תהיה טושה הוֹהוּ!

חרמוני הקשיב לדבריו ורטט עבר בכל גופו. בימים

– כלומר: לקחת מעט חטה לפריקה (לקלי) באתי.
 חוג'ה, בחיי ראשי ובחיי מוחמד!
 – כזב! קרא חרמוני בהתקרבו אליו – אמור את
 האמת!
 – אל תהרגני, חוג'ה! – קרא הכושי והסתיר את
 ראשו בין ברכיו – חוס עלי!
 – הגד את האמת! – עמד חרמוני על שלו.
 – אמרתי לקחת אלומות אחדות שעורה בשביל
 החמור – אמר הכושי בדמעות – וזוהי האמת כולה, חוג'ה.
 הרגני – ולא אשקר יותר, בחיי הנביא!
 חרמוני הרפה ממנו, הוא התישב על המאלמת
 שעמדה בגורן והסתכל בכושי. הלז הצטנף כקפוד, ילל
 ועורר רחמים. השתררה דממה. כוכבים נפלו מהשמים
 וזרקו שביבי אש באוירי. בשפולי הרקיע נראה ירח מאָדָם.
 – העדר המסכן שלי... – יבב הכושי – עדרי המסכן...
 מה תעשה לי, חוג'ה? – שאל פתאום בהפסיקו את בכיו.
 חרמוני שתק רגע ואחר ענה: – בבוקר אמסרך
 לידי המשטרה.
 – חוס עלי, חוג'ה! – נרתע הכושי ממקומו בצעקה –
 הפני אתה, הרגני, אך לידי המשטרה אל תמסרני, בחיך!
 – לא, אני לא אכה אותך. – לחש חרמוני.
 – שחרר אותי, חוג'ה, ואשוב לעדרי – התחנן
 הכושי – ואהיה מסור לך כל ימי חיי כמו כלב, בחיי הנביא.
 – אי אפשר להאמין בכם.
 – באללה, חוג'ה! הנה תוכח בעוד ימים אחדים.

פרק שבעה עשר שוב מבראשית

- — — אבא, אבא, בחברון שחטו כל־כך הרבה
יהודים, א—ב—א—לי!
- חרמוני ירד בקפיצה מעל אחת הערמות שבגורן
ורץ בעצירת נשימה לקראת עמליה. הילדה הלכה הלוך
ובכה ועיניה היו אדומות.
- מה קרה, עמליה!! — קרא חרמוני כשהוא מחויר
וזורק מידו את הקלשון.
- גם ילדים הרגו שם הרבה. הוי, הוי, אבא־לי!
— איפה? מה את מדברת, עמליה? — שאל חרמוני
כשהוא רועד כולו.
- בחברון ובמוצא, אבא! ובעוד מקומות — נורא! —
יבבה עמליה.
- ההיית בקישונה?
— כן.
- והבאת עתונים?
— לא נתקבלו.
- ומאיין יודעים כל זאת?
— ספרו לוועד בטלפון.
- חרמוני עמד רגע משמים. אחר תמך את ראשו

האחרונים היה עסוק מאוד ועיף ולא קרא כמעט את העתונים, שהילדים היו מביאים ערב ערב מקישונה. אך מהמע שקרא, מקטעי הספורים שאזנו קלטה מפי עוברים ושבים, ומדברי הכושי – נתברר לו, שבארץ הולך ומתהווה דבר לא טוב, כי מזימת הרס ואבדון נרקמת והולכת.

פאתי המזרח החוירו. הלילה גז. אילת השחר התרוממה נוצצת וצוחקת מאחרי הרי הגלעד והפיצה קרני כסף מרגיעות ומלטפות. צפרים התעוררו והשמיעו שירת בוקר. הכוכבים אספו נגהם אחד-אחד. הירח נתלה באמצע הרקיע כשהוא הולך ומחור. ערפלים רחפו על פני העמק והערמות הזילו טפות מים.

הכושי נרדם, כשראשו מכונס בין ברכיו.

חרמוני נגע בו. הלז התעורר בבהלה והסתכל

בחרמוני בעינים מביעות הכנעה ותחנונים.

– לך לשלום – אמר לו חרמוני והתיר את ידיו –

אך זכור, עבדי, את אשר הבטחת...

– בחיי הנביא! – הצטחק הכושי ונשק את ידי

חרמוני – הכל אספר לך, בחיי אבי!

הכושי ברח לצד היער. חרמוני פנה לצריף ובלבו

מועקה.

— מה לנו ולממשלה זאת?! זו הפעם השלישית
 שדמנו נשפך פה כמים תחת שלטונה הנאור!
 — הלא אחדים מאישיה מעורבים עם הערבים, עם
 שומר ה«בוראק» והאפנדים המסיתים, ואנחנו — רק לבנין
 עינינו ולא קידמנו את פני הרעה...
 — הרי אפילו פניהם של עבדול-חמיד וג'מל פחה
 היו מסמיקים ממצעים כאלה!...
 — בזמנם — ידענו שאין לנו על מי לסמוך, וידינו
 עמדו לנו. התזכרו את ענין מרחביה? — קומץ קטן,
 בנקודה זעירה ובודדת, עמדנו בפני ים של אש שנשפך
 עלינו. לא הועיל רעל-ההסתה שיצק מושל נצרת הערבי
 בלבות השודדים — עמדנו איתנים כסלע. בטחנו בכוחותינו
 אנו.

— ומה המצב כרגע?

— רע מאד...

— יש במה להגן?

— אין.

חורון מות התפשט על פני המסובים. העינים הורדו —

מבושה ואולת-יד.

— ומה בדבר ארגזי הנשק של הממשלה?

— הרי זה כבר לקחה אותם מאתנו — וכי לא ידעתם?

— כן, הרי בטחון גמור שורר בארץ, בטחון הרכוש

והנפש...

בחרו בועד הגנה, שעליו לצאת תיכף לכל ישובי

העמק ולטכס עצה. ובינתים צריך להתכונן: לחפור חפירות

בשתי ידיו והתחיל ללכת בצעד מהיר לצד הצריף. עוזי
שנזדמן לו בדרך – סר הצדה והוריד את ראשו כמעלים
סוד.

– איתן, מהר וחבוש את הסוסה! – קרא חרמוני
לאיתן שנראה בפתח הצריף.

– הנה היא! – קרא איתן והגיש לו את הסוסה
כשהיא חבושה כבר.

חרמוני לא דבר דבר, בקפיצה עלה על גבה ודהר
במורד הגבעה – לצד קישונה.

בקישונה מצא חרמוני שליחי הכפרים הקרובים
שהתכנסו לישיבה דחופה. האנשים היו קודרים ואובדי
עצות.

שמועות נוראות ספרו, מרגיזות ומקפאות את הדם. –
פרעות בירושלים, טבח במוצא ושחיטה איומה בחברון.
שחיטה ממש לעיני השמש והשלטון, ובנוסף קישונב
ופרוסקורוב.

בחיפה התנפלו אמש על הרכבת והרגו שני יהודים...
בכפר־אבינועם נשרפו בלילה ערמות התבואה, ונעלמים
ירו על שער־העמק... ותושבי בוסתנא והסביבה הקרובה
מתכוננים לעלות על עמק־יזרעאל ולמחות את ישובי
היהודים.

העינים מסתכלות בעצבנות במספר, האזנים מתחדדות
ומקשיבות ברטט והנחירים זעות־זעות והנשימה נעצרת.

– והממשלה?

הדיש שבתה והעדר לא הוצא למרעה. עננה רבצה על הכפר ופני האנשים הביעו מבוכה ותהיה.

— יש חדשות, חרמוני?

— ומה הוחלט באספת קישונה?

— הבא צבא ממצרים?

— ולאן אתה דוהר כל כך?...

חרמוני ישב על סוסתו בלי נוע. שפתיו היו קפוצות.

— אני ממחר העירה לדרוש את רובה-הצייד שלי...—

אמר לבסוף — היו מוכנים...

והוא פלס לו דרך בין אנשי הכפר ששתו עליו

והריץ את סוסתו במעלה ההרים. הכביש היה שומם.

האוטומובילים הרצים פה יום יום רצוא ושוב — לא נראו

הפעם. פעמים אחדות חלף על פניו אוטו קטן ואגרופים

מכווצים הוצאו נגדו מתוכו או מקל עבה. וכשנפגש בערבי

רוכב או רגלי — ראה בפניהם הבעת שנאה וחדר.

המושל לא היה בבית. הלבלרים פגשו את חרמוני

בלעג ובשנאה גלויה.

— ברח לך, מסכן, כי ישחטו אותך כאן!

— היש עוד יהודי חי בפלשתיין? — קרא אחד

השוטרים — ואני חשבתני שכולם נשמדו כבר...

— את הרובה שלך שלחנו להרברט סמואל, מלך

היהודים, שילך לצוד בו ציד בלונדרי (לונדון) — לעג

שוטר שני.

— ההההההה — פרצו כולם בצחוק ארסי — ברח,

מסכן, ליהודיך העלובים!...

הגנה מסביב לישובים, למתוח חוטי-ברזל דוקרים, להכין מים ולעמוד על המשמר...

— במה — בידים ריקות?! — שאל חרמוני באגרופים מכווצים.

— הביתה! — כל רגע יקר!...

חרמוני עלה על הסוסה והתחיל לדהור בדרך לעיך-רועים. נשימתו היתה קצרה. עיניו מלאות זעם ולבו התכוץ בקרבו. אפפהו מצב רוח של «הגנה», מצב רוח מאוחם הימים, מימי היותו שומר במושבות הגליל. השמש נראתה פתאום בעיניו אחרת. השמים שינו את עינם והאוויר עמד פתאום וקפא... משום מה נדמה לו, שהפעם גדול השקט מסביב יותר מתמיד. ורצון חזק תקפהו לפרוץ בשירת «אֵל יבנה», להכעיס, כשם שהיה רגיל לעשות באותם הימים, כשקומץ קטן של בחורי ישראל היו שומרים את חיי אחיהם. מדן עד באר-שבע — בלי מנדט ואימפריה בריטית, בלי חבר לאומים ובלי חבר פקידים בוגדים שבירושלים.

פתאום עצר בסוסה ועמד ושקע בהרהורים. אחרי שהות קלה החליט לדהור העירה ולדרוש מהממשלה שתשיב לו את רובה-הצייד שלו! זה כשנה, שהמושל האנגלי דוחה אותו מפעם לפעם.

חרמוני הפנה את הסוסה צפונה וינשא כעל כנפי רוח, כשהוא חוצה שדות תירס ודורה...

בעברו על פני אלונה — הקיפוהו מכל צד. מכונת

ששב ובא פעמיים ושלוש – הכניסה אותו לצריף ושוחחה אתו. הוא היה נרגש מאוד ודרש להביא את «בעל הבית» תיכף ומיד, כי דבר סתר לו אליו. איתן רץ לקישונה לבקשו ושם אמרו לו ששב הביתה. ומכיון שהתקרב הערב ולא בא – התחילו חוששים שמא קרהו אסון.

חרמוני הרגיעם, ביקש להדליק את המנורה וסיפר לתקוה בלחש, שהלך לבקש מהממשלה את הנשק שלקחה ממנו.

– והשיבוהו לך? – שאלה תקוה.

חרמוני נאנח. – מטר אבנים ועפר שלחו בי ברחובות ובקושי נמלטתי. תקוה העמידה לפניו אוכל ויצאה להביא לו מים קרים מהחבית.

– מי שם? – שאלה ברוגז בהרגישה באיש מתקרב

לצריף.

חרמוני מהר ויצא החוצה.

– חוג'ה, חוג'ה... – נשמע קול מהחשכה.

– הכושי! – אמר חרמוני ועצר בתקוה. – בוא,

בוא! – קרא אליו בלחש.

הכושי התקרב על ארבע והתישב באפלולית שמאחורי

הצריף.

– כבה את האש, חוג'ה – התחנן הכושי, שלא

ירגישו בי...

תקוה נכנסה לצריף וכבתה את המנורה. הילדים

ישנו כבר. רק איתן היה על הגורן. הוא שמר על התבואה.

תקוה האחרונה של משפחת חרמוני.

חרמוני העיב את פניו ולא ענה דברי. שפתיו נעו
 בזעף, אך השתדל לתת לפניו ארשת של שויון-רוח. של
 לא-איכפת. הוא רצה להשאר במשטרה ולחכות למושל,
 שישוב. לפי דבריהם, בערבי, אך השוטרים התנגדו לו. הם
 דרשו ממנו לצאת מיד את העיר, כי המשטרה איננה
 אחראית בימים אלה לחיי יהודי.

חרמוני ירד מעל מדרגות בית המושל בכאב ובצער.
 ישב על הסוסה ויצא לדרך.

כשעבר ברחובות העיר פגשוהו עיני זעם ומשטמה
 מכל צד. פרצופים מורעלים הסתכלו בו ושפתיהם לחשו
 לחש ארסי.

נערים וילדים עפרו בו עפר וסקלוהו באבנים.
 — אדבח אל יהוד (שחוט את היהודים!) — קראו
 אחריו במקהלה וביבבה מחרישה אזנים — אדבח אל צהיון
 (שחוט את הציונים!) — השוטרים שהתהלכו ברחוב העלימו
 עין ולא מיחו בידי הפרחחים המתעללים.
 — יאללה, יאללה, חוג'ה! — קרץ לו אחד מהם
 בעינו — מהר וברח!

חרמוני האיץ בסוסה והתחיל לדהור על פני הכביש.
 אולם מיד פנה לדרך צדדית, כי בכביש ארב כבר המות
 ליהודי עובר אורח.

כשהגיע עם חשכה לעין-רועים — מצא את תקוה
 והילדים שרויים בפחד ובהלה: הכושי היה פעמים אחדות
 במשך היום וחיפש את «בעל הבית». תחילה חשדה בו
 תקוה שלרגל הוא בא — וגרשה אותו מהחצר. אך מכיון

שלא ירגישו בהעדריי. ואל יודע שהייתי אצלך, בחייך!
 — לך לשלום! — אמר אליו חרמוני ובלוותו אותו
 הוסיף בקול תקיף — יבואו להם אבו־נעמי ואנשיו. מחר
 נהיה פה עשרות צעירים, ואנחנו נקבל את פניהם במטר
 עופרת חמה...

הכושי הצטחק, ונעלם בחשכה.

השתררה דממה, וחרמוני המשיך את סעודתו
 בהתאמצות ובלי תאבון. פתאום נשמעו הקשות ברזל מצד
 בקעת-המעין. חרמוני קם והטה את אזנו בחשד. הוא
 הניח את הכף מידו, נגש לקצה הגבעה והביט לתוך
 החשכה. הקשות מתכת עלו משם בלי הרף.

— איתן?! — שאל חרמוני בקול רם.

— הי, מי שם על יד המוטור?!

צחוק פרוץ ושעטת רגלי סוסים היו לו למענה.
 חרמוני מיהר ונכנס לצריף, לקח את נשקו וירד
 לבקעת המעין. תקוה ירדה אחריו ובידה מקל עבה.

— הרסו את המניע! — קרא חרמוני בתקוה בכאב —

הכושי נשלח אלינו להוליך אותנו שולל!

הרצועה נשדדה, המשאבה שבורה והמניע הרוס...
 חרמוני ירד לגורן. הלילה היה אפל ושוקט. ערמות
 התבואה הגבוהות הסתמנו מתוך החשכה כקיפודים ענקיים,
 צנופים וחורשי מזימות. מסביב שררה דממה קפואה. רק
 על הר אליהו הרחוק ושלוחותיו נצנצו אורות פה ושם.
 הופיעו ונעלמו לסירוגין — אורות מבשרים חשכה.

— קח ואכול — אמרה תקוה והושיטה לכושי לחם
ומלפפון.

— יעזור לך אללה... — לחש הכושי והתחיל לאכול
ברעבתנות.

— רע, חוג'ה, הפליט פתאום — הם ישחטו אתכם.
באללה.

— מי?! — שאל חרמוני בשקט נפשי — ילדים שכמוך?
— לא, חוג'ה, לא אני — הצטחק הכושי — בחיי
הנביא. אך אבו־נעמי אסף את כל הרועים והפחמים שביער
הרחוק. והם אומרים לעלות מחר עליכם, לשחוט אתכם
ולשרוף את הכל.

— ואנחנו מה, וכי כבשים אנחנו? — שאלה תקוה
בצחוק מעושה.

— היודע אני? — ענה הכושי — גם בקודס א־שריף
(ירושלים), גם בחליל (חברון) וגם בחיפה שחטו הרבה
הרבה יהודים, הרבה, הרבה, חוג'ה, הוף!... — שרק הכושי
לחיווק דבריו.

— ורבים הם? — שאל חרמוני אחר שתיקה ממושכת.
— יו-ו-ו! — השמיע הכושי קריאת הגזמה — כמו
חול.

— יש ממשלה! — אמרה תקוה ברצינות.
— אבו־נעמי אמר להם: אדולה מענא (הממשלה
אתנו) — הצטחק הכושי — כיום מותר לעשות הכל, אין
משפט ואין משטרה, גום (נקמה) למוסלימים ביהודים.
— חלסי, חוג'ה — אמר הכושי וקם — עלי ללכת

— הגורן של שער־העמק עולה באש! — קרא פתאום
וספק כף.

תקוה באה בבהלה מהצריף.

— מה הבערה, חרמוני? — שאלה רועדת.

— הגורן של שער־העמק עולה באש! — ענה חרמוני
והליט את פניו בידיו.

כאילמים ומשותקים עמדו שלשתם על ערמת התבואה
והביטו באש הגדולה, שהכחידה במשך שעה קצרה עמל
שנה שלמה.

— האסון מתקרב... — לחשה תקוה וכולה רוטטת —
נרדמנו על הר־געש.

בבוקר השכם ניגשו אנשי עין־רועים לביצור
הנקודה. חרמוני ואיתן חפרו הפירה מסביב לצריף וממנה
תעלה למערה הפונה לצד קישונה. תקוה מלאה שקי עפר
וסדרה אותם זה על גבי זה, כעין סוללה. הקטנים הובילו
פחי מים על הסוסה ומלאו את החביות שעל יד הצריף.
מסביב שלט שקט. שקט חשוד ומאיים. אור היום
נראה כהה, צהבהב ומשונה, כביום לקוי־חמה.

הרועים הערבים לא נראו בכל הסביבה. בדוי אחד,
שנטה את אהלו לפני זמן קצר במורד הגבעות ורקע שם
כלי־ברזל שונים — קפל את אהלו המטולא, אסף את
תרנגולותיו הבודדות, העמיס את כבֶּדָתוֹ על חמור והתרחק
לצד היער. ילדיו הערומים רצו אחרי החמור ביבבה
ובצוּחָה והאשה האיצה בהם בקריאות בהלה.

— מי שם?! — פגשהו איתן בקריאה חמורה.
 — אני, אני, איתן! — ענה חרמוני ועלה על הערמה
 שאיתן שכב עליה. — לא נרדמת, איפוא, איתן? — שאל
 וחבק אותו — שכב עתה והרדם ואני אשמור שעות אחדות.
 — תהיה התנפלות, אבא? — שאל איתן קצרות.
 חרמוני נאנח. — צריך לעמוד על המשמר — אמר
 בלחש. — עלינו להיות מוכנים...

— ומה המצב בקישונה ואלונה?
 — מתכוננים. מחכים לעזרה שתבוא מהעיר — ענה
 חרמוני, בהורידו את כובעו רחב השולים מעל ראשו. הוא
 הוציא מכיסו את אקדחו הגדול, הכניסו לכובע ואת הכובע
 השקיע בקש. שניהם נשתתקו. חרמוני נשען על זרועו
 ועיניו נעצמו. עיפות רבה התפשטה בכל אבריו וראשו
 צנח על הקש.

איתן התרומם וישב, וכפעם בפעם הסתכל סביבו.
 פתאום נדמה לו, שאור מגיה את הסביבה לאט-
 לאט. הוא תמה וקם על רגליו, במרחק, לרגלי הר-אליהו.
 נראתה להבת אש. לאט-לאט הלכה וגדלה והגיהה את
 הסביבה באור אדמדם כהה.

— אבא, — לחש איתן ונגע בידו של חרמוני —
 הבט נא, אבא.

חרמוני הקיץ בבהלה. — כבר האיר השחר? — שאל
 בתמהון — הוי, מה הלהבה, איתן? — הוא קם, שפשף את
 עיניו והסתכל סביבו במבוכה. השמים האדימו ועשן כבד
 וגצים הלכו ונישאו באויר, תימרות-תימרות.

לו בקול רועד: אל תבכה, איתן, אל תתיאש. שמך איתן – ועליך לעמוד איתן... הספנו בהתנפלויות שודדים. לא פעם פרפרנו אני ואמך בין החיים ובין המות – ויצאנו בשלום. זה חצי יובל שנים אנו עומדים על משמר בנין הארץ – ולא נרתענו! גורן ישרפו השודדים אך לא תקות עם נענה. בצפרנים נאחזנו בסלעי הארץ ושום כוח בעולם לא יזיז אותנו מכאן. איתן, ידענו מפלות. רבים הם קברי השומרים, הפוזרים על גבעות הגליל התחתון, אך מעולם לא ברחנו, לא ידענו פחד. כאן מולדתנו, איתן, מכאן לא נוז.

במרומי האויר נראה אוירון. לאט־לאט עף על פני העמק, כמו תר ומרגל. זמזומו היה עצוב, מרגיז, כיבבה חנוקה. מדי פעם בפעם ירה יריות בודדות. פתאום פנה לשלוחות הר־אליהו וזעזועים אחדים חלפו באויר והאדמה חרדה חליפות.

– האוירון זורק פצצות – אמר איתן בהצביעו על תימרות־העשן הקטנות שעלו ורחפו באויר.
– אל תשים מבטחך בהם, איתן – נאנח חרמוני ואמר – מהם לבד לא נושע. בתוכם הם המלבים את האש, ואחר הם באים לכבותה בכוס מים. את יהודה והגליל בנינו בלי אוירונים.

לפנות ערב עלו מקישונה לעין־רועים רוכבים אחדים. ביניהם היה גלילי מאלונה. פניהם היו קודרים ובלוי דבר דבר התהלכו מסביב לעין־רועים. תרו את הגבעות, בדקו

סמוך לצהריים פשטו תקוה והילדים בחלקת הירקות ואספו בקדחתנות מלפפונים ועגבניות והעבירו הביתה. מתנור האפיה תימר ועלה עשן, ותקוה לשה בצק לאפות ממנו לחם.

חרמוני ואיתן ירדו לגורן. חפרו בורות מסביב ותקעו בהם עמודים ומתחו עליהם תיל קוצני.

בלב מכווץ הסתכל חרמוני בערמות־התבואה המרובות והגדולות ודמעות עמדו בעיניו. האמנם? האמנם ירדפהו הגורל גם הפעם? היעלה שוב עמל שנתים בתוהו? ומה יעשה אחר כך? הנגזר עליו להיות נע ונד כל ימי חייו ולא לבוא אל הנחלה עולמית? וחרמוני העביר בזכרונו את הימים הקשים שעברו עליהם בעין־רועים. מלחמה בלתי־פוסקת בטבע ובשודדים שמסביב. עבודה מאומצת ביום ושמירה בלילה ללא מנוחה. מדבר שממה מצא כאן. ובמרצם ובזעמם הם הולכים והופכים אותו לגן־עדן. וכי במי פגע ורגלי מי דחק?! האין אלפי דונמים שוממים מסביב, אשר צירי מחרשה לא ידעו? האם לא לעגו לו אבו־נעמי והרועים כולם בגשתו לחרוש את האדמה העזובה הזאת ולהוציא ממנה לחם?!

הוא נאנח קשה ונשימתו קצרה. דמו רתח בקרבו ואגרופיו נתכוצו. מחמת דקירה של התיל הקוצני נתעורר כמו משיגה והסתכל סביבו. איתן עמד על יד פקעת תיל ובכה חרש. כתפיו רעדו ודמעות גדולות טפטפו מעיניו ונפלו על רגליו היחפות והמאובקות.

חרמוני ניגש אליו, העביר את ידו על ראשו ואמר

— הילדים — ילדי! — ענה חרמוני נעלבי. — גורלנו —
גורלם...

האורחים קמו ויצאו החוצה. כשעלו על הסוסים
אמר גלילי לחרמוני בקול נמוך:
— הכינו כאן ערמת-קש גדולה. ובשעת סכנה תעבירו
בה אש ונבוא לעזרה.

— טוב — לחשה תקוה — לברוח מכאן נספיק תמיד.
השמש שקעה. החושך ירד לאט לאט והליט את
הכל. חרמוני ותקוה העבירו אלומות קש מהגורן וערכו
ערמה גבוהה בקצה הגבעה. הפונה לקישונה. איתן אסף
ענפים וגורי עץ ושם על הערמה ויצק עליהם נפט. תקוה
הביאה גפרורים ושמה אותם על אבן סמוכה לערמת הקש.
את הילדים הכניסו לתוך החפירה ואת בעלי החיים
הורידו למערה וסגרו עליהם. הסוסה עמדה קשורה מאחורי
הצרף. חבושה ומתגה בפיה.
כוכבים ניצתו בשמים אחד-אחד. החושך הלך והתעבה.
הדממה עמקה מרגע לרגע. היער השחיר. כמו מתנכר
ומאיים.

חרמוני התהלך בין הצרף לגורן. כשאקדוחו הטעון
בידו. תקוה ואיתן ישבו בחפירה והביטו בשבע עינים
לצד היער.

— אמא, ההבחנת באש המופיעה ונעלמת ביער? —
שאל איתן בלחש.

תקוה עצרה נשימתה ואמצה את ראיתה.
בעבי היער נצנץ אור חיור וקלוש, שנדד במהירות
ממקום למקום.

את החפירות והסוללה וסרו לגורן. חרמוני הלך אחריהם
בראש מורד וענה על שאלותיהם באירצון ובהתאמצות.
כתום הסיור שבו לצריף וקראו גם את תקוה לחדר
לשיחה.

— ילדים. לכו שימו לב לסוסים — אמר גלילי בקול
רציני — ואתה, איתן, שב אתנו — תפש בידו של איתן
והושיבו על הרצפה.

לאחר שכולם התישבו על הרצפה — פתח גלילי
ואמר: באנו לדרוש מכם לעזוב את עין־רועים ולעבור
לקישונה... איננו רואים כל אפשרות להתבצר כאן.
בחדר השתררה דומיה. הראשים הושפלו ועצב כבד
מילא את החלל. השמש שקעה ונגוהות ערבים הציפו את
החדר.

— אין אנו דורשים מכם כלום... — אמר חרמוני
אחרי שתיקה ממושכת — ואל תבואו לצוותנו: לכו מכאן!
שתי שנות חיים ועבודה השקענו כאן — ונפקיר את הכל? —
בושו והכלמו!

תקוה קמה ואמרה ברוגז:

— אל תרפו את ידינו, חברים... נעמוד כמה שנוכל.
וכי מה יש לנו להפסיד? לנווד למקום אחר ולהתחיל שוב
מחדש אין כוח כבר.

כולם שתקו. איתן נאנח.

— ידעתי את עקשנותכם — ענה גלילי בלי להרים
את ראשו — אבל אין לכם רשות לעשות נסיונות בילדים.
העבירו, לפחות, את הילדים לאלונה.

חרמוני בא מהגורן והביא חבילת קש נוספת. כולם
התכנסו לחפירה והביטו לצד היער. התוקפים התרוממו
אחד אחד וברחו לצד היער...

— באים לעזרה! — קראה תקוה בשמחה — שעטות
רגלי סוסים הנני שומעת.

חרמוני התרומם בזהירות והקשיב. — כן, פרשים
אחדים דוהרים הנה — לחש — הנה הגיעו.
קבוצת פרשים העפילו על הגבעה, כשהם צועקים
ומריעים.

— עליהם! עליהם! — חיקו את קריאות ההתקפה
של הערבים, בהתרוצצם על הגבעה ורוביהם בידיהם —
עליהם!...

האש שקעה. הפרשים התאספו סביב החפירה ומחו
את הזעה מעל פניהם.

— מה קרה? — שאל גלילי מעל סוסו.

— הם התקרבו לצריף ביריות.

— נו??!

— השיבנו באש.

— וכי יש לכם נשק?! — פרצו הרוכבים בצחוק.

— כושי אחד מן הרועים מכר לי אתמול קרדחים*

אחדים...

— והם ברחו?

— כשהעלינו את האש.

— הרבים היו?

— מי יודע. הם התקרבו בשרשרת.

(* אקדחים פרימיטיביים מתוצרת ערבית.)

חרמוני התקרב לסוללה, הסתכל באש ואמר:
 — אלה הם סימנים ואותות. יש לחשוש להתקפה.
 היו מוכנים. — והוא התרחק שוב לעבר הגורן.
 — איתן, ירה! ירה! — נשמע פתאום קולו של
 חרמוני. תקוה ואיתן נרעדו. הוציאו בזהירות את ראשיהם
 מעבר לסוללה והביטו לצד היער. — אנשים אחדים הלכו
 והתקרבו לצריף, כשהם עוברים בריצה וחוזרים ונופלים
 על הארץ מפעם לפעם.

— טח—טח—טח! — נשמעו יריות אחדות מצד היער.

— איתן ותקוה, ירו! — קרא חרמוני נרגז.

איתן ותקוה השיבו יריות אחדות.

הילדים התעוררו בבהלה.

— מה קרה, אמא? — שאלו בפחד.

— שכבו, שכבו, ילדים... — הרגיעה אותם תקוה.

— מתנפלים עלינו?

— ששש... אל תצעקו — לחשה תקוה — אסור לדבר.

הכל נדם. המתנפלים שכבו על הארץ וארבו.

— תקוה, העלי אש! — קרא חרמוני ממשמרתו שבין

הצריף לגורן.

תקוה, קמה ורצה לערמת הקש.

— טח—טח—טח! — נשמעו שוב יריות מצד היער.

— אמא, שכבי! — קרא איתן בעצבנות — הם רואים

אותך!

תקוה שכבה על הארץ, זחלה והתקרבה לערמה

וזרקה עליה גפרור דולק. פרצה להבה גדולה וכל הסביבה

כולה הווארה...

— עלינו לרוץ לשם... — אמר ראש פלוגת הרוכבים —
הכינו שוב ערמת קש ובשעת הצורך תציתוה — ופלוגת
הרוכבים ירדה בדהרה לצד קישונה.

— חרמוני, אין להתעקש כאן... — אמר אחד מבאי
האוטו — חבל על קרבנות. אין אפשרות להגן על נקודה
חלשה זאת.

— אם כן, למה באת?! — שאל חרמוני בכעס.

— מפני שצר לנו על ילדיך! — ענה הדובר.

— ילדי הם, והניחו לנו — צעק חרמוני.

— אנחנו לא נאכל אותם! — אמר שני בצחוק —

נעביר אותם לאלונה עד יעבור זעם.

— ושם אתם בטוחים יותר? — שאלה תקוה בלגלוג.

— הרי כאן אין לכם אף בית אבנים אחד!

— איני רוצה, שילדי ישארו יתומים ויהיו תלויים

בחסדים! — ענה חרמוני במרירות. — גורלנו — גורלם.

— אנחנו נקח מכם את הילדים בכוח! — קראו

בכעס — אין לכם רשות לאבד נפשות ילדים בידיים!

בכביש נראו אורות אוטו. לאט-לאט זעו, כשהם

עולים ויורדים, מופיעים ונעלמים.

— אנו צריכים לברוח מכאן! — אמרו כולם יחד —

נשקנו בסכנה, תנו לנו את הילדים, רוצחים שכמותכם!

הם לא חכו לתשובה. אחדים מהם קפצו לחפירות

לקחו על זרועותיהם את עמליה, רָכַב ועוזי הישנים והכניסום

לאוטו.

— עלה לאוטו, איתן! — קרא אחד מאנשי אלונה.

פתאום נראו שתי עיני אש ודרדור אוטו נשמע
משדות אלונה.

— הזהרו! — אמר אחד הרוכבים — אפשר שזהו
אוטו צבאי...

כעבור רגעים אחדים טיפס האוטו ועלה לגבעה
ועמד. האור כבה.

— מי שם? — שאל אחד הפרשים.

— חרמוני?! — שאל קול מהאוטו.

— כן, כן...

דלת האוטו נפתחה ואנשים אחדים יצאו מתוכו
ורובים בידיהם.

— ההיתה התנפלות?

— כן.

וברחו?

— כן.

— למה באתם הנה?

— שמענו יריות וראינו את האש שהתלקחה כאן
וחשבנו, שהגורן בוערת.

— האוטו הצבאי לא היה כאן?

— לא.

— הזהרו, חבריא. ודאי יגיע תיכף לכאן. הוא נסע
בכביש... כשנשמעו היריות — עמד באלונה.

— ומה יהיה, סוף סוף, חרמוני?

— נשמור ונעבוד. כאשר היה בראשית.

מצד קישונה נשמע רעש חשוד. כולם הטו את
אזניהם והקשיבו.

השוטר היהודי שהיה ביניהם שאל: איפה התבצרתם?

— הנה החפירה... — ענה חרמוני ופנה לצריף.

— כמה אנשים אתם כאן? — שאל הקצין האנגלי

בבדקו את הסוללה.

— שלושה — ענה חרמוני. והשוטר היהודי תרגם

לקצין באנגלית.

כולס פרצו בצחוק.

הקצין הסתובב סביב הסוללה כשאקדחו הגדול

בידו. החילים נשענו על רוביהם ושרקו. שוטר ערבי גחן

לארץ. חיפש בעשב והרים אקדה.

— פליז (בבקשה)... — קרא בלעג בהגישו את

האקדה לקצין.

זה הנשק שלי. חמור! — קרא איתן ותפשו בידו.

— יאללה! — גער בו הקצין ערבית — אימשי

(סור)! — הוא בדק את האקדה ומסרו לאחד החילים.

ובמה נגן על עצמנו?! — קרא חרמוני בחריקת

שנים — הנתנה לנו הממשלה נשק? ולמה אתם באים

לקחת את המעט שיש לנו? לחפקיר את דמנו?

הקצין שאל לפשר צעקותיו. השוטר היהודי תרגם לו.

— אנחנו נגן עליהם — ענה הקצין ביהירות — יס.

— הוא יגן? — קפצה תקוה וקראה באגרוף קפוץ —

לולא האקדה הזה היו הורגים אותנו זמן רב לפני בואו הנה!

— חמש דקות אחרי מותך נגיע הנה... — ענה הקצין

בלעג, והחילים פרצו בצחוק. פיף מינוטס... (חמש דקות) יס.

— עלו לאוטו! — פקד הקצין פתאום על החרמונים.

— לא נוזז מכאן! — רגז חרמוני.

— אני לא רוצה! — קרא איתן בכעס — אני לא
אעזוב את המקום!

האוטו העלה אורי דרדר ונעלם בחשכת הלילה.
שלתם התכנסו לחפירה והביטו לצד היער. כשנדם
קול האוטו — נמטרו שוב יריות על עין־רועים. הכדורים
עברו בשריקה מעל לראשיהם ונתקעו בנעף בכתלי הצריף.
חרמוני ענה ביריות בודדות.

— יש לך כדורים רבים? — שאל איתן.

— לא. — נאנח חרמוני.

טח־טח־טח! — נשמעו שוב יריות מצד היער.
טח־טח־טח!... — נשמע פתאום דרדר מכונת
יריה מצד הכביש.

— האוטו הצבאי בא! — קרא חרמוני — הנה הוא
פונה הנה.

יריות הערבים נפסקו. מכונת היריה דרדרה לסירוגין
והאוטו התקרב לאט־לאט לגבעת עין־רועים.
כשעמד וחרמוני הבחין בחילים שבתוכו — יצא
מהחפירה והתקרב אליו.

— מי שם? — שאלו מהאוטו עברית.

— חרמוני.

— ההיו קרבנות כאן?

— לא.

נשמעה פקודה אנגלית וחילים אחדים קפצו וירדו
מעל האוטו. חבושי קובעים ורובים מְכַנְנִים בידיהם.
אחריהם ירדו שוטרים ערביים אחדים. על האוטו עמדה
מכונת־יריה קטנה ועל ידה חיל.

לא ענה. לא שם לב למכה שהוכה ברגליו. רץ והתכנס לחלקת תירס ונעלם בין הקלחים הגבוהים.

— אבא! אבא! — הגיעו לאזניו קריאותיו המיואשות של איתן ששב על סוסתו לבקשו. אך הוא לא ענה. בלי הפנות את ראשו רץ לצד הגורן. נשימתו קצרה. רקוחיו הלמו וראשו העיק עליו כנטל עופרת. הוא זרק חולצתו מעליו. הדק אקדחו בידו. ובלי הכרה. בלי דעת למה ועל מה — רץ בכוחותיו האחרונים. נוהם וצועק. כחיה פצועה...

כוחותיו עזבוהו. ברכיו פקו. לבו הלם בחזקה. כאומר לפרוץ מחזהו. — תמרות עשן שחורות ומאדמות התאבכו בלי הרף מעל לערמות התבואה הגדולות. התנשאו למעלה כעננים והאפילו על השמים המכוכבים. לשונות אש גדולות ונוראות השתרבבו והתפרצו מדי פעם. לחכו בכל פה מסביב והתעלו בשריקה ובועם למעלה. למעלה... כל הגורן היתה אחוזה להבות אש. החום היה גדול מנשוא. חרמוני עמד בראש מורד ולבו נמס בקרבו.

— הנה החטה. הנה השעורה ושם הפשתה — לחש לעצמו — עמל שנים. אחרי חצי יובל שנים...

הוא העפיל על הגבעה. כשאקדחו מושט לפניו. עגלה אחת באה לקראתו בגעיה עצובה וחככה את ראשה בחזהו. כמבקשת רחמים.

הצריף. הדיר. הלול — הכל היה אחוז אש. ים של אש. — מותו! מותו! — התחיל חרמוני צועק פתאום בהרגישו בערבים אחרים. המבריחים את הפרה והעגלות לצד היער. ובאקדחו ירה יריות אחדות בכוחותיו האחרונים.

— עלו לאוטו תיכף! — רקע הקצין ברגליו וכיון
מולם את אקדחו.

— הרוג אותי! — פרצה תקוה בועף ועמדה בין
הקצין ובין חרמוני — אנחנו לא נלך מכאן!
— העלו אותם! — פקד הקצין.

חילים אחדים תפשו בכוח בחרמוני והעלו אותו
לאוטו. שני חיילים תפשו בתקוה והעלוה בעל כרחה.
חרמוני ניסה לקפוץ מהאוטו, אך החיילים תפשוהו
בערפו והוא נשאר תלוי באויר ובעט ברגליו.

— עלה! — קרא אחד החיילים לאיתן שעמד מהצד.
— אמור לו, שיש לנו סוסה ואני רוצה לרכוב
עליה! — אמר איתן לשוטר היהודי בבכי.
— מהר וקח אותה! — ענה השוטר — רוץ!...

האוטו נע. איתן ישב על הסוסה. באטיות, כשהוא
מגשש באפלה ירד האוטו מעל הגבעה, לצד קישונה.
חרמוני עמד כמשותק ובעיניו טירוף הביט בצריף ובגורן
ודמעות רותחות ירדו על לחייו, דמעות יאוש. תקוה
הליטה את פניה בידיה ויבבה חרש — הכל אבוד... הכל נהרס.
כשהתקרבו לקישונה — האדימו השמים פתאום. להבה

פרצה מצד עין־רועים וכל הסביבה הוארה אור אדום.
— הגורן עולה באש! — פרצה קריאת זועה מפיו
של חרמוני — ובכל כוחו נחלץ מידי החיילים וקפץ
מהאוטו, שהתגלגל במדרון הגבעות...

— סטופ! סטופ! — שמע קריאות אזהרה מאחוריו —
חרמוני! חרמוני! — קראו תקוה ואיתן בבהלה — אך הוא

ופני הנער שנודקנו פתאום הביעו סבל איום וצער שאין להביעו.

— אבא, אבא, — בכה כשהוא מסתכל בחֲרָבוֹת —
אבא שלי...

חרמוני הסתכל בו ממחבואו ולבו התכוץ בקרבו, גל דמעות חמות הציף את עיניו. חרש־חרש בכה והדמעות טפטפו ונפלו על לחייו וסנטרו. דמעות מלוחות וצורבות, דמעות איש אובד.

— איתן! — קרא בהתאמצות וורק את האקדח לארץ, איתן המסכן!...

איתן הסב את ראשו ורעד עבר על פניו.
— אבא! איכה, אבא?! — קרא בקפצו מעל הסוסה. חרמוני יצא מתוך המערה, ואיתן נפל לתוך זרועותיו מתוך צוחה רוטטת: אבא!...

חנוק דמעות גמגם חרמוני דברים מקוטעים, וגניחות גניחות הפסיקום לרגעים.

— עוד — אני — חי — יחידי — נשארתי — פה — יד —
מרצחים — לא — פגעה — בי — לא — עשרים — וחמש —
שנים — עמדנו — בפני — מתנפלים — ולא — יכלו — לנו —
ולולא — יד — «המצילים» — באמצע — כי — עתה — גם —
עתה — לא — יכלו — להחריבנו.

הכל נשרף. במקום הגורן נשארה ערמת רמץ לוחש. מהצריף ומהבנינים נשארו אודים עשנים. ריח צלי נישא מסביב, צלי העופות שנשרפו.

שקט מרגיז שרר מסביב. שברי כלים וקרעי בגדים התגוללו על הארץ. הכל נחרב. מאום לא נשאר.

בראשים מושפלים עמדו שניהם, בוכים דומם.
— שוב אין לנו מאומה, איתן. — לחש חרמוני בשלבו את ידיו על חזהו. — אין לנו כלום.

היריות מצד היער התחדשו. החצים עפו ושרקו
 סביבו. הוא שכב על הארץ וירה יריות בודדות.
 האקדה נדם... רק כדור אחד נשאר לו בכיסו.
 כדור אחד לעצמו... לא, אותו לא ימית כדור של מרצח.
 לא. די. אין אפשרות לחיות עוד. אין כוח להתחיל שוב
 מבראשית.

היריות תכפו. הוא נסוג בזחילה והתכנס לאחת
 המערות הפונות לצד קישונה. היריות לוהו וקול הרוצחים
 נשמע בהריעם, נורא ומקפיא את הדם. — עליהם! עליהם!...
 בידים רועדות הכניס את הכדור לתוך האקדה. את
 הכדור האחרון...

כשהתעורר חרמוני משנתו שתקפה אותו במערה —
 שררה דומית מות מסביב. האש שקעה. קרנים ראשונות
 של בוקר חדש חדרו למערה. בקושי עמד על רגליו.
 — כן, הכל נגמר — דבר לעצמו. — הכל עלה באש...
 הוא הרים את אקדחו והסתכל בו במבט קופא.
 שעטות רגלי סוס הגיעו פתאום לאזניו. הוא הוריד
 את האקדה והקשיב.

שעטות הסוס הלכו והתקרבו מרגע לרגע. הוא צנח
 ליד פתח המערה והטה את אזניו.
 — אבא! אבא! — קרעה פתאום קריאת לילה את
 הדממה — איכה, א-ב-א!...

חרמוני הוציא לאט לאט את ראשו מהמערה. — איתן
 ישב רכוב על הסוסה, תר סביבו בעיני יאוש ויבב בקול
 קורע לבבות. שערו היה פרוץ. עיניו אדומות ועששות

במזרח עלתה השמש. שלמה, עזה ותמימה עלתה
מאחורי ההרים, כתמול-שלשום, כמימים ימימה...

— אחי — נאנח האב ושפשף עיניו — איתן, איתן...
בראשים מורדים, כאבלים, הלכו וסובבו בין החרבות.
והסוסה הולכת אחריהם צעד צעד. פה ושם התגוללו
חפצים וכלי-עבודה, שהשוודדים לא הספיקו לקחתם.
על יד מחרשה עזובה התעכבו שניהם. קרני השמש
העולה נשתברו בסכינים הנוצצות והם השיבו ברק קרי
לועג ומרגיז...

— אין להם צורך במחרשות... — אמר איתן
במרירות — אינם יודעים לחרוש. הם יודעים רק להחריב...
חרמוני התכופף והקים את המחרשה. שניהם עמדו
מחרישים.

— קשור את המחרשה לסוסה, איתן! — קרא חרמוני
פתאום. כשעיניו מבריקות ושניו חורקות — נתחיל לחרוש!
איתן הרים את עיניו והסתכל בחרמוני בתהיה ופחד.
— קשור את המחרשה לסוסה, איתן! — קרא חרמוני
באיי-סבלנות — תן לי חבל...

איתן הוציא חבל מנרתיק האוכף שעל הסוסה ומסרו
לחרמוני. הוא קשר שני קצותיו למחרשה ואמצעיתו לאוכף.
— נהג את הסוסה, איתן! — אמר בקוצר רוח ונעץ
את סכין המחרשה באדמה החרוכה.
— קדימה! קדימה! חביבה!

חרש-חרש נגררה המחרשה לאורך המענית. רגבי-
עפר שחורים התהפכו וצחקו מול השמש.
— הנה פתחנו תלם חדש, איתן — אמר חרמוני —
עלינו להתחיל תמיד מבראשית.

pgs. 340

UNIVERSITY OF CHICAGO

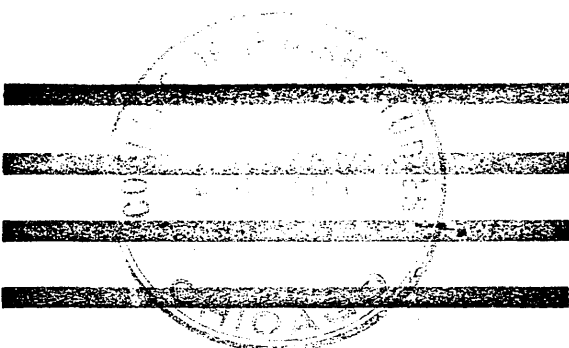

54 679 333

UNIVERSITY OF CHICAGO

54 679 333

WITHDRAWN

From

Spartus College

לחותמי, מנחה 1933

מחיר הספר בכריכה 100 מא"י

בלי כריכה 80

הוצאת א. י. שטיבלר,

תל-אביב רחוב אחד העם 13

טלפון 452

ת.ד. 237